

201

కథనల గాథలు

శివమూర్తి:-

018

కథనల గాథలు

కథకుల గాథలు

విద్యా, వేదము చంద్రశేఖరయ్య,
ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుడు,
బెంటింగు బాలికొన్నత పాఠశాల,
వేపేరి, మదరాసు 7.

క్రైస్తవ వాఙ్మయ సమాజము

THE CHRISTIAN LITERATURE SOCIETY
(*In association with the United Society for Christian Literature*)

POST BOX 501, PARK TOWN, MADRAS 3

and at

MYSORE BANGALORE TIRUVALLA

S.B.

COPYRIGHT

First published 1956

వినతి

పాఠశాలలంగు విద్యార్థు లాఱవ ఘోరమునకు వచ్చునకి నారికిఁ గొంత రచనా కౌశలము, కల్పనా సామర్థ్యము నలవడుట నముచియు. ఇట్టి యభిప్రాయము ననుసరించియే పాఠ్యప్రణాళికలోఁ గల్పనాశక్తి యభివృద్ధి పఱచుటకుఁ గొన్ని యంశము లీయఁబడినవి. అట్టివి కథామాలకము లయినచో సుబోధకములు.

బృహత్కథ (కథా సరిత్సాగరము) యిట్టి కల్పనా సామర్థ్యమును బెంపొందించు చిన్నచిన్న యువశిశువులముఠతో నిండినదని వేఱుగఁ జెప్ప వలయునా! ఆ గ్రంథావతారికగఁ బ్రసిద్ధిచెందిన యీ భాగము, కథావతరణ మునకుఁ బ్రధానులగు వరరుచి, గుణాధ్యుల వృత్తాంతములు గలది. ఇందు సహజము లెంతవఱకుఁ చారిత్రకు లాలోచింపవలసిన విషయము.

చారిత్రక గ్రంథములనను గొన్ని కల్పనలు లేకున్న రాణింపవు. అట్లే యిదియుఁ గేవల కల్పనమని త్రోసిపుచ్చుటకు వీలుకానిది. నత్సరాజ చరిత్ర, ముద్రారాక్షసము మొదలగు రసవత్తైఁ గ్రంథరాజముల కీ కథా సరిత్సాగరమే మూలము.

ఇందలికైలి అయిన, ఆయన ఘోరముల విద్యార్థుల కుపయోగించునట్లు శక్తి పెంచినలేక శ్రమించి రచించితిని. గుణదోషములకు పండిత లోకమే ప్రమాణము.

వేదము చంద్రశేఖరయ్య.

జాతీయ గీతము

జనగణ మన అధినాయక జయహే

భారత భాగ్య విధాతా ॥

సంజాబ సింధు గుజరాత మరాటా

ద్రావిడ ఉత్కల వంగా

వింధ్య హిమాచల యమునా గంగా

ఉజ్జ్వల జలధి తరంగా

తనశుభనామే జాగే తనశుభ ఆశిషమాగే

గాహే తవ జయ గాధా

జనగణ మంగళ దాయక జయహే

భారత భాగ్యవిధాతా

జయహే-జయహే-జయహే

జయ జయ జయ-జయహే

వ ర రు చి

౧

సకల కులగిరుల నిరసించి, దేవతానికర నివాసభూమి
యగు మేరువును బ్రతిఘటించి, యభ్రంకపంబుగ శృంగశృం
గాటకములఁ బెంచి, కలశసంభవు శాపభయంబున నేలమట్ట
మయ్యుఁ, దన పూర్వపుటెన్నత్యమును జాటు మహావృక్షముల
తోడను, గన్నులకు విందుగూర్చు పొదరింటిగుంపులఁ బ్రకా
శించు సానువులతోడను, శిఖరములనుండి జాటి మలకలై
లోయలవెంట జలజలమని ప్రసహించు సెలయేటి తుంపురుల
వహించిన పిల్లగాలులతోడను, తపోనిష్ఠాగరిష్టులైన మానివరే
ణ్యుల యోగసమాధి కాశ్రయభూతములైన గుహాసముద
యముతోడను, శుకపికశారికాది శకుంతసంతాన నిరంతరా
నంద కలకల నినాదములతోడను, బిఱికిగుండియలవియునట్టి
స్తనితసంకాశ భీషణఘోషంబుల సంచరించు మత్తమాతంగ
పుండరీకవరాహమహిషాది క్రూరస్తత్త్వములతోడను నిండి
వింధ్యాద్రి ప్రకాశించుచుండును.

అగ్గిరివరప్రాంతకాంతార మధ్యంబున సకల జగదంబ
యగు సంబకోవెల కలదు. వింధ్యవాసినినామ యగు నా
కాళికాదేవి ప్రభావమునఁ దత్సమీప ప్రదేశమంతయు నపగత
వైరమగు జంతు సంతానముతోడను, పుష్పఫలభరితములై
నవనవోక్తేషమున నొప్పు వృక్షవితానముతోడను, వెలయుచుం
డును. ఆ గుడియెదుట నిర్మలమాధురీజలపూర్ణమగు నొక
కమలాకరము కలదు. అందు జలవిహంగములు నానావిధ
కోలాహలములు గావించుచుండును.

ఉన్నత వృక్షచ్ఛాయలచే నాచ్ఛాదితమగు నా యడవి మార్గమున, నఱువది వర్షముల వయస్సు దాటినవాడును, మహాన్నతకాయుండును, దేబస్వియు కొంచెము విచారమును సూచించు వివర్ణముఖము కలవాడును, 'వరరుచి'— 'కాత్యాయన' నామముల ప్రసిద్ధినిందినవాడును నగు బ్రాహ్మణుడు నిర్భయముగ నేగియేగి, యా పార్వతిగుడి సమీపించి, జలాశయంబునఁ గృతానగాహుడై, తత్కాలోచిత కృత్యంబుల నెఱవేర్చి, యిష్టసంసిద్ధికై దేవ్యాలయమును బ్రవేశించి, వేదోక్తవిధానమున నామెను బూజించి, తపోనియతి కువక్రమించెను.

అంతఃకొంత కాలమునకు కాళికాదేవి స్వప్నమునఁ బ్రత్యక్షమై “నత్సా నీ తపంబునకు మెచ్చితిని. నీ కోరిక నే నెఱుంగుదును. ఈ సమీపమున వింధ్యారణ్యమున నివసించు 'కాణభూతి' యను పిశాచరాజును దర్శింపుము. నీకు శుభంబగు”నని యాదేశించెను.

అతఁడు కాళినచనంబులకు ముదమంది, యొడలిబడలికఁ దీర్చికొని, కాణభూతిని దర్శింపఁ బయనమయ్యెను. కతిపయ దినంబు లటనటఁ ద్రిమ్మరి, యెట్టకేలకు జలమాకాంక్షించి తపో నియతినున్నవియో యననొప్పు శుష్క-వృక్షములను, ననా వృష్టిదోషంబున సర్వంబును బాడఱియున్న ప్రదేశంబును గడచి, యొక్క నటమహీరుహమును దిలకించెను. అయ్యది సకలవృక్షములను మోసగించి జలాహరణ మొనరించి స్వార్థతం దన్నుదాఁ బోషించుకొనుచున్నదో యనఁ గించిత్రే నియు వాడువాఱక, శాఖోపశాఖలఁ బ్రబలి యర్థయోజన పర్యంతము వ్యాపించిన తన ఛాయలచేఁ బాంథులకు శ్రమాప

నోదము గావించుచు నానావిధ ప్రాణికోటి కాశ్రయభూతమై యుండెను.

సకల భాషాకోవిదుండగు వరరుచి యా వృక్షమూలము నుండివచ్చు కోలాహలము నాలకించి, తచ్ఛాయాశ్రయములై పిశాచములు నివసించునని గ్రహించి సమీపించెను. అటఁ గొన్ని పిశాచములు నేనించుచుండ ప్రభుతనైఱపు పిశాచ రాజును గాంచెను. మహిమాన్విత దేహమును, లంబోదరంబును, కుటుచనాసికయు, జంజలువెండ్రుకలతోడి తలయు, భూరకాళ్లును, చింతాకంఠ కన్నులును గలిగి, చూపఱకు భీతి గొలుపుచు, బిశాచముల కానలిడుచుండు నాతఁడు వరరుచిని గాంచినదే యెదురేగి సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లాచరించి, “మహాత్మా! మీరెవ్వరు? ఇటకరుదేరఁ గలమెయ్యది! మీ మొగంబు కొంచెము విచారమును సూచించుచున్నది. మీ మనోగతమగు వంత యెయ్యది? దారిబడలిక పోవునట్లీయాసన మలంకరింపుఁడని గౌరవించెను. సరరుచియు నాతని శౌమ్యత కచ్చెరువంది “యార్యా! నీ భావముదిలకింప నుత్తమమైనది. కాని నీ జన్మము ప్రశాచికము. ఇది యెట్లు సంభవమయ్యెనో? నా చెలిమిని బాటించి వివరింపఁగోరెద”ననవుడు నాతఁడెట్లని యెను.

“ఆర్యా! నాకు జన్మజ్ఞానము శూన్యము. కాని నేనుజ్ఞునీ నగర శ్శశానవాటికల విహరించుచుండ, జగత్ప్రేతరులగు పార్వతీపరమేశ్వరులు విహారవశమున నచ్చటి కేగుదెంచి యిష్టాలాప సందర్భమున నాడుకొనిన మాటలఁ జెప్పెదను. సావధానముగ నాలకింపుఁడు.

పార్వతీదేవి 'నాచే శాపమందిన పుష్పదంతుడను ప్రమథవరుడు మనయొద్ద కెప్పుడు రాగల' డని ప్రశ్నింప, మహాదేవుడామె నుద్దేశించి, "దేవీ! చూచినా! ఈ పిశాచాగ్రగణ్యుడు. ఈతడు కుబేరునిశాపముచే నిట్లయినాడు. ఎంత వలదనినను, స్థూలశిరుడను రక్కసునితో నెయ్యము వీడనందున, నీతనికిగతి కలిగినది. ఈ విషయమును వినిన యీతని యన్న దీర్ఘజంఘుడు వేడగా కుబేరుడు "గారీదేవి శాపముచేత మానవజన్మమందిన పుష్పదంతునిచే "బృహత్కథ" నాలించి, దాని నాకారణముచేతనే మానవుడైన మాల్యవంతునికి వినిపించిన విముక్తి నందు" నని మోక్షమును బ్రసాదించెను. నీవును బుష్పదంతుని కట్టి శాపముకదా యొసంగితివి?" అని నుడివెను. నేనావిషయము నాలకించి, సంతసంబున నిట కేగుదెంచితిని. ఇత నాశాప మాపుష్పదంతునిచే బరమేశ్వరప్రోక్షమగు బృహత్కథ నాలించు పర్యంతముండును."

ఈ వృత్తాంత మాలకించిన వరరుచియు, దనకుఁ బూర్వ జన్మజ్ఞానము కలుగఁగా, "మహాశయా! శాపనిశంబున మానవుండైన పుష్పదంతుడను నేనే. వినవలతువేని పరమేశ్వరునిచే బార్వతికిఁ జెప్పఁబడిన బృహత్కథను వివరింతు" ననఁగాఁ గాణభూతి "యయ్యా! భవద్దర్శనంబున నాశాపము తీరినట్లే యున్నది. నీవు సాక్షాత్సహేశ్వరాంశ సంభూతుడవు. కాకున్న నీ దీర్ఘమైన మహాకథను దెలుప నెవరుపక్రమింతురు? కథానివేదనాసంతరము నీకు శాపవిమోచనంబయి ప్రమథులలోఁ గలియుదువు. నీ మానవజన్మ వృత్తాంతము నాలకింపవలయు నని కుతూహలము కలదు. శ్రమమని భావింపవేని తెలుపఁ

గోరుచున్నాను" అనగాఁ గాత్యాయనుఁడు తన మానవజన్మ వృత్తాంతము వివరింపఁదొడఁగెను.

— ౨ —

ఆర్యా! కలదుకదా కాశాంబీమహానగరము? అది వైభవ జితవైజయంతమన నొప్పుచుండును. అరి దుర్భేద్యములగు కోటగోడలతోను, ఆకాశమునంటు మహాన్నతములగు సాధములతోడను, దిద్దితీర్చినట్లున్న రాజవీధులతోడను, నానా విధములగు పూవులు, పండ్లు, చిగురులతో వెలయు తరులతా వితానముల నొప్పు నుద్యానసనములతోడను, వీధివీధుల దేవాయతనములతోడను, వేదవేదాంగ బహు పురాణ శాస్త్రార్థవిదులైన బ్రాహ్మణులతోడను, ధనుర్విద్యావిశారదులైన క్షత్రియకుమారులతోడను, నిరంతర కృషివాణిజ్య పశుపాల నాది కార్యవ్యాప్తులైన వైశ్యులతోడను, వైరివీరభయంకరులైన యోధవర్షులతోడను నాపట్టణం బనమానంబై యల రారుచుండును.

ఆ నగరమున సోమదత్తుఁడను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు కలఁడు. ఆతని యింట నెప్పుడు సగ్ని వేల్వఁబడుచుండుటచే నగ్ని శిఖుఁడనియు నాతని కన్వర్థనామము కలదు. అతఁడు యజనయాజనాది షటర్క నిర్వృత్తుండును, నిరంతర వేదాధ్యయన పరాయణసచ్చాత్ర పరిసేవితుండును, అతిధ్యభ్యాగత పూజా పరతంత్ర మానసుండునునై వెలయుచుండును. అతని భార్య వసుదత్త యనునామె. భర్తమాట కెదురాడని సాధ్వీ. శాప వశంబున జన్మించిన మునికన్య. ఆ పుణ్యదంపతులకు శాప వశమున నేను పుత్రుఁడనైతిని. అదియు నా పుణ్యవిశేషము కదా!

నే జనించిన కొలఁదికాలమునకే నా జనకుఁడు నన్ను, నా తల్లిని దుఃఖసాగరమున ముంచి, యిహలోక సౌఖ్యముల వీడి, పరలోకగతుండయ్యెను. మిథుల విచారించియు నెట్లో నావలని సుఖములు వడయుతలంపున నా జనని, తన దుఃఖ మడంచుకొని, జీవయాత్ర సాగించుచు నన్నుఁ బోషించు చుండెను. నేను పంచవర్ష వయస్కుఁడను కాఁగా, నా విద్యా భ్యాసమునుగూర్చి యామె మిక్కిలి విచారించుచుండెను. కాని నే నావయస్సుననే శ్రుతధరుఁడనై యుంటిని.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు మాయంటి కిరువురు బ్రాహ్మణ కుమారు లాతిథ్యమపేక్షించి వచ్చి, వీధిగుమ్మమున మృదంగ నాద మొసరించిరి. ఆ శబ్దమాలించి, మాతల్లి తన భర్తచెలి కాఁడు వచ్చెనని విచారించి, నాతో సంగతి చెప్పుచుండెను. నేను సంతము విని యామెంగాంచి, “యవ్వా! నన్నుఁ బంపుము. వారి యాటపాటలను నీకు మఱలఁజెప్పెదను” అను చుండ వా రాశ్చర్యమగునై, నన్నుఁగూర్చి ప్రశ్నించిరి. మా తల్లియు “నీతఁడు పలుకునది సత్యము. ఒక్కమారు విని సంతనే సర్వమును జ్ఞాపకముంచుకొనఁ గలఁ”డనఁగా, వారును బరీక్షార్థ మొక గ్రంథమును నాయెదుటఁ బఠించిరి. నే దాని నేమాత్రము విడువక వారి యెదుటనే మా యమృదగ్గఱఁ బఠించితిని. పిదప వారి నాట్యమును దిలకించి యా యాట పాటల మాయమకుఁ జూపితిని.

అంత వారు మాతల్లిని సమీపించిరి. అందు ‘వ్యాఢి’ యను నాతఁడు “అవ్వా! యీతఁడింద్రదత్తుఁడు. నేను వ్యాఢి యనువాఁడను. మేమెల్లు న్నేహితులమో యట్లే మా తండ్రులగు దేవస్వామి కరభకులు మిత్రులు. నే జనించిన

కొలఁదికాలమునకు నా తండ్రి స్వర్గస్థుడౌకాఁగా న్నేహితుని మరణమువినిన యీతని తండ్రి మహాప్రస్థానయాత్ర వెడలెను. పతివ్రతలగు మా తల్లులు తమ భర్తల ననుగమించిరి. మేము ధనికులమయ్య విద్యావిత్తములేక దిక్కులేనిచారమై తిరుగుచు నెటులైన విద్యార్జన చేయవలయునను తలంపున కుమార స్వామిని గూర్చి తపమాచరించితిమి. స్వామియు మా తపంబునకు మెచ్చి స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి, “వత్సలారా! మీ తపోనియమము సంతసమును గూర్చెను. మీ కోరిక నాకుఁ దెలియును. మీకు విద్యయం దాస్తకిలదేని నందరాజ ధానియైన పాటలీపుత్రమునకుఁ బొండు. అచ్చట “వత్సల”డను పేరుగల బ్రాహ్మణుడున్నాఁడు. అతని ముఖమున నెల్లవిద్యలు గ్రహింపఁగల”రని యంతర్ధానమాయెను.

మేమప్పుడే విద్యార్జనము చేసినవారివలె సంతసించుచుఁ బాటలీపుత్రమును బ్రవేశించి, యందు న్నర్వోపాధ్యాయునిఁ గూర్చి విచారించితిమి. గాని యెవ్వరును మాకాతని జూడ తెలువరైరి. పట్టుదలవిడువక మేము ప్రతివీధియు, సందును వెదకుచుండ నొక క్రంతలోఁ బూర్తిగా శిథిలదశయందుండు నొకగృహమును గాంచి. యెవ్వరిదని విచారింప, న్నర్వోపాధ్యాయునిదని తెలిసినది. ఆ యింటి పరిస్థితి యేమి చెప్పదును? ఎలుకకన్నములతోడను, జీమలపుట్టలతోడను, సూర్యచంద్రులకు నివాసభూమియయి, చూడ నసహ్యముగా నుండెను. రెండవనరకమో యననొప్పు నాయింట నొకమూల ధ్యాన నిమగ్నుడై వర్షుడుండెను. లోపల స్త్రీలున్నారేమో యని పరికింప నాతని నలచివచ్చిన దరిద్రదేవతయోయనునట్లు, దీన వదనముతోడను, ప్రాత్ర చిరుగుచీరతోడను, బక్కచిక్కిన

శరీరముతోడను నొప్పు నాతని యిల్లాలిని జూచి, యామెచే నతిథిసత్కారముల నంది, మేమరుగుదెంచిన కార్యమును సవివరముగా నివేదించితిమి. ఆమెయు సంతృప్తమానసయై యిట్లని యెను.

“పుత్రకులారా! మీ యాగమనాశయము పొగడఁదగినది. మొదట నా భర్త యీ పట్టణమందలి మూర్ఖులలోఁ బ్రథముఁడు. నన్నుఁడనుపేరు మూర్ఖునకుఁ బర్యాయమై న్యవహరింపఁబడుచుండెను. అట్టి మూర్ఖుని జూచి, ప్రజ లనవరతము పరిహసించుచుండ, నా పరిహాసములను, జననిందను భరింపఁజాలక, వింధ్యాద్రికిరిగి, కుమారస్వామిని గూర్చి తపమాచరించి, యాతని కరుణచే సర్వశాస్త్ర పారంగతుడయ్యెను. కాని యా దేవదేవుఁ డొకనియమము నాదేశించెను. అదేమనఁ “దొట్టతొలి నీవొక శ్రుతధరుడగు వానికి విద్యాబోధన చేయవలసినది. అట్టిననే నీకీవరము ఫలించును” అని. కావున మీకు విద్యార్జనయందుఁ గుతూహలముకలదేని, నీతనికి శిష్యులు కాఁదలఁచితిరేని, శ్రుతధరు నొక్కనిఁ గష్టమనక వెదకితెఱు” అని చెప్పెను.

అంత మేమామె పలుకుల కానందమంది తత్కాల దారిద్ర్యమును బోగొట్టి, శ్రుతధరునికై, పట్టణములు, పల్లెలు, దేశమెల్లెడల వెదకుచు నిచ్చటికివచ్చితిమి. మా భాగ్యవశమున నీతని గంటిమి. ఇఁకఁ దల్లీ! నీవనుమతించినచో నీ దయచేత నీతఁడును మేమును నర్హోపాధ్యాయుని యనుగ్రహమున సర్వ విద్యాపారంగతులము కాఁగలము. ఇందుల కొడంబడవలసిన” దని యనేక విధముల ప్రాధీయపఱెను.

నా తల్లి నా యెడఁబాటునకు మనమున విచారించినను, నా విద్యాసముపార్జనమే తన యభీష్టమును, తన యభ్యుదయమునకు గాచబాటయు నని యెంచినది; కాన మనోగత విచారము వెలికిఁ గానరానీక నన్నంపుటకు సమ్మతించెను.

3

మఱునాఁటి వరువాత మా తల్లి కాల్యక్యత్యముల నెఱవేర్చుకొని నన్నుఁ జేరఁబిలిచి “కుమారా! పిన్నవయసు వాఁడవు. నన్ను విడిచి యెప్పుడు నున్నవాఁడవు గావు. ఇప్పు డీ ప్రాంతమునే విడిచి దూరమేఁగ నున్నావు. ఎచ్చటి కేఁగినను, నీ తండ్రి నిన్నాశీర్వదించుచునే యున్నాఁడు. నా యెడబాటువలని చింతమాని విద్యార్జనయం దాసక్తి కలిగి, గురువులయెడ వినయవిధేయతలతోఁ బ్రవర్తింపుచుండుము. ఈ యిరువుర నీ సోదరులవలె నాత్మఁ దలఁచి స్నేహము వాటింపుము.” అని బోధించి, వ్యాడీంద్రదత్తులఁ జూచి, “నాయనలారా! ఈతని మీ సోదరునివలె భావింపుఁ”డని చెప్పి యొప్పించెను.

అంత మేమును సన్నద్ధులమై, గ్రామములు, బట్టణములు, నదీనదంబులు, గాంతారంబులును దాటుచు బయనించుచు, నందందుఁగల వింతల నరయుచు, గొన్ని దినములకు నందరాజధానియగు పాటలీపుత్రమును జేరుకొంటిమి. అట నవధి లేక వహ్లోపాధ్యాయుని దర్శించి మా యాగమన కారణ మాతనికి విన్నవించితిమి.

వహ్లోపాధ్యాయుఁడు నన్నుఁ గుమారాంశ సంభూతునిఁగాఁ దలంచి, సుముహూర్తమున నొక పవిత్ర స్థలమునఁ గూర్చుండఁ

జెట్టి యోంకారముతో విద్యాబోధ కుపక్రమించెను. వేద వేదాంగ శాస్త్రపురాణేతిహాసముల నాతఁడు క్రమముగ నుపదేశించెను. గురుముఖమున నేచును, మా యిరువురి ముఖమున విని వ్యాడియు, ముష్టారాలకించుటచే నింద్రదత్తుఁడును సర్వ విద్యల గ్రహించితిమి.

ఎప్పుడును వేదఘోషలేని యా ప్రాంతమున మాయ పూర్వ సుశ్రావ్య వేదగానమునకు మహద్భుత నిమగ్నమాన సులె యచటి విప్రనరులు దర్శించి, మమ్మును, మా యుపాధ్యాయుని నభినందించిరి. నర్వోపాధ్యాయుని కీర్తి దశదిశల వ్యాపించి, నందమహిపాలు సభాకూటమును బ్రవేశించెను. సందుఁడు దివ్యప్రభావనంపన్నుఁడైన మా గురువును గౌరవించి, యాతనికి ధనకనక వస్తు వాహనాదుల కాస్క లొసంగెను. ఈ సన్తానములఁ గాంచి, పాటలీపుత్రమందలి యుపవర్షుఁడను మా యుపాధ్యాయసోదరుఁడు దక్క, తక్కిన వారందఱు సందుని యీవిధి, మా గురుని పాండిత్యమునకు సంతసించి కొనియాడిరి.

ఇట్లు మా విద్యావైశద్యమును, నర్వుని కీర్తియు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండెను. ఆ పట్టణమున సందుని యానతిచేఁ బ్రతివర్షము నింద్రోత్సవము జరుగుట యలవాటు. ఆ సమయమున నెల్లరును దమతమ గృహసీమల నానావిధముల సలంకరింతురు. ఉద్యానవనములఁ బలురకములగు దోహద క్రియలఁ బుష్పపల్లవభరితంబు లొనరించి, చూపఱుల కానందము కలిగింతురు. దేవాగారముల సుత్సవములఁ గావింతురు. ప్రపంచమందలి వివిధవస్తువులఁ దెప్పించి ప్రదర్శింతురు. ఎడనెడ నృత్యవాద్యనాటకాది మనోల్లాసకర

ప్రదర్శనముల వెలయింతురు. నానాదేశాగతులైన ప్రజా నీకముచే నగరము శోభాయమానముగ నుండును. ఆ యుత్సవమునఁ జారులెల్లరు విచ్చలవిడి వినోదములలోఁ బాల్గొనుచుందురు. స్త్రీ పురుష భేదము లేక తిరుగుచుందురు.

నేను నా చెలికాండ్రగు వ్యాడీంద్రదత్తులతో నాయుత్సవ మును దిలకింపఁ బురమునఁ బ్రవేశించితిని. వినోదములఁ బరికించుచు, నొక్క యెడ, నుత్సవమును జూడ వేడుక పడి యరుదెంచిన శచీదేవియో, దక్షిణనాయకుండగు హరిప్రైఁ గోపించి భూమి కనతరించిన లక్ష్మీదేవియో, సర్వమానవ మానసమథన మదనధిక్కారముచే నిలువెడలి వచ్చిన రతీ దేవియో, సనతి మచ్చరము పైఁపఁజాలక వెండికొండ వీడి యరుదెంచిన పార్వతీదేవియో యన సర్వలక్షణ లక్ష్మీతయగు నొక యుత్సలాక్షిని గాంచి, విస్త్రమముతోడ విభ్రమము తోడ నిశ్చలుండనైయుండ నింద్రదత్తుఁ డిట్లనియె. “ఓయి మిత్రుడా! ఏమి కాంచెదవు? మదనుని యస్త్రమువలె పురుష హృదయములఁ గొల్లలాడు నా యునతి నీ విభ్రమమునకుఁ గారణమని తలంతును. ఆమె యెవరో యెఱుఁగుదువా? మన యుపాధ్యాయుని తమ్ముడుపవర్షుని కూతురది. నీకామెయం దనురాగము జనించినదా?” యన మేలుకొన్నవానివలె

యెటో యింటికిరుదెంచితిని. నాటినుండి నా హృదయ మా సుందరాంగిపైఁ దగుల్వడి వేఱొండేదియుఁ జింతింపదాయెను. నాల్గుకు రుచి లేదు. కంటికిఁ గూర్కు లేదు. విద్యాభ్యాసము లేదు. బ్రహ్మచారులతో వాదోప వాదములు లేవు. ప్రియమిత్రులగు వ్యాడీంద్రదత్తులతో సల్లాపములు లేవు. అన్ని విధముల వికలమానసుండనై

కాలముఁ బుచ్చుచుంటిని. నానాటికి విచారభారమునఁ గ్రుంగుచు, క్షీణించుచున్న నన్న నేక విధములఁ బ్రశ్నించియు, మధుసూదనుఁడు కారణంబెఱుంగలేక పోయెను.

అనంతర మొకనాటి నిశాసమయమున నా స్వప్నమున, ధౌతాంబరధారిణియు, వీణాపాణియు, నగు నొక చెలువ సాక్షాత్కరించి, “వత్సా! నీ మనస్సును గలఁతవెట్టుచున్న యుపవన్దని కూఁతు రుపకోశ నీ పూర్వజన్మపత్ని. ఈ పుట్టువునందును నామె నీకు సహధర్మచారిణి కాఁగలదు. సందియము వీడుము. నేను నీ యారాధ్య దేవత, భారతిని. నీ మనోవ్యధ నివారింపఁబూని యిట్లుపడేశించితి” నని పలికి యంతర్ధానమాయెను.

నేను మేల్కొంచి, యానంద సాగర తరంగముల నోల లాడుచు, నెప్పుడుదయమగు, నెప్పుడుపకోశ గృహభిముఖుఁ డనై చని యామెను దర్శింపఁ గలుగుదునని యుద్విష్టారు చుంటిని. నా మకోగతము నెఱిగి నన్నుఁ బ్రబోధించునవి వోలెఁ గుక్కుటంబులు కూసెను. నా మనోవిచారము తొలఁగునట్లు చీకటులు విరిసెను. నా ముఖ వికాసముపలెఁ దూరుపుదెస తెలివినందె. నా హృదయమునఁ బెంపొందు రాగమువలె నరుణ దీధితులతోఁ బ్రభాకరుఁడు భాసించెను. అంత కాల్యములు నిర్వర్తించి, యుపకోశగృహభిముఖుండనై యేగి తత్ప్రాంతోద్యానవనమున విహరించుచు ‘నామె నెట్లు చూడఁగలుగుదునా’ యని విచారించుచుండ నొక చెలిమి కత్తియవచ్చి “మహాశయా! నేనుపకోశ చెలిని. ఆమె మీ యందు బద్ధానురాగయై పడుపాటు లేమని వచింతును? మిమ్మే

నాఁడు దర్శించినదో యప్పటినుండి నిద్రాహారములకు స్వస్తి. అలంకారములు నేయదు. చేసినను స్తవస్య స్తముగ నుండును. ఇంత యేటికి? ఆమె యున్నాదినియై సర్వము మఱచినది. నీ చెలిమి లేనియెడల బ్రతుకుటయే దుర్లభము. పాల ముంతువో నీట ముంతువో, నీచే భారమని నుడివెను.

అంత నేనించుక యాలోచించి “యోతలోదరీ! నేనును మీ చెలివలెనే బాధపడుచున్నాఁడను. ఇందు నేజేయఁగల దేమియు లేదుగాదా! పెద్దలకు తెలియక యెట్లు వివాహము పొసఁగును? మీ చెలితోఁ దనతండ్రి కీ విషయ మేలాగుననైనఁ దెలియనట్లు చేయుమనుము. ఆతఁడందులకుఁ దగిన ప్రయత్నము లాచరించి మా వివాహము నెఱవేర్చఁగలఁడు” అని కార్యాలోచనము తెలిపి యింటికి మఱలి యెప్పటియట్ల యుంటిని. రెండు మూఁడు దినముల యనంతర ముపవర్షుఁడు నా గురుని యింటికివచ్చి నా వివాహ ప్రస్తావన చేసెను. వర్షోపాధ్యాయుఁడు నాసమ్మతిపై నంగీకరించెను. ఇంద్రదత్తుఁడు మా తల్లిని గొనితేఁగా, నొక శుభముహూర్తమున మా యనురాగ బంధసూచకముగా మంగళసూత్రధారణముఁ, బాణి గ్రహణమును జరిగెను. నేను వర్షోపవర్షులకుఁ బ్రీతుండనై గృహిణీసత్కారములఁ గొనుచుఁ జెలికాండ్రగు వ్యాడీంద్రదత్తులతో విద్యావ్యాసంగములు నేయుచుఁ గొంతకాలము గడపితిని.

నాసబ్రహ్మచారులతోఁ బాణిని నా నొకఁడు గలఁడు. అతఁడెంత తేజస్వియో యంత మూఱ్ఱుఁడు. విద్యావిషయమున సంతటి మూఢుని నేఁగాంచి యెఱుఁగను. అట్టి ఛాత్రునిఁ దనయింట నుంచుకొనుట కిష్టములేకయు, బ్రయోజనము నందని యాతని యుపచారములకు సమ్మతింపకయు, మా

గురుపత్ని యాతని వెడలనడచెను. పాప మా మూర్ఖుని కొండంత యాన కూలిపోగా హిమవన్నగమున కేగి పరమేశ్వరునిగూర్చి తపమాచరించెను.

భక్తసులభుడగు మహాదేవుడతనికి సాక్షాత్కరించి, వరములు వేడుమనఁ బాణిని తనకు విద్య కావలయునని ప్రార్థించెను. భక్తమందారుడగు నీలకంఠుడు వానికొక క్రొత్త వ్యాకరణమును బ్రసాదించి యంతర్ధాన మాయెను. వరగర్వితుడగు పాణిని తిరిగివచ్చి వాదమునకు నన్నుఁ బిలిచెను. నేనును వెనుదివియక యేడుదినములు వాదించి యాతని నోడించితిని. కాని చంద్రశేఖరుడు తన వరము భగ్నమైనందులకు నభమునుండియే హుంకారము గావింప మా వ్యాకరణములన్నియు నప్తమై మూఢులమైతిమి. పాణిని యజేయుడయ్యెను. శ్రుతధర శక్తిచే, నర్హోపాధ్యాయుఁ డనుగ్రహింప గ్రహించిన విద్యయంతయు నశించినందులకు విచారించి, యాశ్రిత వత్సలుండగు నా శంకరునిగూర్చియే తపమాచరింప, నా సర్వధనమును హితుడగు హిరణ్యగుప్తుడను వైశ్యకుమారున కప్పగించి, కుటుంబ రక్షణము గావింపఁ గట్టడచేసి మంచు గుబ్బలి కేగితిని. నా భార్య యుపకోశయుఁ బతివ్రతా ధర్మము ననుసరించి, నా క్షేమ మాకాక్షించి, ప్రతిదినము గంగాస్నానము, వ్రతములు, సతిధి సతాఁగరములు గావించుచుండెను.

౪

అంత వసంతమేగుడెంచెను. సర్వ ప్రకృతియు నవనవోన్మేషమై నయనానందకరమై విరాజిల్లుచుండెను. ఏయెడఁ గాంచినను వసంతగానము చేయుచు స్వాగతమొసఁగు శకుంత

సంతానముల కలకలనినాదములే వీనులవిందుగా వినవచ్చుచుండెను. శీతలమందానిలుండు పుష్పరజఃస్పర్శచే మలినుండయ్యు హాయినే కూర్చుండెను. పట్టణమున వసంతోత్సవోద్యోగము నిరాఘాటముగ సాగుచుండెను. ఎల్లరును బ్రభుల్లనదనములతో నుత్సాహపూర్ణులై పాల్గొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండిరి.

ఉపకోశయు సలవాటుచొప్పున గంగాస్నానమున కేగుచుండెను. పాండుఁడొమమనోహరాంగియై, తెల్లని దువ్వలువలు ధరించి, మదనుని కుసుమేతరంబగు నాటవయస్త్రమోయన నెల్ల దృష్టులు దనవైపు ప్రసరింపఁగా గంగానది కేగుచుండెను. అట్టి మోహనాంగిని దర్శించి మదనబాణవీడితులై రాజపురోహితుఁడు, కొత్వాలు, మంత్రికుమారుఁడును వేర్వేరి సమీపించి, తమ హృదయగతాభిప్రాయములను వెలువరించిరి. ఆమెయు వారిని యుక్తిచే దప్పించుకొనుటకును, బరకాంతాలోలురగు వారికిఁ బాఠము నేర్పుటకును నొక యుపాయమును బన్ని “యయ్యా! నా భర్త దేశాంతరగతుఁడు. నేను నీవలెనే మన్తభాగ్నిని గ్రాగుచున్నాను. నీభావము నా కభీప్సితంబ. ఇట్టి రాచబాటలలో సరసములాడుట నింద్యముకదా! మన మర్యాదలు పోవును. కావున నీ వసంతోత్సవమున నందఱు నిమగ్నులైయుండ మద్భవంబునకు ర” మ్మని సరుసగా ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ యామములు గడుపులువెట్టి యిలుసేరెను. అనాఁడతిథిపూజార్థము కొంత ధనమావశ్యకమైన నా మిత్రుఁడగు హిరణ్యగుప్తునికడకుఁ జేటిక ననుపఁగా నా మందభాగ్యుఁడు తానే వచ్చి “యోయింతీ! ఎంతకాల మిట్లాంటి దపమాచరింతువు? పడుచుకాలమున సుఖముల

సనుభవింపక నీ మగఁడు హిమాలయమునకేగి తపమునేయు
చున్నాఁడు. నీవు గంగాన్నానములఁ గాలము గడపుచున్నావు.
ఇది యెంత సమంజసము? నీయందలి కరుణచే జెప్పుచున్నాను.
నాకోరిక నెఱవేర్చుము. నీభర్త యిల్లడయించిన ధనమేకాక,
సమస్త వస్తువాహనములతో నీయిల్లు నింపెదను. లేనియెడల
నొక చిల్లిగవ్యయైన నొసఁగ" ననెను.

ఆయింతయు, న్యాసధనమునకు సాక్షులు లేనందునఁ
జేయునదిలేక పాపాత్ముడగు వైశ్యునిఁ జూచి కోపదుఃఖములు
పెనఁగొన మనంబున నిట్లని చింతించెను. “అక్కటా! మగఁడు
దేశాంతరగతుడైన నాతి యెంతయలత్యూ మీ ప్రంచమునకు?
దుర్మార్గులగు నీ నలుపురికి నేదేని శాస్త్రిచేయనిది బుద్ధిరాదు.
ఈ హిరణ్యగుప్తుఁ డెంత దుర్మార్గుఁడు? నాధనము నాకిచ్చుటకు
సాక్షులు లేనికారణమున నీయవినీతికిఁ జొచ్చినాఁడు. కానిమ్ము,
ధర్మమవలంబించి వీరికి బుద్ధిగఱపెదను” అని తలఁచి వాని
నాలవయామమున రమ్మని గడుపుసెప్పియంపి, తన చెలికత్తి
యలఁ బిలిచి యొకకాఁగునిండుగఁ గాటుకద్రవ్యమును
జిక్కఁగఁజేయించి, నాలుగుగోచుల నా కాటుకలోముంచి
యాటవైయించెను. ఒక పెద్ద బోపాణపుఁబెట్టియ వట్టిదిగాఁ
జేయించి యుంచెను.

అంత సూర్యుఁ డీయధర్మప్రపంచమున నెక్కుడుకాల
ముండరాదను తలంపుననోయన స్తంత్రగతుడయ్యెను. రాజ
పురోహితాది దుష్టచతుష్టయము తమకళంకము నీవన్నెతోఁ
బ్రకటించుకొందుఱనఁ జీకటులు బలిసెను. అచ్చటనచ్చట
ధర్మప్రవర్తకులు లేకుండరని లోకమునకుఁ బాటునట్లు చుక్కలు

వొడమెను. పతివ్రతాముఖవికాసము వెల్లివిరియునట్లు చంద్ర మండల ముదయించి వెన్నెలలు నలుగడల వ్యాపించెను.

ఎప్పుడెప్పుడు సాయంకాలమగును, ఎప్పుడుపకోళకాగిల సౌఖ్యమనుభవితమని యువ్విల్లారుచుండు పురోహితకుమారుడు విలాసముగ నలంకృతుడయి, యామెయింటికి వచ్చెను. ఉపకోశ చెలిమికత్తియలు స్వాగతమువలికి, లోనికింగొని పోయిరి. ఉపకోశయుఁ గపటప్రియంబున నాతని నాహ్వానించి “యోవిలాసపురుషా! నా సౌఖ్యమభిలషింతువేని ముందుగ నభ్యంగన స్నానమాచరించి ర”మని నచించెను. సఖులాతని భూషణాంబరములూడ్చి చీకటిగదిలోనికిం గొనిపోయి, కాటుక గోచినిచ్చి గూనలోని కాటుకద్రవ్యముతోఁ దలయంటు చుండిరి. అతఁడు వారి కరతాశధ్వనులకు మైమఱచి, యానందించుచుండెను. ఇంతలోఁ బ్రథమయామము గడచుటయుఁ గొత్వాలు తనయధికారమును జాటుచుఁ దలుపుతట్టెను. ఆ ధ్వనికిఁ బురోహితుఁడు భయపడుచుండ, నాతనిని బోషాణములో దాచిరి. తరువాతఁ గొత్వాలు నాహ్వానించి, పూర్వోక్త మర్యాద లొనరించుచుండ రెండవజాము గడచెను. ఇంతలో మంత్రికుమారుఁడు రాగాఁ గొత్వాలును బెట్టియలోఁబెట్టి, యా మన్ననలన్నియు నీతనికి జరిపిరి. చతుర్థయామ మగుడు హిరణ్యగుప్తుఁడు వేడుకమీఱి వేషాలంకరణము లొనరించి, యరుదెంచెను. చేడియలు భయమంది మంత్రిపుత్రునితో నివేదింప నాతఁడు “హిరణ్యగుప్తుఁడు వరరుచి మిత్రుఁడు గదా! అక్కటా ఇప్పుడేమి నేయువాడ?” నని వగచుచుండ నామగువ “లయ్యా మీరీ పెట్టియలో దాగు”డని యోచన

చెప్పిరి. వారి మాటలనన్ని మంత్రిపుత్రుడు పురోహిత కుమార, దండనాథులకుఁ దోడికావయ్యెను.

ఉపకోశ హిరణ్యగుప్తుని గారవించి, లోనికిఁ గొనిపోయి, బోషాణమునెదుట నిలిపి, “ఆర్యవర్యా! నా ధనము మాట యేమి?” అని యడిగెను. అతఁడు “నుందరీ! తెలిపితినిగదా! నీభర్త నాయొద్ద న్యాసముంచిన ధనమునిత్తునని. మఱల నుడువ నలయునా?” యని యచ్చట నెవ్వరు లేరనుభార్యమున బిగ్గఱగాఁ బలికెను. ఆమె బోషాణమునైపు తిరిగి “ఓ దేవత లారా! వింటిరా! హిరణ్యగుప్తుని వాక్యములు?” అని పలికి, దీపమార్పివైచి, వానిని దన సేవకురాండ్రకప్పగింప వారా మువ్వరికి జరిపిన మర్యాదలు జరుపుచుండ సూర్యోదయ మాయెను. వారాతని “నయ్యా! సూర్యోదయమాయెను. మీరిక వెడలనచ్చు”ననిరి. హిరణ్యగుప్తుడు కొంత తటపటా యింపగా, నర్థచంద్రప్రయోగముల నాతని వెడలనడచిరి.

మూర్తీభవించిన పాపపుంజమో యనఁ గాటుకనూనియచే మద్ది పంబడి నల్లనైనశరీరముతోఁ బిశాచమువోలె నాతఁడు మానముపోయినను బ్రాణములు దక్కినవిగదా యని సంత సింతుచు, జట్లునుమూఁగి యర్భకులార్భటములు సలుపఁ గుక్క-లీతఁడెచ్చటనో కన్నమువైచి పరువిడుచున్న కన్న గాఁడని తలఁచి మొఱుఁగుచు వెంటఁదవుల, సరివారాతని వికారవిలాస మునకుఁ బరిహసింప నేదియులెక్క-నేయక యింటిమొగంబై పరువెత్తి యతికష్టమున నొడలికాటుకఁ గడిగికొనియెను.

ఉదయముననే యుపకోశ యింట నెవ్వరికిఁ దెలుపక, ప్రాణస్నేహితురాలగు నొక చేడియతో సందభూపాలుని

యాస్థానమునకేగి, హిరణ్యగుప్తుడు తన భర్త న్యాయముంచిన ధనము నీయననుచున్నాడని మొఱపెట్టుకొనెను. సందుడు హిరణ్యగుప్తుని రావించి, విచారింప నాతడు తనయొద్ద ధనము లేదని బొంకెను. అంత నుపకోశ “మహాప్రభూ! నా భర్త వెడలునపుడు మాయిలువేల్పుల నొక బోషాణములో నిలిపెను. వారియెదుట సీతఁడొప్పుకొనినాడు. నలయునేని దానిని దెప్పించి తాము స్వయముగ విచారింపనచ్చు”ననెను. రాజాశ్చర్యమున మునింగి, భటులనంపి, బోషాణము దెప్పించెను. ఉపకోశ దాని దిక్కు మొగంబై, “యోయిలువేల్పులారా! రాత్రి హిరణ్యగుప్తుడు మీయెదుట నొప్పుకొనిన విషయమునకు సాక్ష్యమొనఁగుడు. ఒనఁగఁజేసి మిమ్మిట్లే భస్మముచేసెదను. లేకున్న ధృప్తిప్రతిష్ఠాపకఁడగు నీ ప్రభువు నెదుర మీ బండారము బయలువెట్టెద” నని బెదరింపఁగా సందమిత విచారసాగరమున మునింగి త్రోవగానక తపించుచున్న మువ్వరును “సత్యము. రాత్రి హిరణ్యగుప్తుడు తానీయ నలసిన న్యాయధనమును ఒప్పుకొనినాడు” అని వలికిరి. రాజు నిజమారసి హిరణ్యగుప్తునిచే ధనమిప్పించి, యాతని దండించెను.

అంత భూపాలుఁడా సాధ్వీనిగాంచి, “తల్లీ! నీ పాతివ్రత్య మనుపమానము. నీ భర్తయుఁ గడునిష్ఠాగరిష్ఠుడు. అట్టి మాయిలువేల్పుల దర్శించి తరింప నామన మువ్వెల్లారుచున్నది. కాన నీ బోషాణమును దెఱచి యందలివారిని గానిపింపుమని వేడగా నామెయు జరిగిన యావద్వృత్తాంతమును వివరించి, పెట్టియఁ దెఱపించి, యందలి మువ్వరను, బాపపురానులో యన నొప్పువారిని వెలువరించెను. రాజును వారిని విచా

రించి, వారి సర్వస్వమును దోచుకొని, దేశభ్రష్టులను గావించి
యుపకోశతో నిట్లనియె.

“సాధ్వీమణీ! నీవంటి తల్లులుండుటచేతనే ధర్మమింకను
నడుగంటలేదు. నన్ననుగ్రహించి, నా సోదరభావమును స్వీక
రింపుమని కోరుచున్నాను” అని యనేక బహుమానము
లొసంగి యామెను సంతోషపఱచి, సాగనంపెను. ఆమె యీ
కార్యములకు వర్షోపవస్తులును, నా తల్లియు నానందమున
మునిగిరి.

౫

నేను విద్యాసముపార్జనార్థమై, మదోద్ధండవేదండ పుండ
రీక మండల మండితంబైన హిమవత్కాంతార ప్రదేశముల
ద్రిమ్మరి, యొక్క పవిత్రస్థలంబున నిష్ఠాగిరిష్ఠుండనై కైలాస
వాసినిగూర్చి తపంబొనర్చితిని. ఆ మహాదేవుండును నా భక్తి
తాత్పర్యంబుల కచ్చెరువంది, సాక్షాత్కరించి, యభీష్టవరములు
వేడుమనుడు, నేను భక్తివశంకరుడగు నా శంకరు నుతియించి,
నా యపజయము నివేదించితిని. భగవంతుఁ డంత పాణిని
కొసంగిన వ్యాకరణమే నాకు నిచ్చి యంతర్ధానమాయెను.
నేజేయునదిలేక దానింగొని ఈశ్వరదర్శనానంద కందళితహృద
యుండనై వీటికరుడెంచితిని. అచట నాభార్య పాతివ్రత్య
నిరూపణ కథను విని సంతసించి, గురువర్యులకు నాపాణినీయ
వ్యాకరణమే యొసంగితిని.

అంతఁ గొంతకాలమునకు వ్యాడీంద్రదత్తులు, తమ విద్యా
భ్యాసము పూర్తికాఁగా గురుని సమీపించి, గురుదక్షిణవేడు
డనఁగా నాతఁడు మామువ్వురివలనఁ గోటిసువర్ణములు కోరెను.

ధనికులయ్య వారంతవిత్రము సంపాదించలేక, నవకోటి సువర్ణా
ధీశ్వరుడగు నందమహీపాలుని వేడ నిశ్చయించి, నన్నును గొని
పోయిరి. కొన్ని దినములకు మేము హస్తినాపురసమీప నంద
కటకమును జేరితిమి. కాని యాపట్టణ మేయెడలఁ దిలకించినను
సంతోషోత్సాహశూన్యమై, పాడుపడినట్లుండెను. పౌరులు
విన్ననైనవదనములతోఁ దమ సర్వస్వము పోగొట్టుకొనినవారి
వలె దిరుగుచుండిరి. అట్టి దుఃఖసాగరమున మునిగిన పట్టణ
మును దిలకించి, యందులకుఁ గారణమరయ, నందభూపాలుఁ
డప్పుడే సర్వసామ్రాజ్యమునువీడి స్థిరముగా స్వర్గమును జేరు
కొనినట్లు తెలిసినది. అంత మాయభాగ్యదేవతను నిందించుచు
నొక సత్రమునందు విశ్రమించి తరువాతి కార్యక్రమమును
విచారించ మొదలిడితిమి.

కొంతవఱకు యోచించిన పిదప వ్యాధి యిట్లనియె.
“మిత్రులారా! మన యదృష్టమీలాగున తెల్లవాఱినది. ఈ
నందమహీపాలుఁడు దక్కనన్యలు మఱుకోరిక నెఱవేర్చుచులరు.
మన దురదృష్టవశమున నాతఁడీలోక మిప్పుడే వీడినాఁడు.
కావున నాయోచన వినుఁడు. మీకది సమృతమేని చేయుదము.
యోగవిద్యా ప్రభావుడగు నింద్రదత్తుఁడు యోగమార్గమున
నిప్పుడే సంరంజదేహమునఁ బ్రవేశింపవలసినది. నేనాతని
దేహమును గాచియుందు” నని నన్నుఁజూచి, “నీవు వెంటనే
యాతనిని సమీపించి కోటిసువర్ణము లర్థింపవలసినది. మన
కోరిక యీడేఱినతరువాత నింద్రదత్తుఁడు తనదేహమును
ప్రవేశింపవలసినది”.

అట్లాతఁడు కార్యముపదేశింప మేమారీతి చేయ నిశ్చ
యించి యుపక్రమించితిమి.

ప్రభువు మరణముచే విచారించుచున్న ప్రజలు మరల నింద్రదత్తుని యోగమార్గమున పునరుజ్జీవితుడైన నాతని గాంచి యానంద ఊలికల నూగిరి. ఉత్సవముల జరిపిరి. నందుండిల్లు మరణించి బ్రదుకుటనుగూర్చి మంత్రియగు శకటాలుడు సందేహించుచుండ నేనేగి కోటిసువర్ణము లర్పించితిని. ప్రభుడు వెంటనే నాకొసగ మంత్రి కాజ్ఞాపించెను. ఈ కృత్యముచే శకటాలుని సందియము స్థిరపడి యెల్లయెడలగల శవముల వెంటనే దహింపఁ బరిచనంబుల కాజ్ఞలిడెను. యోగనందుడు నా కోర్కె నెఱవేర్చి దొందరవెట్టుచుండెను. కాని శకటాలుఁ డిదోయదో యని జాగుసేయుచుండెను. ఇంతలో వ్యాడి యచ్చటికి వచ్చి, యోగనందునిగాంచి “మహాప్రభూ! తమ ధర్మ పరిపాలనమున యోగనిష్ఠుడైన మొక బ్రాహ్మణ దేహమును నీ పరిచారకులు శవమను భ్రమచేఁ దగులఁబెట్టుచున్నారు. రక్షింపు” డని మొఱవెట్టెను. ఆ మాటలతో నింద్రదత్తుని మొగము వెలవెలఁబోయెను. శకటాలుడు నిజమెఱిగెను. నా కీయవలసిన కోటిసువర్ణము లొసఁగి యంపెను. ఇంద్రదత్తుడు చేయునదిలేక నందశరీరమున స్థిరముగా నుండవలసిన వాడాయెను.

పిమ్మట నొకనాఁడు నేనును వ్యాడియు నంద దేహములో నున్న నింద్రదత్తుని సమీపింపఁగా నాతడు “మిత్రులారా! మనమొకటి తలంచిన దేవుడొకటి తలఁచెను. నాకీ సిరియేల? సర్వవిద్యాపారంగతుడనై యోగ మభ్యసించి, కడకంతఃపురమున జవగాండ్ర నడుమ నైహికములగు తుచ్చ సుఖముల ననుభవింప విధి నానుదుట లిఖించెగదా! స్వేచ్ఛగా దేశదేశములు భ్రమించుచు, విద్యాపాటవముచే బండితుల

జయించుచు యశము నార్జించు నవకాశము లేకపోయెనే? అక్కటా, కట్టిడిదైవము నన్నెట్టి యిక్కట్టులనొంద నియమించెను.” అని విచారించుచుండగా వ్యాడి “యో యింద్ర దత్తా! ప్రాప్తించినది పోగొట్టుకొనవలదు. ఇందుమాత్రము కీర్తి సంపాదించు కార్యములు చేయు నవకాశములు లేవా? రాజ్య సంపదలచే గర్వింపక, దేవబ్రాహ్మణ పండితుల గౌరవించుచు, నీ యుద్యోగుల నానావిధములగు పారితోషికముల నాదరించుచు, ధర్మమును వదలక, ప్రజాసౌకర్యముల గమనించుచు, బాలింపుము. నీకెట్టి తక్కువయు రాదు. మఱియు నిన్ను శకటాలుండు గుర్తించినాడు. ఎప్పుడైనను నీకుఁ గీడు కలిగింపక మానఁడు. కావున హితుండగు వరరుచిని మంత్రిగాఁ గొను”మని నుడివెను. అందుల కాతఁ డొప్పుకొని నాకుఁ బ్రధానిపదవి నొసఁగెను. “శకటాలుండు బ్రతికియున్న బ్రాహ్మణుని గాల్పించె”నని నేర మారోపించి, యాతని నూర్వురు కుమారులతో నేల మాలెలోఁ ద్రోయించి, దినమున కొక మూఁకుడు పిండి మాత్రమే వారి కాహారముగ నొసఁగుచుండెను. శకటాలుండు బందీయయి దుఃఖించుచు, కుమారులను జూచి, “వత్సలులారా! చూచితిరా యీనందుని దుర్మార్గము? మనకిందఱి కిచ్చు పిండి యొకనికైనను జాలదు. ఇందఱు మెట్లు బ్రతుకగలము? ఈ నందునిపైఁ బగసాధింపఁగల వాఁడెవ్వఁడో యాతఁడే దీనిని స్వీకరించి బ్రతికియుండఁదగినవాఁడు. ఎవఁ డట్టి కార్యమునకు సాహించునో తెలుపుఁ” డన నందఱు “సయ్యా! నీకంటె నీకార్యమునకు నేర్పరి వేటొకఁడు కలఁడా? ధైర్యసాహసోపేతుడవైన నీవే పగసాధించుటకుఁ

దగినవాడవు. కావున నీ యాహారమును గొను"మని నుడివి
యతని యెదుటనే వారందఱు ప్రాణములఁ బాసిరి.

యోగనందునికి రాజ్యము స్థిరమాయెను. నేను మంత్రి
నైతిని. సర్వభోగముల సనుభవించుట కాతఁడు నందకులము
నుండి సర్వసేనాసమేతుఁడయి పాటలీపుత్రమునకుఁ బయన
మాయెను. నేను వెంటబడించితిని. వ్యాడియు ధనమును
గొనిపోయి గురుదక్షిణ సమర్పించి, మఱివచ్చి, తపమాచరింప
వింధ్యాద్రి కరుగుటకు మా వీడ్కోలు కోరెను. యోగనందుఁ
డాతని యెడఁబాటు సైంధవజాలక యిట్లు పలికెను. “సోదరా!
మన కుటుంబములు వేఱయ్యును, దరతరములనుండి మిత్రుల
మగుట నేక కుటుంబముగనే తలంచుచుంటిమి. మన తండ్రు
లిర్వురు నెడఁబాటు నోర్వలేక తోడుతోడన మరణించిరి. మన
మిరువురము చిన్ననాఁటినుండియు నొకటిగ నాహార విహార
ముల జరుపుచు నేకశయ్యాగతులమై కాలము గడపితిమి.
విద్యాభ్యాసమునకు నొకటిగా బయలు వెడలితిమి. నేటివఱకు
మనము వేఱుపడినది లేదు. నీ కిప్పుడేల నన్ను వీడిపోవ బుద్ధి
పుట్టినది? నేననుభవించు నీ రాజ్యసంపదలు నీవికావా?
మిత్రుడా! వలదు. నన్ను విడువవలదు. మనము మువ్వర
మెప్పటివలె సుఖసంతోషములతోఁ గాలము వుత్తము.
ఏల నిర్లభకమగు యత్నము చేసెద” వని యనేకవిధములఁ
బలికెను. కాని వ్యాడి సమ్మతింపక “మిత్రుడా! ఏటిమాటలు?
పుట్టినది బ్రాహ్మణకులమున. అభ్యసించినవి వేదవేదాంగ
ములు. అట్టి నాకీ యిహలోక సౌఖ్యములే? దైవశ్రమమున
నీ కవి ప్రాప్తించినవి. అనుభవింపుము. నీ కే కష్టము
రాకుండఁ జూచుకొనుట కీ వరరుచి యున్నాఁడు. నన్ను

వదలు" మని పలికి మా వీడ్కోలు నంది యథేచ్ఛం జనియెను.

౬

యోగనందుడు రాజ్యము సంప్రాప్తిపరగనే సర్వమును మఱచి భోగలాలనంతై యంతఃపురమును వీడివచ్చుటయే యరుదాయెను. రాజకార్యములన్నియు నా భుజస్కంధములపైఁ బడెను. మంత్రిసమావేశము, న్యాయాన్యాయ విచారణము, పౌరజన విజ్ఞాపన శ్రవణము, ప్రజా సౌకర్య కార్యాచరణము, గూఢచారి నివేదితాంశ పర్యాలోచనము మొదలగు కార్యకలాపములతో నా నిత్య నైమిత్తిక కార్యముల కంతరాయము కలుగుచుండెను. కావున నాకు సహాయకుఁ డొకఁడు గావలసియుండెను. నయవిశారదుండగు శకటాలుఁ డిందులకుఁ దగినవాఁడని చక్కఁగా నాలోచించి, ప్రభు సనుమతి పడయుటకై యొక్కనాఁడు రహస్యముగా నాతని సమీపించి "ప్రభూ! తామంతఃపురమును వీడిరాకుంటిరి. రాజ్యాంగ కార్యములలో నాకూపిరి యాడుటలేదు. నా వైదిక కార్యముల కాటంకము కలుగుచున్నది. నాకు సహాయకుఁ డొక్కఁ డావశ్యకమైయున్నాఁడు. కాన శకటాలుని నిర్బంధమునుండి తొలగించి సహాయ మంత్రిగా నియమించుకొందు" ననఁగాఁ బ్రభుఁడు "వరరుచీ! శకటాలుని సంగతి యెఱిగియుండియు వానిని విడుదల చేయించుట యెట్లు? నా వినాశసమును జేతులారఁ దెచ్చుకొనినట్లేకదా" యన, నేను "రాజా! నేనున్నంత వఱకుఁ దమకాతఁ డెట్టి యపకారమును జేయఁజాలఁడు. మఱియు నాతని పుత్రులందఱు మడిసి నిస్సహాయుడై యున్నాఁడు. మీరు నిశ్చింతతోనుండు" డన నాతఁడు సమ్మ

తించెను. అంత నేను శకటాలుని విడిపించి, నాకు సహాయకునిగా నియమించుకొంటిని. అతడును గృతజ్ఞతా బద్ధుడయి యెల్లవేళల నాకునుకూలుడుగాఁ బ్రవర్తించుచుండెను.

యోగనంద శకటాల సమేతుండైన నే నొకనాఁడు గుఱగా నది యొడ్డున విహారము సలుపుచుండగా నైదు వ్రేల్లోకటిగాఁ జేర్చబడిన చేయి యొకటి నందుఁడు ప్రవాహ మధ్యమునఁ గాంచెను. దాని యర్థ మెఱుంగఁజాలక నన్నుఁ బిలిచి కాన్పించెను. నేను రెండు వ్రేల్లోకటిగాఁ జేర్చి చూపగా నా హస్తము మాయమయ్యెను. ఈ వింత కందతాశ్చర్య మానసులై దాని యర్థము వివరింపవలయునని నన్ను వేడిరి. అంత నేను “ఈ లోకమున నైదుగు రైకమత్యమున నున్న నెంత కార్యమైనను సాధింపవచ్చు” నని యా చేయి సూచించి నది. అందుల “నైదుగురు కాదు, ఇరవై రేకమైయున్న నెంత కార్యమైనను సాధింపవచ్చు” నని బదులు చెప్పితిని. అది మాయమయ్యెను. అంత వారు నాయనుపమానమగు నెఱుకకు సంపించిరి. నాయండ నున్నంతవఱ కేకీడు కలుగదని నాఁడును, నే నున్నంతవఱకు నందునికిఁ గీడు దలంచుటకు వీలుకాదని శకటాలును దలంచిరి. అప్పటినుండియు నందుఁడు మునుపటికంటె నాయం దెక్కుడు విశ్వాసముంచి మెలగుచుండెను.

ఇట్లుండ నొకనాఁడొక విప్రుఁడు—వైష్ణికుఁడు పాటలీపుత్ర వీధులలోఁ బోవుచు యోగనందుని యంతఃపురమును సమీపించెను. అతని భావమెట్టిదో కాని సాధముమీఁది జాలకములచుంకఁ దిలకించెను. అచ్చట మెఱపుడేవెవలె, బుచ్చుచంద్రుని దిరస్కరించు నెమ్మొగముతో యోగనందుని

భార్య యీ నిర్భాగ్యుడగు బ్రాహ్మణుని జూచుచుండెను. దీనిని గాంచుచుండిన నందుడు వెంటనే తలచుకు, బ్రాహ్మణు డెంత మొఱపెట్టుకొనుచున్నను వినక, యప్పగించి, వధింప నాజ్ఞాపించెను. హంతకులు ఆతనిని కొనిపోవుచుండగా పట్టణ వీధులలోని మీన విక్రయశాలయందలి యొక శుష్కమీనము చూచి నవ్వెను. ఈ విషయమును దలచులు రాజున కెఱిగింపగా నాతఁడా బ్రాహ్మణుని వధించుట యా నాటికి నిలిపి, నన్నుఁ బిలిపించి, శుష్కమీన హాసమునకుఁ గారణమడిగెను. నేను మఱునాఁడు వినిపింతునని యింటికి వచ్చి, నా యిష్ట దైవమగు భారతిని ప్రార్థింపగా నామె ప్రత్యక్షమై “పుత్రా! ఈ నిశీధిని నేరికిఁ దెలియక యొంటరిగా శ్శశాస వాటికలోని దీర్ఘ తాళ నృక్షముపై నధివసించి యుండుము. నీకా చేప సవ్యసకుఁ గారణము తెలియునని యాదేశించెను.

ఆ రాత్రి యెవ్వరికిని దెలువక. భార్య సహాయుడనై వల్లకాటి కరిగితిని. అదియుఁ గొఱవి దయ్యములవలె మండుచున్న చితుల ప్రక్కన దట్టమైన చీకటిలఁ గ్రమ్ముచుండు మహానృక్షములతోడఁ గడు భయంకరమై కానిపించెను. దేవి చెప్పినట్లున్నత మగు తాటిచెట్టు నెక్కి యేమి జరుగునో యని వేచియుంటిని. సగము రాత్రి దాటఁగనే యచ్చటికిఁ బొట్టి ముక్కును, కుఱుచ చేతులును, బాస కడుపును, చిన్న కన్నులును, లావు తొడలును, గానుగ మ్రానువంటి కాళ్లును, మెలికలుతిరిగిన వాఁడి కోఱలును గల యొకరక్కసి, రూపమునఁ దల్లిని పోలిన తన సంతానముతో నచ్చటికి వచ్చెను. ఆ పుత్రులలో నొకఁడు “అమ్మా! నా కాకలి యగుచున్నది.

తినుట కేమైన పెట్టు”మని వేధింపజూచెను. అంత నారక్కసి వానిని చూచి “ఓయీ! నేడూరకుండుడు. తేపు తృప్తిగ బ్రాహ్మణ మాంసమును మీకుఁ బెట్టెదను. ఆ బ్రాహ్మణుని నేడే యురి తీయవలసినది. కాని వానిని జూచి యొక యెండు చేప నవ్వుటచే, రాజుండులకుఁ గారణ మరయఁగోరి, తేపటి నట కా యాజ్ఞను నిలిపియుంచినాడు. కావున తేపటికిఁ బుష్కలముగా లభింపఁగలదు” అనఁగా నాబాలుఁ “డమ్మా! ఎండుచేప యేల నవ్విను” దని యడుగ నది యిట్లనియె “బాలకా! అది పరమ రహస్యము. ఎవ్వరికిని తెలియరాదు. ఈ రాజాంతఃపురమునఁ బెక్కుఁలు పురుషులు స్త్రీవేషములఁ దాల్చి సంచరించుచున్నారు. అది తెలియక యీ రాజ మాయకుఁడగు నొక బ్రాహ్మణునిఁ జంపించుచున్నాడు. ఈ వింత కామీనము నవ్విను” దని చెప్పుచుఁ దన సంతానమును గొని యథేచ్ఛగాఁ జనియెను.

నేను వృక్షమునుండి దిగి, యింటికి వెడలి యా రామ గడపి, యుదయముసనే కాల్యకరణీయములు నిర్వర్తించి, రాజకొలుపునకుఁ బోయి యీ వృత్తాంత మెఱిగించితిని. అతఁడు స్త్రీ వేషులగు పురుషుల నెల్లఁబట్టి నిర్దయుఁడై వధిం చెను. ఈ కార్యముచేతఁగూడ నాయుండు రాజనకుఁ గొంత గౌరవము హెచ్చినది. కాని యయ్యదియే నాపై నాతని కనుమానము కలుగుటకుఁ గారణమైనది. ఎట్లన, నొకానొక చిత్రకారుఁడు, మిక్కిలి నేర్పరియగువాఁడు, రాజ దర్శనమున కేఁగుదెంచి, యాతనిచే సన్నానితుఁడయి, దేవీ రూప పటమును జిత్రించి యొసఁగెను. అదియు జీవకళ లుట్టిపడుచు దేవియే పటమున నిలిచియున్న దేమో యను భ్రాంతిని

గూర్చుచుండెను. దానిని జూచి రాజు మిక్కిలి సంతసించి, యనేక పసదసంబులఁ జిత్తకారుని దృష్టిపఱచి, యంపి, యా చిత్తపటమును రాణి పడకటింటఁ గట్టించెను.

రాజు సంతిపురమున, నే యాటంకములేక యేప్రదేశమున నైన నిరాఘాటముగా నాకుఁ బ్రవేశముండుటచే, నొక నాఁడు రాణి పడకటింటి కేగి యందుండు చిత్తమును జూచుట తలస్థించెను. ఆ చిత్తము సర్వలక్షణ లక్ష్మితమై, సర్వాంగ సుందరమై యలరారుచుండెను. కాని మొలత్రాటి చెంత నుండఁదగు నొక పుట్టుమచ్చ యుండకపోవుటచే రాణింప దయ్యెను. నేనది గమనించి, వెంటనే జఘన ప్రదేశమునఁ గన్తూరి తూలికతో నంకము రచించి మఱలితిని. ఆ యంకముచే నది మునుపటికంటె భాసమానమై యుండెను. పిమ్మట రాజు దానిని జూచి, యట్లు మునుపటికన్న విచిత్రకాంతితో మెఱయుటకుఁ గారణము తెలిసికొని తనలో నిట్లు చింతించెను: “అక్కటా! ప్రభాసంపన్నుడని, నాసబ్రహ్మచారియని, నాకను కూలుడగు మిత్రుడని యీ కాత్యాయనుని నా మంత్రిగా వ్యాధి యుపదేశమున నియమించితిని. అట్టివాఁ డిప్పుడెట్టి ద్రోహము దలపెట్టినాఁడు. ఇతనికింటె శకటాలుడే మేలు కదా! ఎప్పుడో యొకనాఁడు నా ప్రాణముల కెసరు పెట్టును. కాని యిట్టి విశ్వాస విఘాత మొనరింపఁడు కదా! ఇతఁడేకదా నాయంతఃపురమున స్త్రీ వేషులగు పురుషులున్నారని తెలియఁజేసినాఁడు. వారిలో నీతఁడు చేరకున్న నీగుట్టెట్లు తెలియును? ఈ దురాత్ముని నెచ్చెలి యనుకొనవచ్చునా? నా హృదయమునఁ జిచ్చువెట్టిన యీతని జంపించిన పాపమేమి? బ్రహ్మణుడైన నగుఁగాక! కృతఘ్నుఁడు తప్పక వధార్హుడే”

యని, శకటాలుని రావించి, వెంటనే నన్నుఁజంప నాజ్ఞాపించెను.

శకటాలుని నేనొకపరి కాపాడితిని కదా! అతఁడా కృతజ్ఞులతోఁ దన మనమున ననేక ప్రకారములఁ జింతించి, నా ప్రతిభా విశేషములఁ దలచి, నన్ను చధించుట తన కసాధ్యమని యెంచి, తేనితోఁ జంపుదునని యొప్పుకొనినవాఁడు నా చెంత కరుదెంచి, యున్న విషయమంతయుఁ దెలిపి “యమాత్య వర్యా! నన్నుఁ గృతఘ్నునిగాఁ దలంపవలదు. నన్నొక నేల మాలెలోనుంచి, సమస్త సదుపాయముల నొసఁగి కాపాడెదను. దేవుని కృపచే నెన్నటికేనిఁ గామాంధుఁడగు నీ సందునికిఁ గనువిప్పు కలుగకపోదు. అప్పుడు మీయిచ్చవచ్చినట్లు చేయ వచ్చు” నని పలికెను.

అందులకు నే నిట్లంటిని: “అయ్యా! శకటాలా! నీ న్యాయ బుద్ధినిన్నిట్లు ప్రేరేపించుచున్నది. నన్నుఁ జంపుట, నీకుఁగాని, యీ సందునికిఁగాని మఱియెవ్వరికిఁగాని సాధ్యముకానిది. నాకు రాక్షసుఁ డొకఁడు స్నేహితుఁడున్నాఁడు. నే నెప్పుడు మనముఁ దలఁతునో యప్పుడు ప్రత్యక్షమై నా కార్యముల నొనరించిపోవును. అతని కసాధ్యమైనది లేదు. ఈ లోకము సంతయు నిమిసములోపల మ్రొంగివేయఁగలఁడు. కాని యీ రాజు, నాసఖుఁ డింద్రదత్తుఁడనువాఁడను సంగతి నీవును గ్రహించియేయున్నావు. కావున వానికిఁ గీడుసేయుటకు నామన మిచ్చగింపదు! అని వచించితిని. తరువాత నన్నాతఁడు నేలమాలెలో నుంచి పోషించుచుండెను.

నా ప్రభావము ప్రత్యక్షముగా నెఱిగినవాడయ్యెను శకటాలుడు రాత్రించరుని విషయమును దెలుపఁగనే, వానిని చూచుటకును, నాకెట్లాతనితో మైత్రి కలిగినదో యెఱుఁగుటకును గుతూహలపడెను. నే నాతని కోర్కె నెఱవేర్చుటకు సంతసించి, యాత్మలో దలంచినంత మాత్రానఁ దాళ నృక్ష ప్రమాణము వాడగు నిశాచరుడు గోచరుడాయెను. శకటాలుడతనిఁ జూచి భయవిస్మయములనఁది, యాతని యంతర్ధానము కోరెను. నేనా యసురుని పోవంబనిచి, శకటాలున కిట్లంటిని. “ఓయీ! కాంచితివి కదా! ఈతఁడే నా మిత్రుడగు రాక్షసుడు. నేఁ గోరినంత మాత్రమునఁ బ్రత్యక్షమగుచుండును. ఈతని జయింప నేరికి తరమగును? నీవు నందునిచే బందీవై యంధకూపమున మ్రగ్గుచుండఁగాఁ బట్టణమున రాత్రులందుఁ బ్రజల సంచారము కష్టమయ్యెను. మాటుమణిగిన వెనుక పురవీధులలో ద్రిమ్మరువాడు సులభముగా యమపట్టణమునకుఁ గాపురము వెడలవచ్చును. ఇట్లైందు కగుచున్నదో యెవ్వరెఱుఁగరు. పట్టణమున భీతి యావహిల్లినది. నందుఁ డీసంగతి నెఱిగి యొక కొత్వాలు నీ హత్యా విషయమును దెలిసికొనుటకు నియమించెను. కాని మఱునాటి కాతఁడు మరణించియుండెను. ఇట్లైందఁ జీరహస్యమును భేదింపదలచినను మరణము వాడి కోఱలకుఁ జిక్కి నశించుచుండిరి. కాని నేను తెగింపుచేసి నందునితోఁ బలికి నాటి రాత్రి పట్టణములోఁ దిరుగఁదలచి యేగుచుంటిని. ఎచ్చటను శబ్దములు లేవు. అచ్చటచ్చట గ్రుడ్లసూబల శబ్దములును, నక్కల కూతలును, కుక్కల మొఱుగులును

దీప్త సన్యము వినవచ్చుటలేదు. మానికములు తాపబడిన నీలపు మేలుకట్టునలె నాకసము విలసిల్లుచుండెను. కాటుకలో మునిగినట్లు చీకటిలోఁ గలిసి పోవుచుండ నా చేయి నెవరో పట్టుకొని వెనుకకు లాగినట్లయినది. నా శక్తిసంతయు వినియోగించి యా యినుపచేతి పట్టునుండి విడిపించుకొనఁ బ్రయత్నించితిని. కాని భీకరాకారుడగు నొక పురుషుడు వికటాట్టహాస మొనరించి, నా యెదుట నిలువఁబడి, “మంత్రి వర్యా! నానుండి విడుదల పొందుటకు నీ శక్తి చాలదు. ఈ పట్టణమున నిందటి మరణమునకుఁ గారణభూతుడనగు నే నొక రక్కసుడను. నేనడుగు పశ్చమునకు సదుత్తర మిచ్చినచో నీకు మరణము దప్పను. లేకున్న నీ మిత్రులను గలిసి కొందు” వనెను. అంత నే నా ప్రశ్న నడుగుమనఁగా వాడు “ఓయీ! ఈ పట్టణమున నందకత్తె యెవ” రని ప్రశ్నించెను. నేను పకపక నవ్వి, “మూఢుడా! ఇది తెలియదా? ఎవరికంటి కెన తెయింపయి యుండునో యది వానికి ప్రపంచమున నందకత్తె” యని ప్రత్యుత్తర మిచ్చితిని. వాడు సంతసించి, “మహానుభావా! నీ నశేష శేముషీధురీణుడవు. నీచే నోటుపడితిని. నేటి నుండి నీకు మిత్రుండనై నీ యాజ్ఞాపించు కార్యములనొనరించుచుండెద” నని యంతర్ధానమాయెను. నేనింటికి మఱలితిని.

ఇట్టి విస్రంభ సంభాషణములతో నేలమాలెలో శకటాలుడు నాకు సర్వసౌకర్యములు సమకూర్చుచుండ, నాతనితోఁ బ్రొద్దుబుచ్చుచుంటిని. ఇట్లు మా యిరువురికిని మునుపటి కంటె స్నేహ మెక్కుడాయెను.

ఒకనాడు విచారమగ్నుడనైయున్న నన్నుఁ జూచి శకటాలుడు “మహాశయా! సర్వమెఱిగిన మీరీరీతి సంతల

ఫాలయి యుండొచ్చునా? దైననిర్ణయము ననుసరించి మన కృత్యముల ఫలాఫలములు అనుభవమునకు సచ్చునను సంగతి మీరెఱుంగనిది కాదుగదా! విచారమువలన నేకార్యమగును? ఇది పరీక్షా సమయమని తలంపుడు. మీకుఁ దెలుపునంతటి వాఁడనుగాను. ఈ సందునికి మిముఁబోటి ప్రతిభాసంతుల యక్కఱ రాకమానదు. అతనఱకోపికపట్టి యుండుడు.” అని యనేక ప్రకారముల నోదార్చి, “మహానుభావా! మీ మహిమములనంతములు. గంగాభవాని మీయందుఁ గడు కరుణార్థి చిత్తయని విందును. ఆ మహాదేవిని గాంచ మన మువ్విభు లూఱుచున్నది. మీయూర్తి యడఁగుటకును, నా యభీష్టము నెఱవేఱుటకును నమ్మారి దర్శనభాగ్యము దయ చేయింప వేఁడుచున్నా” నని ప్రార్థింప నే నామాత నిట్లని స్తోత్రముచేసె.

“జయ జయ గీర్వాణైస్సేక్షణాకుచకుంభ సంకలిత కుంకుమ పరాగసంవాసిత ప్రవాహ! మదనదగ్ధీకృతాంగార ఫాలనేత్ర జటిలజటాజూటాలంకార! మహాబలి నిర్బంధన చాతుర్యత్రి విక్రమవ్యోమతల మానాయమానద్వితీయపాదోద్భవ! సకల కల్పషవిదూర! నిత్యసాండురశరీర! సకల జలజంతు విహార ప్రదేశ! అగణితమణి నికరనిలయాధ్ధాంగ సమాక్రామిత ప్రేమ ప్రపూరితాంతరంగ! సారీశృతార్యావర్తప్రదేశ! త్రిలోక పరి పూత! జగన్తాల! నమస్తే! నమస్తే! నమస్తే! నమః.”

ఈ నా స్తోత్రమునకలరి యా జగదంబ దివ్యమానుష రూపమునఁ బ్రత్యక్షముకాఁగా నా మిత్రుఁడు సంతసించి, యామె ననేకవిధములఁ బొగడె. మా యిరువురి స్తోత్రముల

కలరి గంగాభవాని యంత్రత్వయయ్యె. నాటినుండియు శకటాలుఁడు నాయం దధికాదరాభిమానములనుంచి నాబహిః ప్రాణమై యనేక విధముల నాకు సౌకర్యములఁ గలిగించుచు, నా విచారములఁ బోగొట్టుచు కాపాడుచుండెను.

౮

హిరణ్యగుప్తుఁడు యోగనందుని కుమారుఁడు. అంతటి దుశ్శీలుఁడెఁకొకఁడు కానరాఁడు. పెద్దలయెడ విసయ విధేయ తాది సుగుణములెట్టివో వాఁడెఱుఁగఁడు. అల్పవిద్యాయతుఁ డగు నాతఁడహంకారమై యెవ్వరిని లక్ష్యపెట్టక తిరుగు చుండును. సస్థుణముల బోధించువారిని చావమోదును. దుర్భాగములఁ దెలుపువారిని సన్మానించును. అట్టి యాతఁ డొకనాఁడు వేటకై సమీపారణ్యములకు బయలుదేరెను. వేటకుక్కలు, బోయలు, వలలు, నురులుఁ గైకొని పయనమగు చుండ నాతని కనేకదుశ్శకునము లెదురయ్యెను. శకునప్రేక్షి లైన మహానీయు లవి యాపదలకు మూలములని తెలిపినను, హితులెంతవలదని వారించినను, భృత్యులెంత వినయముతో విన్నవించుకొనినను, బట్టిన పట్టు వీడక యా మూర్ఖుఁడు పైవ ప్రేరితుఁడై కానసముల కేగెను.

అట నాతఁడెంత వెదకినను వేటకుఁ దగిన ఏనుఁగులు మొదలగు క్రూరమృగములుగాని, జింకలు, కుందేళ్లు మొదలగు సాత్త్విక మృగములుగాని కానరాలేదు. అడవియంతయుఁ దిరిగి తిరిగి, విసివి వేసారి యలసి, యటు నిటు మలయుచుండ, రాకుమారున కొక సూకర మగపడెను. అదియుఁ దొండము లేని యేనుఁగువలె మదమున వచ్చుచుండ హిరణ్యగుప్తుఁడు

చానిపై బాణము ప్రయోగించెను. కాని యది తప్పించుకొని, బోవుట గమనించి, యాతఁడు వెంబడించెను. సూకరమును, దాని వెనుక రాకొమరుఁడును బందెములు నైచుకొనినో యనునట్లు పరువిడుచుండ పైనికులు సమీపింపలేరైరి. సాయంకాలమాయెను. మార్తాండుఁ డపరచి శాసతీమణి కౌగిట నణఁగెను. చుక్క-లాకసమున భాసించెను. చీకట్లు క్రమ్ముచుండెను. రాజకుమారుఁడు పందిమీఁది యానవీడి యీర్ష్యాప్రాణశ్రాణపరాయణుడై గొంతు మఱ్ఱి నీంద గుఱ్ఱమును గట్టి, సమీపముదల్చి పద్మావతియును తీయని నీరు తృప్తిగాఁ ద్రావి, యా రాత్రి గడపుటఁబయి యా సుటమహిమము నారోపించెను.

అంత నొక బెబ్బలి భయంకరముగా బొబ్బలిడుచుఁ దలుపుకొనిరాగా భయపడిన యొక భల్లూకము ఆ చెట్టునే యెక్కెను. ఆ పులియు పదలక యెఱ్ఱెనును దీనిని చంపుదునని ప్రతిజ్ఞ పట్టినిదియో యన, నా సృష్టిమూలమునఁ దిరుగుచు సమయము నిరీక్షించుచుండెను.

పాడిపము మీఁదనున్న హిరణ్యగుఱ్ఱుఁడు భల్లూకము రాకకు భయపడి, వెలవెలఁ బోవుచుండ నా యెలుఁగాతని సమీపించి, మానుషభాషల “నో రాజకుమారా! నీవెట్లు నావలన భయపడుచుంటివో యట్లు నేనీ శార్దూలమువలన భయము చెందుచున్నదానను. మన మిరువురము సమాన స్థితియందున్నవారము. కాన నేహితులమైతిమి. నావలన భయపడకుము. నేను నీకెట్టి హానియుఁ జేయను. నిశ్చింతతో నుండు” మని యాతని వెఱపుడిపి, సమీపించి, నిద్రమత్తుచేఁ మాఁగాడుచున్నవానిని చూచి, “అయ్యా నీవేల తూఁగాడె

దవు? నాయంకమునఁ దలనిడి సుఖముగా నిదురింపుము” అని హెచ్చరించెను. వాడును మనమున భీతిఁజెందియు చేయునదిలేక యెలుఁగు నొడిలో తల నిడి విశ్రమింప నది యాతని నిద్రఁపుచ్చెను.

అశాపాశముచే బంధింపఁబడి చెట్టుదగ్గఱనే తిరుగుచున్న యా పెద్దపులి యెలుఁగుబంటిని జూచి, యిట్లనెను. “ఓయి మిత్రుడా! నీనెట్లును దప్పించుకొంటివి. అరిణ్యావాస కారణమున మనమిరువురము మిత్రులము. నీవు తొడ్డపైఁ బండించుకొనిన యీ రాజకుమారుఁడు మనలను సద్ధించుటకై వచ్చిన నిద్రియైతఁడు. అట్టివానిని సుఖముగా నిద్రఁపుచ్చు చున్నావు. అది నీకు తగునా? శత్రువును సంరక్షించిన మరల హాని గావింపక యూరకుండునా? చేఁజ్జీనంతనే చీల్చి గర్భగోళము నింపకున్న మరల మరల మన కసకారములు గావించుచుండును. మానవు లసత్యములు పలుకువాడు. అందును రాచబిడ్డలసంగతి చెప్పవలయునా? కావున నీతని క్రిందికిఁ బడఁద్రోయుము. తుఁథాబాధితులమైన మన యిహ పురికిని బుష్కలముగా నాహారము కాఁగలఁడు. వేఱు యోచన నలదు. సమయము జాఱవిడిచిన పిమ్మట విచారింప వలసినవచ్చును. నా వాక్యములు వినుము. నేటినుండి మనము మిత్రులమై మెలఁగుదము” అని యనేకవిధముల బోధింపఁగా నా యెలుఁగుబంటి “ఓ శాస్త్రాలమా! ఏల యీ యందని మ్రానిపండ్ల కట్టులు చాఁచెదవు? నీ కోరిక నెఱవేఱదు. అతఁడు నా శరణార్థి. భయాకులుండయి శరణని సచ్చిసవాని నెట్టివానినేని కష్టపెట్టుట మహాపాపము. నీవన్యచింతలు

మాని యిటనుండి వెడలుము” అనెను. కాని యా పులి యుండే యుండెను.

కొంత తడవునకు రాకొమరుడు మేల్కొనగానే భట్లూక మాతని గుణములను బరిశీలించుటకయి యాతనిఁ గని, “యో రాజకుమారా! నాకు నిద్రనచ్చుచున్నది. అలసట పెల్లుపూటి దేహము నశముగాదు. నీ యంకస్థలమునఁ గొంచెము చోటిచ్చి, నన్ను నిద్రపోనీయవా?” యని ప్రార్థింప నాతఁడు సమ్మతించెను.

న్యాయము మీ దృశ్యమును గాంచి, భట్లూకమును మోసగింపఁ దలచినట్లే నృపకుండనుని మోసగింపనెంచి యిట్లనియె. “ఓయీ! మానవా? నీవెంతటి యమాయ కుఁడవు? తీయని మాటలు పలికిన యీ ముదుసలి యెలుగు మాయలకుఁ జిక్కితివి. నే నిట నున్నంతవఱకు నీకే యాపదయుఁ గలుగదు. నేను కదలి వెడలిగనే యీ యెలుగుబంటి నిన్ను గుటుక్కున మ్రింగఁజూచుచున్నది. ఈ యాపదఁ దొలగించుకొనఁ దలచితివేని, కీఘ్రముగా నా ముసలి యెలుగును గ్రిందికిఁ బడఁద్రోయుము. నేను చక్కఁగా భుజించి నీకాపద రాకుండునట్లుచేసి, నా దారిని బోయెదను. నీవు నీ యిచ్చమెయి నరుగవచ్చును.”

అనఁగానే యాతఁడించుక చింతించి, దుశ్శకునప్రభా

యెలుగును గ్రిందఁ బడఁద్రోసెను. అదియుఁ గపటనిద్ర నభినయించుచుండినది కాన, నియదంతమును గ్రహించి, క్రిందఁ బడకుండ నొక శాఖను గట్టిగఁబట్టుకొని యుండెను. రాజ పుత్రుడు తన దుశ్శర్యాఫలముగ నెలుగుచే మరణము

నిశ్చయమని యెంచి, భయముచే గడగడ వడకుచుండెను. అంత భల్లూక మాతనిని గాంచి, “యోయీ! భయపడవల” దని యూటడించెను.

కొంతవడికి సూర్యోదయమగు చిహ్నము లగపడెను. తూరుపు తెల్లవాతెను. నక్షత్రములు మఱుగుపడఁ జొచ్చెను. వేటకై తిరుగు క్రూరమృగముల సంకులమడఁగెను. అదిగని పెద్దపులి యిక లాభము లేదని నిరాశ చేసికొని, తన మనికి పట్టునకు మరలిపోయెను. ముసలి యెలుగు రాజపుత్రునితోఁ గూడ చెట్టు దిగి, యాతనితో నిట్లనెను. “ఓయీ! కృతఘ్నుడా! మేలుగూర్చు మిత్రునకే యపకారముచేయు నీరంటి ద్రోహిని ప్రాణవిముక్తుని గావించినను దోషములేదు. అయినను, నీకుఁ దొలుత నిచ్చిన వాదానము ప్రకారము ప్రాణహాని గావింపనొల్లు. కాని యరణ్య మధ్యమున సంభవించిన యీ విషయ గర్భితమగు “ససేమిరా” యను వాక్యమును బలుకుచుఁ దక్కిన పూర్వవృత్తాంతమంతయు మఱచి, యున్మాదివై పరిభ్రమించుచుండుము. ఎవ్వడేని మేధావియగు పండితుఁడిందలి యర్థము గ్రహించి లోకమున కీ విషయ మెఱిగించిన యప్పుడు, నీయపస్తారము తొలఁగు”నని శాపమోక్షముల నొనగి, యథేచ్ఛం జనియెను. రాజకుమారుం డాక్షణముననే శాపగ్రస్తుఁడై పూర్వవిషయముల నెల్ల మఱచి “ససేమిరా” యనుటదక్క నన్యంబు పలుకఁ జాలక యా యరణ్యమునఁ దిరుగుచుండెను.

హిరణ్యగుప్తుని యనుచరులాతని నాయరణ్యమున వెడకి వెడకి, విసివి యెందునుగానక యేమిచేయుటకునుదోషక యింటి

మొగంబై పాటలీపుత్రమును జేరిరి. అంతకుమున్నే బెబ్బలి బొబ్బకు భయపడి కల్లెమును ద్రెంచుకొని పరువిడివచ్చిన హిరణ్యగుప్తు నశ్వమునుగాంచి పరిపరివిధముల విచారించుచున్ననందున కీపిడుగుఁబోలిన వార్తను వినిపించిరి. ఆ రాజంత దుఃఖాన్ని చేత దహింపఁబడుచున్న మనస్సుతో ననేక విధములఁ గుమారునిఁబేర్కొని విలపించి, కొంత యూఱిడిల్లి భటుల రావించి, యెందున్నను గనిపెట్టి తీసికొనిరా నాజ్ఞాపించి, నలువైపులకుఁ బంపెను. వారు రాజాజ్ఞను శిరసావహించి, యరణ్యమున కేగి, కలయఁదిరిగి, ప్రతిగుహయుఁ, బొదరిల్లును, చెట్టును, గుట్టను జక్కఁగాఁ బరిశీలించి యెక్కడనుగానక మరలువారొక నృక్షచ్ఛాయను వికృతాకారుడై యున్నట్లుండై “సనేమిరా” యనుటఁదక్క సర్వమునుఁజూచి పిశాచమువోలెనున్న రాజకుమారునిఁగాంచి బలనంతముగఁ దమతోడఁ గొనిపోయిరి.

నందుఁడట్టి స్థితిలోనున్న కుమారునిఁగాంచి, దుఃఖితుడై యనేక మంత్రోపధ చికిత్సలును, దేవభూదేవతృపులును జేయించి విఫలుడై యనేకవిధముల బాధపండుచుండెను.

యోగనందుఁ డనుభవించు విచారమును గుర్తించి శకటాలుఁ డొకనాఁడు నాయెడకరుదెంచి, హిరణ్యగుప్తుని వృత్తాంతమును వినిపించెను. అప్పుడు సేనాతనితో నిట్లాటిని. “మిత్రమా! శకటాలా! రాజకుమారుని యుద్ధాదమునకుఁ గారణము నాకుఁ దెలియును. మఱియు దాని నివారణోపాయమును సేనఁజూగుదును. కాని మనమయి రాజు నాశ్రయించుటకంటె, నీ విషయమున ముందుగ నాతఁడే ప్రస్తావనఁజేసిన బాగుగనుండును” అంటిని. శకటాలుఁడు నాతో నేకీధవించి, సమయము నిరీక్షించుచుండెను.

ఒకనాడు ధృజ్ఞకాంతమునఁ దన కుమారునిగూర్చి చింతించుచుండ శకటాలుఁడు రాజకార్యవసరమై యనుమతిఁ బొంది లోనఁబ్రవేశించి, చింతాసముద్రమున మునింగియున్న నందునిఁగాంచి, “రాజేంద్ర! మీముఖమేల వాడియున్నది? కుమారుని యున్నాడవ్యాధియే యిందులకుఁ గారణమా? ఎందఱు వైద్యులు చికిత్సచేయుటలేదు? ఎవరిచేయివాసిచేత నైన నేనాటికైన నిష్కళింపవచ్చునుగదా! మీరు విచారించిన మాత్రమునఁ గలుగు ప్రయోజనమేమి? ధర్మశాలురగు మీరే యూఱిడిల్లకున్న నిక సంతఃపురమందలి కాంతాజన మెట్లూఱి డిల్లుచు? ఓపికవహింపుఁడని యపశమనవాక్యములు పలుక రాజిట్లనియెను.

మంత్రివర్యా! నేనేమని యూఱుటఁగొందును? ఎందఱు వైద్యులువచ్చి యెన్నిమందులు నూఱిపోసినను బూడిదలో చేసిన హామమునలె, సముద్రమునఁగలిపిన చక్కెరనలె నిష్ప్రయోజనములగుచున్నవి కదా! పేరుప్రఖ్యాతులు గడించిన మంత్రవేత్తల మంత్రతంత్రముల నెట్టి యనుకూలమును గలుగ లేదే! కడకిది యిట్టి రోగమనియైన నెవ్వరును దెలుప లేదే! ఏమి చేయుదును? వాడేగుటకుముం దారోగ్యయుతుఁడై యుండెనుగదా! ఇప్పుడిట్లగుటకుఁ గారణమేముండును? అరణ్యములలో మహాతపోవిధవ సంపన్నులైన మునులుందురు. అట్టి మహానీయుల కెవరికేని నీమూఢుఁడు గర్వముచే నొడలు తెలియక యపకారమొనర్చి యిట్టి శాపమునందెనా? లేక ఏదైన పిశాచముసోకినదా? ఏదియుఁ దెలియలేదుకదా! ఎఱుఁగు టెట్లు? శకటాలా! నాయీదైన్యము వారించువారెవరు

దైవోపహతుడనగు నన్నుధరించువారెవరు? ఏది దారి? అక్కటా! మిత్రుడును, సర్వవిద్యావిశారదుడును, యోగ విద్యాప్రభావ సంపన్నుడు నగు వరరుచి పండితుడున్న, నిముసములో నీనంతఁ దొలఁగించియుండును గదా! అధికార మదమునఁ గన్న కానక యాతనిని జంపించితిని. ఇతఁ నెవ్వరి శరణుజొత్తును. హతవిధి! సన్నీలాగు పరీక్షింతువా? ఏమి చేయుదు నని పరిపరివిధముల సంగలార్చుచుండ శకటాలుఁడు “మహాప్రభూ! వరరుచినిగూర్చి మీరింతగా వ్యధచెందనేల? అంతఃపురద్రోహమొనరించిన యా మహాపాతకి తప్పక వధా ర్హుఁడు. దేవరవారేల పశ్చాత్తాపపడుచున్నారు” అనెను.

రాజు:—అట్లుకాదు. అమాత్యా! అట్లుకాదు. ఆతఁడు మహానుభావుఁడు. అతనికిఁ దెలియనివిషయములు సర్వజ్ఞుఁడైన యీశ్వరునికిని తెలియవు. ఆతఁడే యున్నచో నేనింత విచారిపడనక్కఱలేదు. ఎప్పుడో నా కుమారుని రుజువొఁగొట్టి, నా హృదయమందలి యారాటముమాన్చి సంతసము కలిగించి యుండును. అట్టి హితుని, నా శ్రేయోభిలాషిని, చేతులార చంపి యిప్పుడు విచారించుచున్నాను. ఆపాప మూరక పోవునా?

శక:—ప్రభూ! ఒకవేళ ఆతఁడు బ్రతికియేయున్నచో?

రాజు:—ఆ! బ్రతికియున్నాఁడా! శకటాలా! చెప్పము, చెప్పము. ఎక్కడ నున్నాఁడు? అతనికి నా సర్వస్వమిచ్చియైనను నా కృతఘ్నులకు క్షమాపణ వేడుకొందును.

అనఁగానే శకటాలుఁడు నాకు భయములేదని తలఁచి, నాయునికిమనుకులంగూర్చి రాజునకు విశదముగా విన్నవించెను.

తరువాత రాజనానతిచే ననుగొలుపుకూటమునకుఁ బిలిపించి, నాకు సర్వము తెలిసియున్నను మఱల రాజనెదుర విప్పి చెప్పెను. నేనంత కుమారుని రావించి, యాతఁడు పలుకుచున్న 'ససేమిరా' యను వాక్యమును బురస్కరించుకొని, యొక్కొక్క యక్షరము మొదటనుండునట్లు నాలుగు స్లోకములతో నరణ్యవృత్తాంతము వివరించితిని. వాని భావములివి:—

1. “సజ్జనుఁడగు మిత్రుని గృతఘ్నతాబుద్ధితోఁ జంపఁ జూచుట యెంతటి పాతకమో యెఱుఁగుదువా?

2. సేతువు దర్శించిన సకలకల్తషములు పోవునని పెద్దలు చెప్పుదురు. కాని మిత్రద్రోహపాప మేతీర్థమును సేవించినను నడఁగదుకదా!

3. మిత్రద్రోహి, బ్రాహ్మణహంత, సురాపాయి, స్వర్గస్త్రేయి, న్యభిచారి, వీరైదుగురు మహాపాపులని యార్యులైన ఋషులు నచించిరి.

4. రాజా! నీకుమారుని యభ్యుదయమునకు, దేవ బ్రాహ్మణత్వ ప్రియు, సర్వభూతములకు మోదమును కలిగించుము” అని వివరింపఁగా హిరణ్యగుప్తుని యపస్తారముపోయి, యరణ్యవృత్తాంతమంతయు నాతఁడు నుడువఁగా నందఱు నాశ్చర్యమగుచులైరి.

రాజు నన్ను సమీపించి కౌఁగిలించుకొని, “మిత్రమా! నీయెడల నేనొసరించిన యపకారము తమింపరానిది. నీవంటి యుత్తమన్నేహితు నాపదలపాలు గావించిన నాకెట్టి పాప మంటునో? నన్ను తమింపుము. నీవు తమించినగాని నాయపరాధములు తొలఁగవు. హితవర్యా! నేలమాలెలో నెవ్వరికిఁ

దెలియక రహస్యముగనున్న నీవీయరణ్యవృత్తాంత మెట్లు గ్రహించితివో వినుఁ గుతూహలముగ నున్నది” యని యడిగెను.

అందులకు నే “నోరాజా! సరస్వతీ ప్రసాదమున మహా దేవికటిస్థలమందలి యంకమువోలె మా కెఱుఁగరాని విషయములుండవు” అని పలుకఁగానే లజ్జతుండయి రాజు నన్న నేక విధములఁ బ్రార్థించి, గౌరవించి, హేమరత్న భూషణాంబరము లొసఁగెను. కాని నేనేదియుఁ గైకొనక యతని ప్రార్థనలను దిరస్కరించి యింటికి వెడలితిని.

అచ్చటి పరిస్థితులేమని చెప్పదును? సర్వము నేనే యని నమ్మియుండిన నా యధ్ధాంగలక్ష్మి యుపకోశ నా నధ్యశితౌవార్త వినినంతనే యగ్ని ప్రవేశము చేసినదట! మా యిరువురి మరణ వార్త విని నాతల్లి గుండెపగిలి చచ్చినదట! ఇక నేనెవరికొఱకు సౌఖ్యములు గోరవలయును? కావున సర్వసంగములు త్యజించి, శాంతినాశ్రయించి, తపోవనమునకుఁ బయనమైతిని. నా గురునిర్యుడును, మామయు నన్న నేకవిధముల వారింపఁ జూచిరి. కాని నేనెవరిమాటలను గ్రహింపక తీర్థాలనములు సాగించితిని. ఒకచోట నొక బ్రాహ్మణుడు నన్ను గుర్తించి, గౌరవించి, కుశలప్రశ్నాదికములఁ గావించి, తాను పాటలీపుత్రనివాసినని చెప్పెను. నేనాతని యోగనందునిగూర్చి విచారింపఁగా నాతడు ఖిన్నునదనుడయి, కొంత తడవూరకుండి యాతని విషాదవృత్తాంతము చెప్పఁబోడఁగెను.

౧౦

“మహాశయా! నందుని విషయ మడిగితిరి. అది యొక విషాద గాథ. మీరు పాటలీపుత్రమును వీడఁగనే నూర్గురు

పుత్రులు మరణించుటచే దనమనమున నడగియుండిన శోక మొక్కువ్వుడి యునికి పైకిరాగా శకటాలునికి, యోగనంద నిర్మలనకార్య ప్రయత్నముల కంతరాయములు లేకుండెను. అయినను బహిరంగముగ నా కార్యము సాధించుటకు నిచ్చ గింపక యుపాయముల వెదకుచుండెను. యోగనందుడును చూరిగ శకటాలునే నమ్మియుండెను.

ఇట్లుండ నొకనాటి సాయంకాలము వాహ్యళి వెడలి నచ్చు శకటాలునికి దేజశ్యాలియగు నొక విప్రచరుడు నేలఁ ద్రవ్వచుండుట కానబడెను. అతనిని సమీపించి శకటాలుఁడు “బ్రహ్మణోత్తమా! మీరు చేయుచున్న యీ కార్యమేమి?” యని ప్రశ్నించెను.

ఆ బ్రహ్మణుఁ “డయ్యా! నేను నచ్చుచుండ నా గమన మున కంతరాయము కల్పించి, నా కాలికి గ్రుచ్చుకొనిన యీ దర్భముల్లును నాశనమొనర్చుచున్నాను. నా మార్గ మెప్పు డును నిష్కటంకముగ నుండవలయును. విఘ్నకారుల రూప నాశనము గావించును. అట్టి శక్తి భగవంతుఁడు నా కొసఁగి యున్నాఁడు” అనెను.

ఈ మాటలు వినిన శకటాలుఁడు, మహానుభావుఁడగు నాతఁడు కార్యదక్షుఁడని తలచి, తన కార్య మాతనివలన నెఱవేర్చుకొననొంది, యాతనిని గౌరవముగాఁ దన గృహమున కాహ్వానించి యతిథి సత్కారములఁ గావించి, నెలయు సౌకర్య ముల నొనరించి, యాతఁడు విశ్రాంతిఁ గొన్న యనంతరము మెల్లఁగా సమీపించి, “యూర్యా! తమ పట్టుదలయు, తేజో గాంభీర్యములు ససమానములు; తమరు నీతిశాస్త్రోవిదులని తమ నేర్పు చెప్పకయ చెప్పుచున్నది. ఇట్టి తత్త్వజ్ఞులచి, నేనొక

మహాశర కార్యము నెఱవేర్చు దలపెట్టితిని. తమ యాజ్ఞ యొనఁచో నివేదించును” అనెను.

చూడక నామధేయుడగు నా విప్రుడు, ముఖమున మంజుహాస గోచులు వెలుగ “అయ్యా! ఎట్టి దుష్కరకార్య మైనను నా సీతకి మించినది కాదు. రాజ్యములు కూల్తును. రాజ్యములు పూసింతును. నీ కెట్టి కార్యమున నా సహాయ ముచిసిరిమో తెలియజేయును. నీ విషయమునకు, నీయతి దన్యుహము కలిగినది. కావున నీ కార్యము నెఱవేఱినదని తలంచుము” అని పలికెను.

శిశువులుఁ డంత, నింపదన్నుఁడు సందశరీరమునఁ బ్రవేశించినది మొదలు నరకుచి వెడిలిపోవుటకు యోగినందుని చరిత్ర పూర్తిగా వివరించి, శిశువుత్త్రోకోకపక్షముగు తన హృదయ మాతని వినాశనము గాంచునంతఁజేసి శాంతింపదని వివరించెను.

ఆశ్చర్యముతో నెల్ల విషయముల వినుచున్న చాణక్యుడు శిశువునిఁ గాంచి “యింతయేనా? ఇట్టి సందుల వేపురనైనను క్షణమాత్రమున నిర్మూలించగలను. కాని ప్రజలను గన్న బిడ్డలవలె గాపాడు నీ సందుని యనంతరము రాజ్యమును సుస్థిరముగా పాలించుటకుఁ దగిన రాజకుమారుడు వలయును గదా! రాజ్య మన్యాయక్రాంతము కారాదు. మఱియు నీతని కుమారుడు హిరణ్యగుప్తుడు కడు దుర్మగుడు. అతని నెట్లు రాజ్యవీరమున నుంపదగును? ఇతఁ నేను విప్రుఁడను. వేదవేదాంగాభ్యాస మొనర్చినవాడను. కావున నా యెడ నపకార మొనరించినవారిమీఁద మాత్రమే నా యాగ్రహమును జూపుదును. అన్యాయముగా నొకనికిఁ గీడు గావించు

చుట నా కసమ్మతము. ధర్మ విరుద్ధమును. ఈ రెండింటిని సాధించుటకుపాయము లుండిన యోగసంఘః డీక లేడని తలంపుము" అని వచింప శకటాల్ఁ డిట్లనియెను.

“మహాత్మా! మీరు చెప్పిన రెండును సమకూరఁగలవు. పూర్వ సంద కుమారుడగు చంద్రగుప్తుడను దక్షుఁడు గలఁడు. అతడు రాజ్యపాలనమునఁ గడునేర్పరి. శౌర్య ధైర్య యుతుఁడు. తేజస్వి. అతనిని గాంచిన మీరు నదలరు. ఇక యోగసంఘునికి మీరె యోగము వచ్చునట్లు చెయుట కొక యుక్తి కలదు. ఆ ప్రకారము చేసిన వ నచ్చును.”

“ప్రతిదిన మీయోగసంఘఁడు వేలకొలది బ్రాహ్మణ్య మునకు సమారాధనము జరుపును. అందగ్రవీరము గౌరవనీయ మైనది. సర్వ వేదవేదాంగ శాస్త్ర పురాణోపనిషత్సముల నెవ్వఁడు పండితుఁడో యాతని కది నిర్ణయింపబడినది. కాని రాజు నాశ్రయించి బ్రతుకు పోరోహితుఁడు సుబంధుఁడను పండితమ్మన్య నుకి ఇప్పుడది స్థిరముగా నీయఁబడినది. ఆ వీరమునకుఁ బండితవీర మనియే పేరు. మీవంటి పండితప్రకాండు లా వీరమున కర్హులు. కావున తేపు ముందుగా మీ రా వీర మలంకరించిన యెడల, సుబంధుని పక్షమున నీ రాజు మిన్నఁగి యేమింపఁగలఁడు. తరువాత మీ యిష్టము వచ్చినట్లు కలహము పెంచవచ్చును” అనియెను.

మఱునాఁడు భోజనశాలయందు గుసగుస లారంభమైనవి. వెలికుబుకుట కెవ్వఁడును సాహసించలేదు. అగ్రవీరమున నెవ్వఁడో విదేశీయుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు తేజస్వి కూర్చుండి యుండెను. ఇతఁడెవఁడా యని యందఱకును సందియ ముద

యించెను. ఒకరి నొకరు ప్రశ్నించుకొనుచుండిరి. కొందఱ టెనఁడో దాక్షిణాత్యుఁ డనిరి. మఱికొందఱ టెనఁడో మహా పండితుఁ డనిరి. ఇంకఁ గొందఱు నేఁడు సుబంధులవారికిఁ బరీక్షాకాల మనిరి. ఇట్లనుకొనుచుండఁగనే రాజగురుఁడు విద్య లేకున్నను, డంబమును జాటు నలంకారములతో రీతి మెఱయ నేతెంచి తన స్థానమున నన్యుఁడుగఁడుటఁ జూచి, యాశ్చర్యక్రొధములు పెనఁగొనుచుండ నాతనితో “అయ్యా! ఆ స్థానము మీకుఁ గాదు. నా కొఱకయి ప్రత్యేకింపఁబడినది. వేఱొకచోటఁ గూర్చుండుఁ” డని పలికెను. చాణక్యుఁడు బెదరక, స్థిరచిత్తుఁడయి, “అయ్యా! ఇది పండితిస్థానము కాదా! ఏ పండితుఁడైనను నే విద్యయందైన నన్నోడించి యీ స్థానమును బడయవచ్చును. అంతదనుక నే నీ చోటు వదల” నని స్పష్టముగఁ జెప్పెను. సుబంధుఁ డేమి చేయుటకును దోషక క్రిందుమీఁదుఁ జూచుచుండెను. వినుచుండిన బ్రాహ్మణు లెల్లరు సుబంధుని దైన్యస్థితికిఁ బరిహసించుచుండిరి.

ఇంతలో నీ విషయ మెట్లో ప్రభువునకుఁ దెలిసెను. అతఁడు వెంటనే యరుదెంచి, చాణక్యుని గాంచి, యీ వీతము వదలి వేఱొకయెడఁ గూర్చుండ నియోగించెను. కాని చాణక్యుఁడు సుబంధుని కిచ్చిన సమాధానమే యొసఁగెను. నందుఁ డది వినిపించుకొనక కోపోద్రిక్తుఁడై యీ బ్రాహ్మణుడు నావల కీడ్చుడని యాజ్ఞాపింపఁగనే నల్వరు భటులు చాణక్య నవ్వల కీడ్చివైచిరి. ఆ లాగుటలో నాతని కేశ బంధము వీడుటయు, నాతఁడు క్రింద పడుటయు జరిగినది. చాణక్యుఁడు దండతాడిత భుజంగమువలె ‘బుస్సు’ మని లేచి, యవమాన పావక దగ్ధమానసుఁడై కన్నులమిడుగురులు రాల

కర్కశస్వరంబున “రాజాధమా! రాజ్య గర్వమున యోగ్యతా యోగ్యత లెఱుగక సర్వవిద్యావిశారదుడను, వైష్ణికుడుగ నన్నవమాన పటచితివి. సర్వశక్తిసంపన్నుడయ్యి, ప్రమథాన తారుడగు వరరుచి, శాంతిస్వభావముచేతను, స్నేహభావము చేతను, నిన్నుఁ బూరికంటె నల్పముగా నెంచి, నీ నాతినియెడఁ గావించిన పరాభవమునకుఁ బ్రత్యపకృతి సేయఁడయ్యె. నే నట్లు కాక నీ వినాశనమును గొంచువల కిదిగో! నీ భటులు లాగుటవలన వీడిన యీ ముడిని నుడుచుట లేదు. జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. నీ యాయువు మూడినది. నిన్ను దేవతలైనను రక్షింపజాలరు. కాచుకొను” మనుచు వెడలిపోయెను. అతఁ డట్లు పలుకుచున్నప్పుడును, వెడలునప్పుడును భయాశ్చర్య మగ్నమానసులై వింజ మాకిడిన యట్లందఱును నిశ్చేష్టులై యుండిరే కాని, రాజనిందకుడగు నా బ్రాహ్మణ నొక్కరును బట్ట సాహసింపకుండిరి.

ద్వారమునఁ గాచియున్న శకిటాఁడు కోపోద్రిక్తుఁడై భోజనశాల వెలువడి నచ్చుచున్న చాణక్య సనుసరించి, యింటికిఁ గొనిపోయి పూర్వ సందపుత్రుఁడైన చంద్రగుప్తుని రావించి యాతని కప్పగించెను.

౧౧

ధనముగాని, సైన్యముగాని లేని చంద్రగుప్తునితోఁ జాణక్యఁడు తన సహపాతియు, త్సుద్రవిద్యావిశారదుడను, రాజ నీతిజ్ఞతయందుఁ దనతో సమానుఁడు నగు నిందుశర్తను గలసికొని, యావద్వృత్తాంతమును వినిపించి, “స్నేహితుడా! ఇందు నీ సహాయమును గొంత కావలసియున్నది. నీ వియ్య

కొందువని తలంతు” ననగా నిడుశర్మ “చెలికాడా! నీ కార్యములందు నేనెప్పుడు సహాయపడలేదు? నీవెట్టి పనుల యందు నియోగింతువో వానిని తప్పక నాశక్తికొలది నెఱవేర్చు” నని యియ్యకొనెను.

అంతఁ జాణక్యుఁ డిందుశర్మతో “నోయీ! నీవు పాటలీ పుత్రమునకరిగి, నందునికి దుర్బోధలొనరించి, దైవబ్రాహ్మణుల మీఁది భక్తి తొలఁగునట్లు చేయుచుండుము. మఱియుఁ బ్రధానులగు పురుషుల కాతనిపై నలక్ష్యము పెరుగునట్లు కావించుచుండుము. నీకన్నివిధముల సచ్చట శకటాలమూత్రి సాయపడును” అని బోధించి పంపెను. ఇందుశర్మ క్షపణక వేషధార్యై పాటలీపుత్రమును బ్రవేశించి, తన యుద్యోగమును జాగ్రత్తతో నెఱవేర్చుచుండెను.

చాణక్యుఁడు చంద్రగుప్తుని వెంటనిడుకొని పర్వత రాజ్యాధిపతియొద్దకు వెడలి, యాతనికి సగము రాజ్యముపై నాసఁగల్పించి, పాటలీపుత్రముమీఁదికి డండు విడియించెను. ఆ దండయాత్రలో నందుని, అతని పుత్రుని జిత్రవధ చేయించెను. ఆ సింహాసనమునకు భాగస్థుడై పర్వతరాజును మాయోపాయముచే దుడ ముట్టించెను. ఎట్టి యాటంకమును లేని మగధసామ్రాజ్యమునకుఁ జంద్రగుప్తుని రాజును జేయఁగా, శకటాలుడు తన ప్రతిజ్ఞ నెఱవేఱుటచేఁ జాణక్యుని నిడుశర్మను మంత్రులఁ గావించి, తాను మహాప్రస్థానయాత్రకు వెడలెను.”

అని యా బ్రాహ్మణుఁడు నడవినాశన మామూలా గ్రము వినిపింపఁగా మనమునఁ జూతించి, “బౌరా! అంతటి యోగవిద్యావిశారదునకు, రాజ్యగర్వముచే నెంతటి నిక్క

ప్రపుజావు కలిగినా దని మివులఁ గుందితిని, అతఁడు నా సహా
ధ్యాయయుఁ, గొన్నాళ్లు నాకుఁ బోషకుఁడును గదా!

ఇట్టి సుస్థిర రాజ్యములు, రాజులే నశించుచుండఁగా, నీక
నేది శాశ్వతమని నిశ్చయించి, వింధ్యవాసినిని ధ్యానించి ముక్తిఁ
బొంద నిచ్చగలవాడనై యచ్చటికి రాఁగా నా మహామాత
నిన్ను దర్శింప నాదేశించెను. ఆ దేవి యానతిఁ దలఁదాన్ని
నేనిచ్చటికి రాఁగా నీ దర్శనమాత్రముననే నాకుఁ బూర్వజన్మ
జ్ఞానము కలిగినది. ఓ కాణభూతీ! నీవుకదా, నా శాపవిమో
చన కారకుఁడవు? ఇక నీకా పార్వతీ పరమేశ్వరు లేకాంత
మునఁ జెప్పకొనిన కథ నామూలాగ్రముగ వినిపించెదను.
విను" మని, కథను వివరించి, యాతని వీడ్కోలువడసి వరరుచి,
వింధ్యవాసిని యనుగ్రహమున మానవదేహము వదలి ప్రమ
థులలో గలియుటకై పయనమాయెను.

వరరుచి యట్లగుచుండ దారిలో నొక గుహయందు
నొక తపస్వి, ధ్యానమప్పుడే విరమించి, దర్భలు చక్కఁజేసి
కొనుచుండఁగా నొకటి ప్రేలియందు గ్రుచ్చుకొని రక్తము
ప్రవించుచుండెను. ఆ రక్తమును వరరుచి శాకరసముగాఁ,
తన యోగప్రభావముచే మార్పఁగా, నా తపసి యది తన
ప్రభావముగా నెంచి, సింహుడనైతి నను సంతసమున గంతులిడు
చుండెను. వరరుచి యాతనిని సమీపించి “యయ్యా! నీ
యత్సాహమునకుఁ గారణమేమి? దైవదర్శనము లభించినదా!
ఊరక నృత్యముఁ గావించుచు గంతులిడుచున్నావు” అని
ప్రశ్నింపఁగా నాతఁ “ఁడోయీ! బ్రాహ్మణా! కాంచితివికదా!
నా యీ ప్రేలిరక్తము నా యోగసిద్ధిచే శాకరసముగా మారి
నది. నేనెంత తపఃప్రభావ సంపన్నుఁడను? ఎన్నియో సంవ

త్సరములుగా భగవంతుడగు మహేశ్వరునిగూర్చి తపమాచరించుచుంటిని. నేటికి నా పంట పండినది. ఇది నాకు సంతోషసమయము గాక మతేమి? అందుచే నిట్టి యుత్సాహమున నున్నాడని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

వరరుచి యా యుత్తరమును విని, “యో బేల జోగీ! వల యూరిక గర్వోక్తులాడవవు? నీకు యోగము సిద్ధించినదని నమ్మకమేమి? ఈ గర్వముచేతనే నీవంతకాలము చేసిన తపము వృథాయైనది. చూడు నీ వ్రేల కాటునది శాకరసమో! రక్తమో!” యని శాకరసమును రక్తముగా చూపెను. అతడు తెల్లబోయి వరరుచిని జూచి, “మహాత్మా! భామెస్వరో మహామహిమానంపన్నులు. మీచలన నా గర్వము నశించినది. నా తపము ఫలింపవలయునని యాశీర్వదించుడు” అనగా, నాతనితో “గర్వమును మాని, నియమముతో, నిలుకడతో ధ్యానమునేయు” మని బుద్ధిగొట్టి, యాతని వీడ్కోలు పడి కతిపయ ప్రయాణముల వింధ్యవాసినిని సమీపించి, యచట ధ్యాన నిమగ్నుడై యామె యనుగ్రహమున మానవదేహమును వీడి దివ్యగతినంది, పూర్వపదవి నధిష్ఠించెను.

గుణాధ్యుడు

౧

సకల సావ పరిహరణ దక్షులై, శివప్రోక్షమైన బృహత్కథ నామూలగ్రముగ వరరుచి పండితునిచే సావధానముగ నాలకించిన కాణభూతి, చాలకాలమువఱకు గుణాధ్యుని యాగమనమునకుఁ బ్రతీక్షించి, కానక, యిట్లు చింతించెను. “నాశా

పాపసానసమయ మింకను చాపరింపలేదు కదా! అక్కటా! ఎన్నిదినము లీ నికృష్టదేహముతో జీవింపవలయును? భగవంతునికి నాపై కరుణరాలేదు కదా! ఆ గుణాఘ్యుడెచ్చటివాడో కదా! ఎప్పుడిచ్చటి కరుదెంచునో కదా! నా హితుండు భూతివర్తి సడిగిం యీ విషయము తెలియునేమో!” యని తెలంచి, తన హితుండును, దివ్యజ్ఞాన సమేతుండును, నగు భూతివర్తను, నుజ్జయినీసగరవాసిని గాంచనేగెను. మిత్రునిరాక గ్రహించిన భూతివర్తయు నెదురేగి, సత్కారము లొనర్చించి, మిత్రుని జూచి, “యోయీ! హితుడా! చాలకాలమయ్యెడ గదా మన పరస్పర సందర్శనము జరిగి? ఇచ్చటి నీరాక రాకాచందుని రాకకుప్పొగు నీరాకరమునలె నాకు సంతసముం గూర్చెను. విశేషము లేమియు లేవుకదా!” యనగా గాణభూతి, “చెలికాడా! గుణాఘ్యుండితుని దృఢముచే నా శాపవిముక్తి యని నీ వెఱుగుదువు కదా! నేనా మహనీయుని రాక్షక యెదురు సూచుచున్నాడను. ఇంక నెంతకాల మీరీతిగ గుండవలయునో యెఱుగుటకయి, యెఱుకగిల నీయెడ కరుగుదెంచితిని. నా కెప్పుడు శాపవిముక్తి యగునో జ్ఞానచక్షువగు నీ వెఱిగింతునని తెలంచుచున్నాను. నా కోరిక క్రితినేయక పంపుదునని ప్రార్థించుచున్నాను” అనగా భూతివర్త యిట్లనెను.

“సుహృద్వరేణ్య! దివ్యజ్ఞానము నాకున్న విషయము నిజమే యయినను, కారణాంతరమునఁ బిశాచమనైన నాకుఁ బగలాశక్తి నశించును. రాత్రివఱకు వేచియుంటివేసి నీ కోరికఁ దీర్తును” అని పలుకఁ గాణభూతి సమ్మతించి, యచటనే యుండెను. ఆ మిత్రు లిరువురు నిష్ఠకథాలాపముల నాటి సాయంకాలము దనుక ప్రార్థువుచ్చిరి. అంత భూతివర్త కాణ

భూతితో “నో మిత్రమా! నీ శాపవిమోచన కాలమానన్న మైనది.” నీవేగుమనుటయు సంతోషమున మిత్రుని వీడుకొలిపి, కాణభూతి తన నివాసమగు వటమహీరుహము చెంతకు వచ్చెను.

అబ్బ దనకొఱ కిదనఱకే నరీక్షించుచుండిన మహాజేజన్వియగు నొక బ్రాహ్మణుని గాంచి, “మహాత్మా! తామెవ్వరు? ఎచ్చటినుండి యిచ్చటికి వచ్చితిరి? తమ విషయము వివరింపు.” డన నాతఁ డిట్లనియె.

“ఓయీ! భూతవర్యా! వినుము. సకలభువన మకుటాయమానమై ప్రతిష్ఠాననును దేశము ప్రకాశించుచుండును. అందు సుప్రతిష్ఠితమను పట్టణము వేదవేదాంగి పిదులగు బ్రాహ్మణోత్తములకుఁ బుట్టినిల్లు. సకలవిద్వల సభ్యునిచి, తనకు సమానుఁడుకాని, యధుకుఁడుగాని యే లోకమున లేడని ప్రఖ్యాతి సహించిన సోమశర్తాభిధానుఁడు బ్రాహ్మణోత్తముఁడు గలఁడు. అతని నాశ్రయించి పెక్కుఁలు బ్రహ్మచారులు విద్యాభ్యాసము చేయుచుందురు. అతని గృహ మెప్పుడును వేదనాదములతో మాఱుమ్రోగుచు డను. ఆ శ్రావ్యమగు వేదగానమును విని గుతూహలపడి, యప్పుడప్పుడు దేవతలు సైతము మానవాకారముల ధరించి వాకిట నిశ్శబ్దముగ నుండు రనుటలో నతిశయోక్తిలేదు.

ఆ మహనీయున కిరువురు పుత్రులు. వారు వత్సగుత్తక నాములు. విద్యా విషయమునఁ దండ్రితో సమానులు. వారి వేదాధ్యయనము నాలించినవారు తండ్రియే పుత్రరూపమున నిరుగురుగ నవతరించి పలుకుచున్నాఁడా యనిపించును. వారి కొక సోదరి కలదు. ఆమె పేరు శతరూప. విద్యావ్యాసంగ

ముల సోదరుల సాహచర్యముండుటచే నామెయు వారియంతటి దయ్యెను. విద్యకుఁదోడు వినయ రూప సౌశీల్యాది సద్గుణ గరిష్ఠ. అట్టి మువ్వరాత్మజాతులఁ గాంచి, సోమశర్తయు నాతని యిల్లాలును మిక్కిలి మురియుచుండిరి.

ఇట్లుండ నా యువకుల గ్రహచారబలమో, లేక కాలము తీరినదో, యా తలిదండ్రు లిరువురు నేక కాలమున నిహలోక సౌఖ్య సంబంధముల రోసినవారివలె సన్నియు నెదలి, యనంతమై, నిత్యసౌఖ్యదమైన మోక్ష సామ్రాజ్యమును జేరిరి. వారి మరణమునకు పుత్రులేగాక పట్టణ ప్రజలును విచారించిరి. అనునయించు బంధుగులు లేక నత్సగుల్లకులు, తమకుఁ దామ శాంతినంది, నోడరి శతరూప ననునయించి, విద్యా ప్రభావమున సంసారము సాగించుచు, నెట్లో పితరుల వియోగమును మఱచి కాలము గడపుచుండిరి.

అంతఁ గొంతకాలమునకు శతరూపయందు గర్భచిహ్నము లగపడెను. దానింగని నత్సగుల్లకులు, తమ మనంబుల “అక్కటా! నిర్మలమైన వంశము, మహాసాధ్వయగు జనని, నిగంతర వేదాధ్యయన తత్పరుడగు తండ్రి, మచ్చగాంచునట్లే కులట కీదుర్గుణ మెట్లబ్బెను? దీని తోఁబుట్టు ననుటకంటెఁ బాపము కలదా? ఎంత సాహసమున కొడిగట్టినది? దీని నేమి చేసిన పాపము తీఱు” నని తమమనములఁ గుందుచు, దాక్షిణ్య వశముచేఁ జెల్లెలి నడగలేక, నిత్యవిధులైన నాచరింపక కృశించుచుండిరి.

అన్నలహృదయములందలి యగ్ని నెఱిగి శతరూప యొక నాఁడు, “అన్నలారా! మీరేల చింతాసాగరమున మునింగి, దిక్కుతోఁచక యున్నవారు. చింతాగ్ని చితాగ్నికంటె

బలీయమై సజీవముగు దేహమును గాల్చునని మీరెఱుగరా? అట్టి విచారమునకుఁ జోటీయఁదగునా? మీ విచారహేతువు నే నెఱుఁగుదును. కాని మీరయి నాతోఁ బ్రస్తావించుటని తలంచితిని. నిజ మరయుటకును, నన్నడుగుటకును ధైర్యము చాలక యిట్లు కృశించుచున్నారు. ఉన్న విషయ మడిగినఁ దప్పేమి? నా విషయమింక నాలకింపుఁడు.”

“సకల భువనములను దన వేయిపడగలపై వహించి, రక్షించు సర్పరాజు వాసుకి యున్నాఁడుగదా! అతని తమ్మునికిఁ గీర్తిసేనుఁడను కుమారుఁడు గలఁడు. అతఁడు సకల సద్గుణ పరిపూర్ణుఁడు. నవనవోన్మేష చూపనుఁడు. అనితర సౌందర్య విలాసుఁడు. ఆ నాగకుమారుఁడు నే నొకనాఁడు గంగా స్నానమున కేగుచుండ నా రూపమునకు ముగ్ధుఁడై, మదన తాపమున నలసి, నన్ను సమీపించి, తన వంశము గొప్ప తనమును, కీర్తి విస్తృతియుఁ దెలిపి, గాంధర్వవిధిచేఁ బెండ్లి యాడెను. ఈ గర్భ మాతనిచే నాకుఁ గలిగినది. మీఁక నీ విషయమున నిర్విచారముగ నుండుఁడు.”

అనఁగా వారామెను జూచి, సోదరీ! నీవన్యభావరంపవని మాకుఁ దెలియును. అయినను లోకము పలు తెఱగు లయినది కదా? దాని మూయ మూఁకుడున్నదే? నీ పాతివ్రత్యము నిరూపించుకొనుదాఁక మే మియ్యది నమ్మజాలము. నీ కలంకముఁ బోయదు. జనాపవాదముఁ దప్పదు. అందుచే నీకుఁ బెక్కు కష్టములు దాపరించుట నిస్సంశయము. అంతియ కాదు. మాకును, సద్వంశజాతులు, సర్వశాస్త్ర పారంగతులు, సాధుశీలురు, సత్కర్తనిరతులు నగు పితరులకును సపయశ మాపాదించినట్లగును. తరువాత నీష్టము” అని వచించిరి.

అంత నామె బ్రక్కితోఁ దనపతినిగూర్చి ధ్యానింపఁగా, ముత్యాల హారములు, భుజకీర్తులు, మణికుండలములు, కిరీటములు మున్నగువానిచేఁ బ్రకాశించువాడును, వీతాంబరమును ధరించినవాడును, ఆజానుబాహువులు విశాలవక్షముకలిగి, పద్మముల నిరసించు నేత్రములతో నొప్పు నాగకుమారుఁడు ప్రత్యక్షమై, “యో విప్ర కుమారులారా! మీ సోదరి శతరూప పతివ్రత. ఆమెయందెట్టి పాపమును లేదు. పూర్వజన్మమున నీమె యొక యప్పరిస, మీరు గంధర్వులు, శాపవశమున నిట్లు పుట్టితిరి. మీ మువ్వరకు నీమె ప్రసవించువఱకే శాపావధి. అనంతరము మానవదేహములు చాలించి, నిజరూపములతో మీ లోకమున కేఁగుదురు” అని వచించి యాతఁ డంతర్విష్టుఁడయ్యెను. వత్సగుల్మకులు సోదరి విషయమై నిస్సందేహముగాఁ బ్రవ్రసించుచుండిరి. పట్టణవాసులును, వారి ప్రభావ విశేషమునకు, శతరూప యదృష్టమునకు సంతసించిరి.

ఇట్లు కొన్నిదినములు గడువఁగా శతరూప తమ శాప బంధనముల ఛేదించుటకుఁ గుఠారమువంటివాడును, దేజశ్శాలియునగు కుమారునిఁ బ్రసవించెను. అతని జనన సమయమున నశరీరి “వీఁడొక ప్రమథుఁడు. శాపవశమున నిట్లుద్భవమందెను. వీని పేరు గుణాఘ్యుఁడు” అని వినిపించెను. పిమ్మట శాపావసానము కాఁగా నా పిల్లవాని తల్లియు, మేనమామలును తమ మానవ శరీరముల వదలి దేవత్వము నందిరి. పౌరులూ కుమారునిఁ జేరఁదీసి లాలించిరి. ఓ కాణభూతీ! ఆ కుమారుఁడే నేనని గ్రహింపుము.”

తలిదండ్రుల నడచాసిన నేను ప్రసుభావతారుడనని తెలిసినంతనే పౌరు లల్లారుముద్దుగా సన్నుతెంపనాగిరి. ఒక గృహిణి స్నానమాడించుచు, నింకొక యువిద మితముగా నన్నంబు గుడుపుచు, నింకొక యిల్లాలు సిగముడుచుచు గాపాడుచుండ నైదేండ్లవ్రాయము వాడనైతిని. వేదాధ్యయన సంపన్నుడగు నొక బ్రాహ్మణుడు నా తేజమునకు ముది తుండై కనికరించి విద్యాభ్యాసము చేయించెను. అతడెఱిగిన విద్యయంతయు శీఘ్రకాలమున సభ్యసించుటచేత విశేష విద్యల గ్రహింపవలయునను కుతూహలమున, దక్షిణ దేశము నకు వెడలితిని. అక్కడ సనేకపట్టణములఁ ద్రిమరి యనేకులగు పండితులకడ వివిధ శాస్త్రములఁ బూర్తిగా సభ్యసించి, నాయంతటి పండితుఁడు లేడను క్షీర్తి గడించి యింటికి మరలితిని.

నా తిరోగమనమున నచ్చట నచ్చటఁగల రాజాస్థానముల దగ్గించి యందలి యుద్దండులగు పండితుల శాస్త్రచర్చలయందోడించుచు, నుపప్రతిస్థితమునకు వచ్చితిని.

అప్పటి యా సగరవైభవ మేమని చెప్పుదును? ఒక ప్రక్క సామవేదవిశారదులగు విప్రచరులు శ్రవణనుఖముగా గాన మొనరించుచుండిరి. ఇంకొక దెస బ్రాహ్మణోత్తములు వేదాంగముల విప్పిచెప్పుచు సందియముల నివారించుచుండిరి. మఱియొక దిక్కున బ్రహ్మచారులు నానాశాస్త్రాభ్యాసములఁ గావించుచు, చర్చించుచు, గురుప్రోక్షములైన పాఠముల వల్లించుచు మురిపెముగూర్చుచుండిరి. ఒండాకకడ క్షత్రియ కుమారులు మల్లవిద్యాభ్యాస మొనర్చుచుండిరి. వేటొక

వలను వణిక్కుమారులు బేహారమందలి లాభసప్తముల
సరయుచుండిరి. ఇంకోకక్రేవ జూదగాంధ్రు తమ తమ
నేర్పులం జూపుచు, సమీపించినవారి ధనమును జూచు
చుండగనే యపహరించుచుండిరి. మఱియొకవాడఁ బణ్యాంగ
నాజనము తమ విటులతో సరసములాడుచు నవ్వచుండిరి.
ఇట్టి యా పట్టణమును ప్రవేశించి పూర్వపరిచితిగల యాత్మ
సఖులఁ గొందఱుఁ బలుకరించి, రాజభవనమునకు దారి తీసితిని.

ఆ మేడ సాంపేమని నర్హితును? దిక్పాలుర భవనములును
దానికి సాటిరావన భూలోకభవనముల మాట చెప్పనేల? అట్టి
దానిని సమీపించి, ద్వారపాలురచే లోనికిఁ జెప్పిపుచ్చి
యనుజ్ఞాతుండనయి, ప్రవేశించి, కఘ్నోతరములు గడచి,
సకలసురమహాని సేవితుండగు మహేంద్రునిచల నిజమంత్రి
సామంత పురోహిత దండినాథ కవీంద్ర, సమూహముచేఁ బరి
వేష్టతుండయి పేరోలగమున్న సాతివాహన సార్వభౌమునిఁ
గాంచి, యాశీర్వదించి, యాతని యాదేశప్రకారము గూరు
చుండి, నా కథ నామూలాగ్రముగా విన్నవించితిని.

నాకథ విన్న రాజు విస్తయమున నుండ, సకలశాస్త్ర
కోవిదుండగు మహామాత్యుఁడు శిర్వనర్క యిట్లనియెను.
“రాజేంద్రా! ఇతఁడు నీతిశాస్త్రవిదుఁడు. తేజస్వి. రాజకార్య
ములయందు మన కనేకవిధముల సాయపడఁగలఁడు. కాన
సమాత్యవర్గమున నొకఁడుగా నియోగింపఁదగినవాఁ” డనఁగా,
రాజచంద్రుఁడు నన్నుఁ బ్రస్తుతించి, సత్కరించి, మంత్రివర్గమున
నొక ముఖ్యునిఁ గావించెను. నేనాతని మనసునకెక్కఁ బ్రస
రించుచుంటిని.

అంతవఱకు నాశ్చర్యంబునఁ గథ నాలించుచుండిన కాణ భూతి, గుణాఘ్యునిఁ జూచి “మో పండితవరేణ్యా! నాకొక సందియము గలదు. నాకించెఱ్ఱతికు మన్నించి సెలవీయ వేఁడెదను. ఆ మహారాజేంద్రునకు “సాతవాహనుఁ” డను నామ మేల కలిగినది? మీ కెఱుకయేని తెలుప వేఁడు చున్నాఁడు” నని ప్రార్థించెను. అసంతరము గుణాఘ్యుడిట్లు చెప్ప నారంభించెను.

ఈ సరపతి తండ్రి దీపకర్ణిమహారాజు. అతని పరాక్ర మము సమాసము లేనిది. అతఁడు మన్తధుని, జయంతుని జయించు రూపవిలాసములు గలవాఁడు. గొప్ప పండితుఁడు. ఆశ్రితులకు పారిజాతము. అతని కొలువుకూటము నిరంతరము కవులు, పండితులు, గాయకులు, శిల్పులచేఁ గ్రీష్మి రిసియుండును. అతని సద్గుణముల ఎక్కాణింపఁజాలిన పండితుఁ డీహోకమున లేఁడు. అతని భార్య శక్తిమతి; ఆమె సాంవిద్యము దేవతా స్త్రీలయందును లేదనిన సతిశయోక్తాదు. ఆమె యెల్లప్పుడును దాని పతి సౌఖ్యమునే కోరుచు నాతని నానంద సాగరివీచికల నూఁచుచుండును. ఆ పంపతుల యన్యోన్య మసమాసము. ఇరువురు నెల్లప్పుడు భగవదారాధన తత్పరులు. వారెట్టి చీడు చింతలులేక సౌఖ్యమున నుండిరి. కాని దేవిని మాత్రము పుత్రులు లేరను చింత యప్పుడప్పుడు బాధించు చుండును.

ఇట్లుండ వారి సుఖసంపదల నోర్వని విధాత సర్పరూపుఁ డయి శక్తిమతి ప్రాణానిలములఁ గొనిపోగా హృదయము దహింప నారాజపుంగవుఁ డితరకార్యముల మఱచెను. తన కనుకూలయు, ప్రేమాస్పదయు, నగు రాణి మరణించినదే

యైహిక సుఖములవీడి బ్రహ్మచర్య మవలంబించి, ప్రజాహి
 వైషియై యిలాపాలనంబు గావించుచుండెను. పురస్రముఖులు
 సమాత్యులు పునర్వివాహమునకయి యెంత ప్రోత్సహించినను
 దలయొగ్గఁడయ్యెను. కాని తన యనంతరిము రాజ్యపాల
 నాహ్వాడగు పుత్రుఁడు లేకుండుటకు నప్పుడప్పుడు తన మనమునఁ
 జింతించి, యంతయు దైవాధీనమని భక్తిశిల్పరుఁడై సాంబమూర్తిని
 ధ్యానించుచుండెను. అంత నొకనాటి రేయి భక్తజన
 సులభుడగు గౌరీశుఁడు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి “ఓ
 రాజన్యా, నీభక్తికి మెచ్చితిని. నీ కోరిక నెఱుంగుదును.
 సమీపననాంతమున కేఁగి సహవాహనుండగు నొక యర్చ
 కుఁడు కనిపించును. వాని నీ చూరనునిగా గ్రహింపుము”
 అని యాజ్ఞాపించి యంతర్హ్వాఁడయ్యెను.

రాజాస్వప్నమునకఁ గడునలరి యుదయముననే యమా
 త్యుల రావించి, వారితోఁ జన స్వప్నవృత్తాంతము నివేదించి
 వారి యాలోచనము ననుసరించి, వివినమునకు మృగయా
 వినోదార్థ మగుగ సాంబమూర్తి సచనానుసారిము కంఠీరవ
 వాహనుండగు నొక బాలకుఁడు కనిపించెను. ఆ హర్య
 త్నము సమీపకాసారిమునకేఁగి తీరమున బాలుని దింపి, నీరు
 త్రాగుచుండ, రాజొక్క యమ్ము వింట సంధించి, యాకర్ణాంత
 ముగ లాగి, సింగముపైఁ బ్రయోగించెను. ఆతూఁపు
 తాఁకుటయు, సింగపుటాడలు విడిచి యట నొక దివ్యమూర్తి
 కానిపించెను. ఆ రాజాశ్చర్యమున నాతని సమీపించి,
 చూచుచుండ నాతఁ “ఓ రాజా! నేను సాతుండను యత్నుండను;
 కుబేరమిత్రుఁడను. నేనొకపరి గంగాతీరమున విహరించుచు
 నందు స్నానపరాయణయైయున్న యొక మునికన్యకను జూచి

మోహించితిని. ఆమెయు నాయందుఁ దగులుచుడి తన ప్రేమ యెఱుకనేయ, నమ్మతించి యిరువురము గాంధర్వవిధిని వివాహము చేసికొంటిమి. అంత నామె బండుగులగు బ్రాహ్మణులు మా స్వేచ్ఛావిహారములకుఁ గలది “దుర్జ్వాస్థులారా! స్వేచ్ఛా విహారులైన మీరు సింగము లగుదురుగాక! యని శపియించిరి.

మేనూ శాపమునకు వెఱచి, దుఃఖించి, యా బ్రాహ్మణుల పాదములపై న్రాలి మా తిప్పిదముల క్షమింపవేడుకొనఁగా శాంతించి, “మా శాపము వృథా కాదు.

ఈమెకు సంతానప్రాప్తివ్యంతమును, నీకు దీపకర్ణిసార్వభౌముని బాణవాతినఱకును శాపముండు”నని వచించిరి. ఆ శాపానుసారము మేము వెంటనే సింగములమయి యరణ్యముల స్వేచ్ఛా విహారములు సలిపితిమి. కొంతకాలమునకు శాప గ్రస్త యగు నా భార్య గర్భము ఫలించి, యీ యర్భకుని ప్రసవించి, శాపము తీరఁగా దివ్యగీతిని గొందెను.

బాలభానుసమానతేజుడగు బాలకు నితని సింహాకలపాలచేఁ బెంచి కాపాడుచుంటిని. నా యదృష్టశ్రమమున నీ బాణము తాఁకుచే శాపము తీరినది. సింహసత్త్విడగు నీ బాలకుఁడు నీకుఁ గుమారుడగునని యా ఋషులే వచించిరి. కాని వీనిని బుత్రునిగాఁ బరిగ్రహింపుము” అని పలుకుచు నాతఁ డంతర్ధానమందెను.

అననీపతియు శివవరప్రసాదియగు నా బాలుని సంత సన్మునఁ గైకొని ప్రతిష్ఠానమున కరుగుదెంచి, వానికి సామ్రాటు వాహనమైనందున సాతవాహనుడను పేరు పెట్టి, తగు రక్షణ లొనగించి కాపాడుచుండెను. కాలక్రమమున నా యర్భకుఁడు శౌర్యాలంకారుడయి రాజోచితివిద్యల నభ్యసించి, యౌవ

నుండైనంత, దీపకర్ణిసార్వభౌముడు తన సామ్రాజ్యమున కాలని
నభిషేకించి, తపోనియతికై యడవులకేగెను.

సాతవాహనుడు పాలకపితృదత్తసామ్రాజ్యమును జేపట్టి,
కులక్రమాగతులగు నమాత్యుల యాదేశానుసారము ప్రజా
రంజకముగా రాజ్యము సేయుచున్నాడు. ఇది యాతనికి
సాతవాహనుడనుపేరు నచ్చుటకుఁ గారణము. ఓ కాణ
భూతీ! తరువాతి నా కథ నాలింపుము.

దివదినాభివృద్ధి నందుచున్న విశ్వానముచేతను గౌరవము
చేతను సాతవాహనమహీపాలుడు నన్ను మన్నింప, నేనును
శిష్యత్వము మిగులసేప్పుతో రాజకార్యములు నిర్వహించు
చుండ, సత్రులు నిర్విచారై, యెల్లప్పు డంతఃపురమున నిని
సెందు పౌండర్యవిరాజితులైన యగినల సమూహముతో
సౌఖ్యము లహభినిచుచుఁ బ్రౌద్ధులుపుచ్చుచుండెను. సందన
వనముతో సమానములగు నుద్యానవనముల విహరించుచు,
ముగ్ధములచే నలంకరింపబడిన జలయానములలో భార్యా
నమేతుండై తిరుగుచు, విమలపద్మాకరములలో జలక్రీడ
లాడుచు, యువతీసమూహముతోఁ బరిహాసములాడుచుఁ
గాలము గడపుచుండెను.

అప్పుడప్పుడ వికసించిన పూలవాసనలకు ముసురుచు
జుచ్చుని రోదనేయు తుమ్మెదలును, లేజిపురాకుల మెనవి
చాపశిన యెలుగులెత్తి కుహూకారముల నలుపు కలకంఠ సమూ
హములును వసంతి మేగుదెంచెనని చాటెను. శృంగారప్రియుఁ
డగు నారాజచంద్రుడు, తన కౌంతానిసహముతో నుద్యాన

నన విహారోద్యోగమున బయలువెడలెను. అచ్చట వారి జాతులు, పూవులఁగోయుచు, చివురులఁజిదుముచు, కోయిల కంఠముల ననుకరించుచు, మాలలుకట్టుచు నరపాలకునితోఁ బరిహాసములాడుచుఁ జాలసేపు విహరించి, యలసి, నిర్మలనీరజా కరమున స్నానమొనరింప నుంకించిరి. రాజును వారి సనుక రించి యానరోచరమున దిగెను. ఒండొరులపై నీరుచల్లు కొనుచు, నోలలాడుచు, పలువిధములగు క్రీడలఁ దేలుచుండిరి.

అంత సాతవాహనుఁడు తనకుఁ గడుఁగూర్చునదియు, నతి లోకసౌందర్యపతియు, ననయకావనయు, సంస్కృతి సాహిత్య విశారదయు నగు విష్ణుశక్తి కుమార్తె మొగమున నీరుములెడతెగిన యెగఁజిమ్ముచుండ, నాదెబ్బల కాసుకుమారి యోర్వఁజాలక యతిదీనమున “రాజా! మోదకైస్తాడయ” యని ప్రార్థించెను.

ప్రాకృతభాషయందు విశేష పాండిత్యముగల భూవల్ల భుఁడు సంస్కృతభాషా విశేషముల నెఱుంగనివాడగుటచే “మోదకములఁ” (కుడుముల) దెప్పించి యామెను మోద సాఁగెను.

ఈ ప్రహసనమును గాంచి యచ్చటివారెల్లఁగ ననేకవిధ ముల రాజును బరిహసించిరి. విద్యాతిశయముచే గర్వించిన విష్ణుశక్తికుమార్తె యందఱికంటె నెక్కుడుగా గేలినేయుచు “ఓ పండితవర్యా! ఏమి మీ పాండిత్యము? మోదకములఁ దెప్పించి మోదుచున్నారు? స్థలము, కాలమునైన గుర్తింపరా? ఇట మోదకములప్రస్తావన కలిగినది? ఔరా? “మా+ ఉదకైః=మోదకైః” అను పదవిభాగమైనఁ గావింపఁజాలని మీరఁట పండితులఁట! పండితులను, కవులను సత్కరింతు

రేట! మీపై గావ్యములల్లించుకొందురేట! ఇది వింతకాదా! మీరెల్లు పాండిత్యతారతమ్యము నిర్ణయింపఁగలుగుదురో? కవితారసము నెల్లు గ్రహింతురో?" యని యనేకవిధములఁ బలికెను.

రాణి పరిహాసముకంటెను, నపండితుడగు నాజేనికి, ఆ వాక్యములభావము ములుకులవలె నాటగా, సిగ్గును, గోపమును, పెనఁగొన, బోనులోఁబడిన కొదమసింగమువలె, మంత్రముచే గట్టునడిన మహానాగమువలె, రోజుచు నేమియుఁ దోషక, నెవ్వరితోడను మాటలాడక, చింతాసాగరమునఁ దోఁగుచు, తన సాధమునకెట్లెట్లో చేరి, యమాత్యులకు పైతము దశనమియకుండెను. అతని యీ విపరీతచేష్టలకు, అంతఃపురమందలి యెల్లగును విచారమున, నాశ్చర్యమున మునిగి యేమొనర్చుటకుఁ జాలుపోకయుండిరి.

నేను, బుద్ధియందు బృహస్పతిని మించిన శర్వవర్తయుఁ గలిసి, వ్రథుని విచారకారణ మరసి, పోఁగొట్టుటకుఁ దలంచి, ద్వారపాలకులను సరిచేసికొని, యంతఃపురంబు ప్రవేశించితిమి. అచట నిరంతరవేదనచేఁ జిక్కి కృశించి, తెల్లబాసిన దేహముఁగలవాడగు నారాజును జూచి, సముచితవాక్యముల నిట్లు మనవిచేసితిమి.

“ఓ రాజన్యాగ్రణీ! మీరిట్లు కృశించిపోవుటకుఁ గారణమేమి? మీరాజ్యమున నలుమూలల ధర్మము నాలుగుపాదములఁ జక్కఁగా నిర్వహింపఁబడుచున్నది కదా! మీ సామంతులందఱు దాసానుదాసులై కప్పము లేఁటేటఁ దప్పక కట్టిదున్నారుకదా! పౌరులు మీ ధర్మపరిపాలనమును వేనోళ్లఁ బొగనుచున్నారు. పండితులు కవులు మీ వితరణఁ గని

కావ్యము లల్లుచున్నారు. మీ కేమిటగొఱత? మీ కొక్క-
 కొఱతఁ గలిగించి బ్రతికినోవు జనుఁ డీజగమున నున్నాఁడా?
 మీయాజ్ఞ నేధూర్తుఁడేని తిరస్కరించెనా? వానిని నచింపుఁడు.
 నాఁడిప్పుడే మడిసిచచ్చాడగును. ఏ కుమారుఁడైనఁ దండ్రి
 యానతి మీఁతనా? ఏ వీరుఁడైన రణరంగమున వెనుదీసెనా?
 కులకాంతలు పతిత్రైతలై మెలంగరా? ఏ మదనతియైనను నున్నదం
 బునఁ దనభర్త నెదురాడి విజృంభించెనా? ప్రభువరా! మీ
 తాపమునకుఁ గతయేమి? మీ యాజ్ఞలకుఁ బద్ధులమై యెల్లప్పుడు
 మీ త్నేమమే కోరుచు సర్వస్వము మీకయి యర్పించియుండు
 మాకేల మీ విచారకారణము తెలుసను? మా ప్రజ్ఞావిభ
 వముచే నెట్టి విషాదఘట్టమునైనను, స్వర్గతుల్యముగఁ జేయమా?
 ప్రభూ! మాయెడఁ గ్రీతులచై మీ దుఃఖహేతు వెఱిగింపుఁడు.
 మీ మంత్రులపై మీకు నమ్మకములేదా? అజ్ఞాపింపుఁడు.
 మీ యాజ్ఞాబద్ధులసేనల సంగీకరింపుఁడని ప్రార్థింప, నాయవనీ
 పతివతంసుఁ డించుక సంత్యిప్త హృదయుఁడై లేచి కూర్చుండి
 యిట్లనియెను.

“ఓ ప్రజ్ఞాధురంధరులారా! మంత్రులారా! మీకకారణమ
 నాయందుండు వాత్సల్యగౌరవాతిరేకమున నిట్లోదార్చితిరి.
 మీకీలోకమునఁ జేయరానికార్య మొకటికలదా? మిముఁబోటి
 మంత్రినరేణ్యు లేరాజునకుఁ గల రారాజే ధన్యుఁడు. వివేక
 వంతుఁడు, శూరుఁడు. అతనికి సాధింపరాని కార్యము లీజగమున
 లేవు. మీ నీతివిశేషమునగదా నేరాజ్యపాలనము గావించు
 చున్నాడను. కాలదేశములెఱిగి సామాద్యుపాయములఁ
 బ్రయోగించి కార్యములసాధించు మీయట్టి మనీషాధురంధ
 రులు నాయండనుండ నాకొఱతలు తీరినట్లే. ఇక విచార

హేతువును వినుడు. అయ్యది మానవాధీనముకాదు. ఏ భగవంతుడేని సాక్షాత్కరించి, నరమొనంగవలసినదే. అయినను మీరు వినుటలన దొనగేమి? వినుడు. విస్తార సామ్రాజ్య ధురంధరుడనయ్య విద్యాపాటవములేమి నా మనస్సునకెంతయు కష్టము కలుగుచున్నది. దశదిశాపరివ్యాప్తమైన కీర్తియుతుండగు సాతవాహనచక్రవర్తి యపరిపక్వ హృదయుడు, విద్యాశూన్యుడు, మూఢుడు. కాన్యరసానుభూతి నందలేడు. ఎందఱు కవిపుంగవులు నాకంకితముగ సంస్కృత కావ్యములల్లరు? ఎందఱు పండితవరేణ్యులు నా మీఁది గీతముల వ్యాఖ్యానించి, నా కీర్తికాంతకు సామ్ములలంకరింపరు? ఎందఱు యాచకులు నా యీవిం గొనియాడుచు నూరూరదిరుగురు? అయిననేమి? నేనట్టి పొగడ్తలకుఁ దగినవాడనా? నా హృదయము విద్యాశూన్యముగాదా! ఇట్టి మూర్ఖుడగు రాజును నేవించుట మీనంటి మంత్రీసత్తిములకును నపకీర్తిదాయకముకదా? ఈ విచారము మానుకొట్టు? నాకెట్లు విద్య యబ్బును? మనీషులారా? మీకు చేయరానిదేది కలదు? నాయీకోర్కె తీర్పలేరా? యోచింపుడని తన హృదయావేదనను విశదీకరించెను.

ప్రబల వీరాధివీరుండగు సాతవాహనరాజ్యైశి యిట్టి దీనాలాపముల నాడ, నాకును శర్వవృత్తకును హృదయము కరంగి పోగా నేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటకును బాలువోక, యించుక యూరకుంటిమి. అంత నేనిట్లంటిని. “మహాప్రభూ! మీకోరిక యుత్తమమే! కాని కఠినమైనది. ఒక్క వ్యాకరణశాస్త్రమే పూర్ణముగా నభ్యసించుటకుఁ బంపెండు సంవత్సరములు పట్టును. అయినను నా సామర్థ్యమును వినియోగించి, ప్రభువులవారి

కాటు సంవత్సరములలో భోధింతును" అని నేఁజెప్పియుఁ జెప్పక మునుపే శర్వస్వర్థ యించుక హేళనాపరముగ నిట్లనెను.

“ఓయీ పండితుడా! నీవాక్యములెంత సమంజసములు? వయసుమీఱినది. సకలభోగముల ననుభవించుచు, సుకుమారుఁడైన ప్రభువు గురుకులవాస శ్రమల కోర్కుననియీ నీతలంపు? ఆతని యాశ తీరుఁబెన్నడు? త్వరలో విద్య వచ్చు నుపాయ మాలోచింపవలయును గాని, యిట్టి యనువుగాని మాటల వలనఁ బ్రయోజనమేమి?”

నేను:—శర్వస్వార్థ! పండితుఁడవు. శర్వమెఱిగినవాఁడవు. విద్య యొక్కనాఁటితో పచ్చనదియా? లేక ప్రభువులవారితోఁ బరియాచకములా?

శర్వ:—ఆహా! ఏమిమాటలు పలికితివి? ప్రభువులతోఁ బరియాచకమాడి బ్రతుకుఁ గనువాఁడున్నాఁడా? నిశ్చయముగాఁ బలుకుచున్నాను. నేనాటుమాసములలో సర్వవిద్యా పరిపూర్ణునిగా నొనర్తును. ఏమందువు?

నేను:—ఏమందును? అది యసంభవమని యందును. అదియే సంభవమయ్యెనేని, వేయేల?—వ్యవహారమున నుండు సంస్కృతప్రాకృత దేశభాషల వీడి యరణ్యములదారుల నాశ్రయించెదను. ఇదియే నా ప్రతిజ్ఞ.

శర్వ:—పండితుడా! ఎంత ప్రతిజ్ఞచేసితివి? నేనట్టి యసత్య వాక్యములాడను. ప్రభువులవారి కాటుమాసములలో విద్య నేర్పనేని నీదాసుఁడనై నాసర్వస్వము నీకర్పించి, నీ పాదసేవలు చేయుచుందును. ఇదియ నాప్రతిజ్ఞ.

మేమిట్లాడు ప్రతిజ్ఞల వినుచున్న నాతవాహన ప్రభు
నరుడు, తనకోర్కె యెత్తున నీజేటునని సంతసించి మాయగువు
రకు బహుమానము లర్పించి వీడుకొల్పెను.

౪

ఇంటికి వెడలిన శర్వవర్త యసాధ్యమైన తన ప్రతిజ్ఞకు
దలచి మనసుచందు మిక్కిలి కలత నొందినవాడై, నిద్రాహార
ములు మాని యే దారియు దొరకక చింతతో నుండగా నానసి
భార్య, పతిప్రతాపిరోమణి యతనినిజూచి, “ఆర్యా! ఏల
మీరిట్లు చింతతో మ్రగ్గుచున్నారు? ఆహారనిద్రలు మాని
నంతనే మీరొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ నెఱవేటునా? నా పలుకులు వినుడు.
మన యారాధ్య దైవతమగు శ్రీకుమారస్వామిని భ్యాసింపుడు.
భక్తజనాభీష్టములను నెఱవేర్చు నా భగవంతుని యనుగ్రహ
మున మీ కోరిక నెఱవేఱఁగలదు” అనగా నాతడు
మేల్కొనినవానినలె, వెంటనే లేచి, యాత్మసతిని బొగడి,
స్నానసంధ్యావిధియు భోజనము నొనరించి, కుమారస్వామిని
గూర్చి తపమాచరింప బయనమాయెను.

తపోనియతుడై యాతడు వింధ్యారణ్యములకు నిరా
హారుడై యరుగుచు, కృశించి, శోషిల్లి, మార్గమధ్యమున
మూర్ఛితుడు కాఁగా శూలహస్తుడగు నొక పురుషుడు
లేవదీసి “నాయనా నీకోరిక సిద్ధించు” ననుటయు, నా వాక్య
ములే యమృతప్రాయము కాఁగా, శర్వవర్త యాకలి దప్పులు
లేక నిశ్చింతుడై కొన్ని దినముల ప్రయాణములలో దేవుని
సన్నిధిని జేరెను. అచ్చట స్నానమాచరించి, పూజాద్రవ్య
ములఁ గొని, భక్తులకల్పవృక్షమగు నా స్వామిని దర్శింప

దేశములోనికిఁ బ్రవేశింప, సందలి భగవానుఁడు ప్రత్యక్షమై యాతనికి “సిద్ధోవర్ణస్సమామ్నాయః” యను ప్రథమ సూత్రము నుచ్చరింపఁగానే తొందరపడి శర్వవర్త రెండవ సూత్రము నుచ్చరించెను. దేవుఁ డంత “నోరీ! రెండవ సూత్రము నీవు పలుకకున్నచో, నీయది పాణినీయము నణచి వైచి యుండును. కాని, యిది యిప్పుడు స్వల్పతంత్రమై “కాతంత్ర” మనియు, నా వాహనమగు నెమిలిపేర ‘కాలాప’ మనియు న్యవహరింపఁబడును. మఱియు, నీ రాజు పూర్వ జన్మమున నొక మునికుమారుఁడు. కులవతియగు భరద్వాజుని శిష్యుఁడు. మహాపర్వీ యగు నాతని కప్పుడు కృష్ణుఁడని నామము. ఆతఁ డొకనాటి సాయంకాలము విహరించు చుండఁగా నొక మునికన్యక కానిపించెను. సహజ సౌందర్య ములగు నామె దృష్టులచే నాకర్షింపఁబడిన వాఁడాయెను. అతఁ డంత నిలునక యామెను సమీపించి, తన కోరిక తెలుపఁగా నామె యంగీకరించెను. ఈ వృత్తాంత మచటి మునులకుఁ దెలిసి వారిని శపించిరి. ఆ శాపఫలమే యిప్పుడు మానవులయి యిట్లు జన్మించిరి. ఆ కృష్ణుఁడే సాతవాహనుఁడు. ఆ ముని పుత్రికయే యాతనిఁ బరిహాసమాడిన విష్ణుశక్తి కూతురు. ఇక నీవేగుము. నిన్నుజూడఁగానే నీ రాజు నా యనుగ్రహ మున, నీ యిచ్చచేత సకల విద్యలను గ్రహింపఁగలఁడు. అతఁడు మహాత్ముఁడగుటచే క్లేశములు లేకయే పూర్వజన్మజ్ఞత మగు సర్వవిద్యలు నేర్చుకొనఁగలఁడు” అని పలికి యంత ధానమాయెను.

తరువాత శర్వవర్త స్వామి కటాక్షము తప్పజై బ్రస రించి తన యభీష్టము నెఱవేఱినందున సంతసించి యింటికి

బయలుదేరెను. అచటి పూజారు లాతని గౌరవించి, వచ్చు నప్పుడు వాడుకొనుటకయి కొంత బియ్యమిచ్చిరి. దాని నాతడు దారిలో నంటచేసి భుజించుచుండెను. అదేమి చిత్రమోగాని, యా బియ్యమంత వాడినను తరుగదాయెను.

శర్వవర్తి పట్టణప్రవేశ మొనరించెను. అతనిరాక కశేష స్రజలు సంతసము వెల్లడించిరి. పట్టణములో నెల్లరు పండుగలు చేసిరి. నాకుమాత్రము సంతోషము తగ్గిపోయెను. నా దుఃఖ మెవరితోఁ జెప్పుకొందును? ఆ వెనుక నొక శుభ ముఁబూర్తమున రాజునకు విద్యాభ్యాసముగావించెను. తలఁపు మాత్రమునఁ బ్రభుఁడు సర్వవిద్యల గ్రహించెను. నేను నా ప్రతిష్ఠఁ దలంచి మిక్కిలి విచారించితిని.

సాతవాహన చక్రవర్తి సకలవిద్యాపారంగతుఁడగుటకుఁ బ్రజలెల్లరు సంతసించిరి. అప్పుడే యొక విద్వాంసుఁ డచ్చటికి వచ్చి యొక శ్లోకమును జదువఁగా, దానిని రాజు చక్కఁగా సంస్కృతమున వివరించి యర్థము చెప్పెను. అచ్చటి వారందఱు సంతోషాశ్చర్యములు పొందిరి. నృపాలుఁడు తన కింత యుపకార మొనరించిన శర్వవర్తను సకల భాష గౌంబరములఁ బహుకరించి, ఇంతకు మూలకాఁగి మయిన విష్ణు శక్తి కూఁతును బట్టమహిషిగా నొనర్చెను.

అంత నేను మానమును బూనితిని; గాన రాజకార్యములు చేయ వీలుపడకుండుటచే నైఁగలచేతనే రాజు వీడ్కోలు వడసి, యతఁడిప్రపడకున్నను, నిరువురు శిష్యులతో వింధ్య వాసినిని సమీపించితిని. దేవి యొకనాఁడు కలహోఁ గానిపించి, నీయొద్దకుఁ బొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. ప్రయాణము లొనరించి నచ్చి యిచ్చటి పిశాచములు మాటలాడుభాష దూరము

నుండియే విని గ్రహించి నేర్చుకొంటిని. ఈ భాష రాగా, మాము మాసిగిని. నీ రాకకయి ప్రతీక్షించుచుంటిని.”

అనగానే కాణభూతి “మహాత్మా! నా శాప విమోచన కాలము సమీపించినది. ఆ విషయ మరియుటకే నే నుజ్జయినీ నగరమున కరిగియుంటిని. అక్కడ నాహితుడగు భూతివర్తను విచారింపగా, నీవిచ్చటికి వచ్చియున్నావని యెఱుక పటచెను. అంత నీ యాగమనమును బ్రతీక్షించుట కిచ్చటి కరుగుదెంచి, నిన్ను గంటిని. చాల సంతసించితిని. నీపలన నీ మానవజ్ఞ కథను వింటిని. ఇంక సరసుచిహ్నితుడై చిచ్చిన మహాకథను జెప్పినంత నా యీశరీరము పరిసమగును. కావున నింతలో నిన్నొక్కటి యర్థించుచున్నాను. దయచేసి తెలుపవలయునని ప్రార్థనము. ఏమనగా, పుష్పదాతుడని పరచుచికిని, మాల్యదాతుడని నీకును బేర్లు రాగతమేమి? వివరింపుము.” అనగా గుణాధ్యుడు సంతసమున, “నోయీ! దానికింత ప్రార్థింపవలయునా? తప్పక చెప్పెద నాలకింపుము” అని యిట్లనెను.

గీ

సకల కల్తషములఁ గడిగివేయు గంగానదీ తీరమున బహు సుచర్మకమును నగ్రహారము కలదు. అది యెల్లప్పుడు వేదనాద ములచే బలిత్రమై వెలయుచుండును. అందు వేదాధ్యయన సంపన్నుడగు బ్రాహ్మణుడు గలఁడు. అతనిభార్య యగ్ని దత్తి యనునది. ఇరువురును నైష్ఠికులు. ధర్మచింత గలవారు. అభిసృలను సభ్యాగతులను బూజించువారు. సత్కార్యములనే యాచరించువారు. వారి క్షేమగురు కుమారులు గలరు.

తలిదండ్రులకును బుత్రులకును విద్యాగుణములయందు హస్తీముశకాంతరము కలదు. మూఘలును, మూఘులును, గర్వితులు సగు నా పుత్రులనుగూర్చి గోవిందశర్మ విచారింపని దినములేదు. అగ్రహారమందలి బ్రాహ్మణులెల్లరు గోవిందశర్మ మీఁది గౌరవముచే వీరిని సత్కరించుచుండిరి. అంతమాత్రముననే వారికిఁ గన్నులు నెత్తికెక్కి యెట్టివారినిగాని లక్ష్య పెట్టకుండిరి.

ఇట్లుండఁ గొన్నాళ్ల కొకయతిథి వైశ్వానరునితో సమానుఁడు, వైశ్వానరుఁడను పేరుగల బ్రాహ్మణుఁడు వారి యింటి కాతిథ్యమునకయి వచ్చెను. ఆతఁడీ మూఘ పుత్రులను జూచి పండితులని తలచి, వారికి నమస్కరించెను. కాని యా మూఘులు గర్వముచే నా బ్రాహ్మణుని సత్కరించి స్వాగతములు పలుకక యెగతాళి చేసిరి. వారి యాగర్వపాలు చూచి, వైశ్వానరుఁడు కనలి వెడలిపోనుండ, గోవిందశర్మ సమీపించి, “బ్రాహ్మణవర్యా! ఏల యాగ్రహించి వెడలుచున్నారు? నా యాతిథ్యము స్వీకరింపుఁడని వేడుకొనఁగా, నాతఁ “డయ్యా! నీ కుమారులనంటి మూఘు లీ లోకమునలేరు. అట్టి వీరుండు నింట నాతిథ్యముగొన్న నేను ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలెను. కావున నిర్బంధింపకు” మనఁగా గోవిందశర్మ “యార్యా! యీ నా మూఘులగు పుత్రులను నేటితోడ విడిచితిని. వీరికి నాకు నేలాటి సంబంధమును లేదు. వీరిని నేను తాఁకనైనఁ దాఁచను. తాము దయచేసి నేఁ డాతిథ్యము స్వీకరింపవలయు” నని వేఁడెను. అతని భార్య యగ్నిదత్తయు నట్ల తన్నుఁ బ్రాథీయపడఁగా వైశ్వానరుఁ డాయింట నాఁ డాతిథ్యమును గొనెను.

ఇట్లు తండ్రిచే దృఢజంపబడిన కొమరులలో నొకఁడు దేవదత్తుఁ డనువాఁడు తన యకార్యమునకుఁ బశ్చాత్తప్తుఁడయి దేశాంతర మురిగెను. అట్లాతఁడు బదిరికాశ్రమమున కేగి సాంబమూర్తినిగూర్చి తపమాచరించెను. అతని ఘోరతప మునకు మెచ్చి సాంబమూర్తి ప్రత్యక్షమై “వత్సా! నీకేమి కావలయు” నని యడుగ నాతఁడు “దేవా! నీ సమీప వర్తనము నాయిష్ట”మన దేవుండును “నీవు సకల విద్యలను నేర్చి పండితుఁ డవై సకల రాజభోగముల ననుభవించి, కడకు నా చెంతకు వత్తు” నని వరము నొసంగెను. దేవదత్తుఁడు పిమ్మట ప్రతిష్ఠాన సగరమునకేగి, మంత్రిస్వామి యను సుపాధ్యాయు నాశ్ర యించి, యాతనిచే సకల విద్యలను గ్రహించెను.

ఒకనాఁ డాతఁడు వాహ్యశి వెడలుచుండ రాజప్రాసా దమునందలి “శ్రీ” యను రాజకన్య సకల విద్యల నేర్చిన వాఁడును, సర్వాంగసుందరుఁడు నగు సతనిని జూచి, మోహించెను. అతఁడును మెఱపునలెఁ బ్రకాశించు నామెను జూచి సమ్మోహితుఁడయి, కొండాక తడవు కదలకుండెను. ఈయను వెఱిగి యా తిరుణీమణి యాతనికి సైగఁజేసి, దగ్గఱకుఁ బిలిచి, యొక ఘష్పమును దంతములతోఁ జిమ్మెను. అది సరిగా నాతని పాదముల యెదుఱబడెను. అతఁడా పూవును గొని, యింటికిరుదొంచి, యామె సైగల భావము నెఱుంగఁ జాలక మిక్కిలి తిహతహపమచుండెను.

అతని హృదయతాపమును గురువద్యుఁడు తెలిసికొని, “కుమారా! నీవేల తాపమందుచున్నావు? నా కెఱిగింపుము. నీ సందేహములన్నియుఁ దీర్తు” నన దేవదత్తుఁడు “గురుదేవా! తమ యెదుట నా హృదయమును బాధించుచున్న తాపమును

బయలు వెట్టుటకు సిగ్గెల? ఇచ్చట నాకు గురువైనను, తలిదండ్రులైనను మీరేకదా! ఎట్టి విచారము కలిగినను దీర్ఘపలసిన స్వాతంత్ర్యము మీకున్నది గదా! నేడు రాజాంతఃపుర సమీపమున నేగుచుండగా సాధముమీఁదినుండి యొక రాకుమారి నాయెదుటబడి నా మనస్సును హరించినది. ఆమె నన్నుజూచి మోహమున మునిగి, యేమి దెలుపుట కును వీలుకాదు గావున, లోనికేగి యొకపూవును గొనితెచ్చి, తన దంతములతో నెగజిల్చివైచింది. అంత నే నాపూవును గొని నచ్చితిని. కాని యందలి రహస్యము నాకెఱుకపడ దయ్యెను. అందులకే యింత విచార” మనఁగా గురుఁడు చిఱునవ్వు నవ్వి “ఇంతేనా! పిచ్చినాఁడా! యిది యొక గొప్ప రహస్యమా? ఈ పురబాహ్యమున నుండు దేవాలయమునకు రమ్మని నీకు సైగచేసినది. ఆ దేవాలయమునం దే కాలమున నైనను పూవులు విరివిగా పూయుచుండును. కనుక దానికి పువ్వుదంతమని పేరు నచ్చినది. నీ వీనాయంకాల మా యాలయమునకుఁ బొమ్ము. రాకుమారి నిన్నుఁ గలయఁగలదు.”

ఆ మాటలను సంతసించి, నాయంకాలమువఱ కెట్లో కాలము గడపి, గురుని యాదేశప్రకారము, కొవెల కరిగి లోన దాగియుండెను. రాకుమారి పూజ నెఱయున గుడికరుదెంచి, తన చెలిమికట్టియల వెలుపలనుండి నియమించి లోనఁ బ్రవేశించి, తన వలపుకానిఁగని కౌఁగలించి “చెలికాఁడా! నా సైగ గఁపించి యుచ్చటికి కౌఁగలుగుదువో లేవో యని విచారించితి” నన, నాతఁడు “అవును. నేను నీ వొనర్చిన సంజ్ఞామును గ్రహింపజాలకుండఁగా నా గురువరుఁడుపదేశించె”నని యున్న దున్నట్లు నుడివెను. ఆ మాటలకామె కినుకతో “చీ! చీ!

నన్ను వదలుము. నీవు జాణఁడవుగా" నని వదలించుకొని, తనగుట్టు బయలుపడునేమో యను భీతితోఁ జెలికఁజైలఁచొందరించుచు శీఘ్రముగాఁ బురమువైపునకు వెడలెను. దేవదత్తుఁడు చేతపడిన ఫలము మాయమైనట్లు హతాశుఁడై విచారించుచు పురమునకు మరలి యిలుసేరెను.

చింతాసాగరమున మునిగి యస్యమెఱుంగక యున్న శ్రియశిష్యుఁడగు దేవశర్మను గురుఁ డనేక విధములఁ దేర్చినను లాభము లేకపోయెను. ఎప్పుడును రాకుమారి నే మనమున ధ్యానించుచు నితరకార్యముల నాతఁడు మఱచెను. నిద్రా భోజనములు మానెను. దేహము కృశించెను. బలము తగ్గెను. కాని యతని కోరిక నెఱవేటి వేదస తీరుమార్గము కారురాలేదు. కడ కతఁడు విసిగి దేహత్యాగము నేయ నిశ్చయించి, తన గురువ్రుత్తెవను దెలుపక, నడుతేయి, యెల్లరు నిద్రాసౌఖ్యము కనుభవించుచుండఁ బట్టణమునుండి నిర్గమించి, సమీపమండలి యరణ్యమున కరిగి యచ్చట సురిపోసికొన నాచుత్త పడుచుండెను.

అతని యిష్టమైననుగు శంభుఁ డిదియంతయు నెఱిగి, తా నాతనికిచ్చిన వరము వృథా యగునని తలచి, వానిని కాపాడుట కయి, తన ప్రియధృష్టుడైన పంచశిఖుఁడను ప్రమధవరుని రావించి యెల్ల విషయములు బోధించి పంపెను.

పంచశిఖుఁడు ముసలి బ్రాహ్మణవేషము ధరించి. దేవ దత్తుని సమీపించి, “యోయీ! కుఱ్ఱవాఁడా! ఎందుల కిట్లాత్త హత్యకుఁ బ్రయత్నిము లొనరించుచున్నావు? నీ తలిదండ్రులు దూషించి పలికెరా? నీ యవివేకమునకు నీ స్నేహితులు హేళన చేసిరా? లేక నీ యచురాగము నే జరకారైరఁ దిరస్కరించి

నదా? చెప్పుము. ఏది నీ దుఃఖహేతువు? ఏదియైనను దీర్ఘగలను" అని నుడువగా దేవదత్తుడు తన విషయమూ మూలము పూర్తిగాఁ దెలిపెను. అందులకా సృష్ట బ్రాహ్మణ వేషధారియగు పంచశిఖుఁడు నవ్వి "ఇంతేకదా! నేఁ జక్కచేసెదను ర" మ్మని యాతనిఁ దోడ్కొనిపోయి, యొకచోటఁ దన మాయావృథానముచే నాతని నొక రమణీయ స్త్రీ మూర్తిగాఁ జేసి, రాజనాద్యకుఁ దోడుకొని పోయెను.

నింజోలగమున నున్న రాజును వేదోక్తముగ దీవించి, "రాజస్యశేఖరా! కంటివికదా! యీ సుందరాంగి నాకోడలు. నా పుత్రుఁ డీమెను వీడి యెచ్చటికో యరిగినాడు. అతనిని నెదకుచు ననేక దేశములు తిరిగితిని. ఇంకను నెదుకవలసిన ప్రదేశములు గలవు. ఈమెను వెంటఁ గొనిపోవుట చాల ప్రమాదకరముగ నున్నది. ఈమె నెవరి రక్షణమున నుంచి పోవుదును? సత్యదయాధర్మదాహర్షగుణములు గలవాఁడ నీవొక్కఁడవే నా కగపడితివి. అట్టి నీకడ నీమె నిల్లడయ్యచి నెట్టి దోషంబును బాసఁగదని యెంచి వచ్చితిని. గాయం దనుగ, హించి, నా కుమారుని నెదకి తెచ్చుటందనుక, నీమెను నీ కస్యకాంతఃపురమున నుంచి కాపాడుచునని ప్రార్థించుచున్నాను" అనెను.

ఆ మాటల నాలించిన రాజు ధర్మమునకు, బ్రాహ్మణ శాపమునకు వెఱచి, యాతని యభ్యర్థనమునకు సమ్మతించి, యీ సుందరాంగిని తన కుమార్తెయైండు కస్యకాంతఃపురమున కనిపి, జాగ్రత్తగా కాపాడుచుండ నియమించెను. ముదుసలి బ్రాహ్మణుఁడు యథేచ్ఛం జనియెను.

అంతఃపురము ప్రవేశించిన సుందరాంగనారూపుడగు దేవదత్తుడు తన ప్రేయసి యగు శ్రీ దేవితో మిక్కిలి సఖ్యము వాటించి మెలంగుచు, గొంతకాలమున కామెకు రెండవ ప్రాణ మాయెను. ఎల్లప్పుడు ఒకరి నొక రెడఁబాయక మెలంగు చుండిరి. అన్యోన్య రహస్యము లెఱుకపఱచుకొనిరి. అట్లు తనకు నామెకు సమకము కలిగిన యంతరము దేవదత్తుఁ డామెతోఁ దన నిజవృత్తాంత మెఱిగించి, తన మనోవేదనను చెలిపి యామె యనురాగమును గోరెను. అదియు మొదట నాతనియందుఁ దగులము గలది. కావున, నాతని యిష్టమున కంగీకరించెను. ఇరువురును గాంధర్వ విధిని బరిణయిమైరి.

నాగు ప్రేయసీయలనలె నితిరులకుఁ బెలియసీయక, కేసలము హితులనలెనే మెలంగుచు, వారామముల విహరించుచు, జలకేళి నలుపుచు, న నేకవిధములఁ బ్రవర్తి చుచుండిరి. అట్లు గొంతకాలమునకుఁ శ్రీ దేవి గర్భము ధరించుగా నుచితిజ్ఞు డగు దేవదత్తుడు చుచిశ్శుని దలంచి, యాండు ప్రత్యక్షము కాఁగా, నాతని మాయచే అంతఃపురమున విడిపోయెను.

మఱునాడు రాజు కొలువున నుండఁగా నీ వేషమును వ్యజించి దేవదత్తుని గొని యా మాయాబ్రాహ్మణుడగు ప చిశ్శుడు ప్రవేశించి, రాజును గాంచి, “ప్రభూ! ఇదిగో నా కుమారుడు. దొరికినాడు. ఇతనికిఁజేత నేనిన్ని కష్టము లనుభవించితిని. భగవంతుడు నా కష్టములకు ఫలము సేకూర్చినాడు. ఇత సుఖపడఁగలను. నా కోడలిని బంపు”మనెను.

ఇల్లడయున్న మాతరుణి రాత్రియే యెక్క-డికో వెడలి న దని విన్నరాజు, బ్రాహ్మణుని యాగమనమును, నాతని

కోరికయు విని నిశ్చేతనుడై యేమియుఁ బాలువోక తన మంత్రుల సహాయముఁ గోరెను.

మంత్రు లీతిఁడు సామాన్య విప్రుఁడు గాఁడనియు, నొకొకఁకఁప్పుడు దేవతలు, పరీక్షించుటకై యిట్టి వేషముల వచ్చుచుందురనియు, నిష్ఠు డీతని నెట్లైనఁ దృప్తిపఱుపనిచో శాపమొసఁగఁగలఁడనియు రాజునకుఁ దెలియఁజెప్పిరి.

ఆ స్వపుఁడు భయముతోఁ గాలుసేతులు నడచుచుండ “విప్రవర్యా! నన్ను తీమింపుఁడు. నాకభయమిండు. బ్రాహ్మణులు శాంతిమూర్తులు కదా! నాయం దోర్తి నహింపుఁడు. మేమెఱి జాగ్రత్తతోఁ గాపాడుచుండినను, మీ కోడలు రాత్రి యేరికిం దెలుపక హోగిడి. ఎటుపోయినది గ్రహింపలేకన్నారము. నేను వేగముల నేకుల నాపి యెల్ల కడల సరయఁబంచితిని. కాని యామెపోడ కానవచ్చుట లేదు. మమ్మునుగ్రహింప వేడుచున్నానన, బ్రాహ్మణుఁడు కోపము నటించుచు, “ఓయీ!

ధర్మాత్ముడవని నమ్మి నీ కడ నిల్లడయ్యె నీవిట్లు చేయుదువా? బౌరా! తెంపరితనము? బ్రాహ్మణ మాహాత్మ్యము నీవెఱుంగవా? నన్ను మోసగింపఁ జూచుచున్నావా? బడుగు బ్రాహ్మణుడను. ముసలివాడను, పేదవాడను. ఇక నా కుమారున కెక్కడ నుండి పెండ్లిచేయుదును? ఒకవేళ చేసినను, నట్టి సౌందర్యవతియు, గుణవతియు నగు కన్య దొరకనా? ఇవి యేమి చేతలు?” అని తిరస్కరించుచు, శాప మొసఁగఁ బ్రయత్నించుచుండ మంత్రులొద్దమై “ద్విజోత్తిమా! ఇది తగునా? అభయము కోరి వారిని శపింపఁ దలంతురా? ఇదియూ బ్రాహ్మణ ధర్మము? మీ కుమారునికి వివాహమే యిష్టమైన, మా రాజ

పుత్రికను మీ కోడలిగాఁ గొనుడు. రూపగుణముల
యందామె మీ పూర్వపుఁ గోడలికి తీసిపోదు. స్రభువు
నీ విషయమున మేమొప్పింతుమని సాంత్యన వాక్యములఁ బలికి,
రాజు నొప్పించి యాతని కుమార్తె నీఁగా, దానిచే శాంతించిన
వాడువోలే నటించి, పంచశిఖుఁడు రాజు కుమార్తెను దేవ
దత్తున కప్పగించి, కైలాసమున కరిగెను.

దేవదత్తుఁడు తానుగోరిన కాంతను బొంది, సర్వ
సౌఖ్యము లనుభవించుచు పుత్రులు లేని మామగారొసఁగిన
రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడై పాలనము సాగించెను. కొంత
కాలమున కాతని కైశ్వర్యములపై నిసుగు జనించుటయు,
రాజ్యపాలనాహ్లాదగు కుమారునికిఁ బట్టాభిషేకము గావించి,
సతీసమేతుడై యురణ్యములకేఁగి యీశు నారాధించి,
ప్రసుధుఁడాయెను. అతని క్షాంత్య క్రీడేవియు జమయను నామ
ముతోఁ బార్వతి ప్రతీహరి యైనది.

ప్రియ దంతిమూతోఁ జచ్చిన పుష్పపండ్ల నెఱుంగలేక
పోయినందున నాతనికిఁ బుష్పదంతుఁడను నామము సార్థక
మాయెను.

౩

మిత్రమా! కాణభూతీ! దేవదత్తుని తిండ్రియగు గోవింద
శర్మ యుండెను కదా! అతని కుమారులలో నే నొకఁడను.
దేవదత్తునివలెనే నాకును దలిదండ్రులపైను గృహముపైను
మమత తొలఁగఁగా దేవదేవుఁడు శంభు నారాధింప హిమ
గిరి కరిగితిని. అచ్చట నా దేవుని నానావిధములగు కుసుమ
మాల్యములచే నారాధించితిని. ఎవ్వరికి నెచ్చటను దొరకని

పూవులను సంపాదించి, పూజించు నా భక్తికి మెచ్చి శంకరుడు ప్రత్యక్షమై వరము కోరుమనగానే నైహికముల నేనగించి, గణత్యమును గోరితిని. దేవుఁ డది ప్రసాదించి యంతర్ధాన మాయెను.

మానవుల కసాధ్యమైన పుష్ప మాల్యముల సంపాదించి దేవు నారాధించుటచే నాకు మాల్యసంతోషము పేరు సార్థక మయ్యెను. ఆ దేవుఁడే యీ నామకరణ మొనరించెను. కాని మాతయగు పార్వతీదేవి శాపముచే మఱల మానుష దేహమునఁ బుట్టవలసి వచ్చినది. మిత్రుఁడా! ఇక హరిప్రోక్షమై పుష్పదంతునినుండి నీవు పొందిన యా కథను నాకు వినిపింపవయ్యా! నీకును నాకును సయ్యచియేకదా శుభము లను గూర్చునది.

అట్లడిగిన గుణాధ్యక్షుఁడ గాణభూతి వినయముతో నమస్కరించి, “యార్యా! తెమ యవ్యాజ కరుణా కటాక్ష ముచే నెల్ల నిషయముల గ్రహించుడును. మన కిరువురికి శాపవిమోచనము కలిగించు నా కథను విను” డని తన భాష యగు పైశాచిలోనే యేడు కథలుగా వినిపించెను. మనో హ్లాదకరమైన యా కథను గుణాధ్య పండితుడు తక్కిన భాషల విడిచినవాఁడగుట పైశాచిలోనే రచించెను. ఒకొక్క కథయు నొక లక్ష గ్రంథముగా నేడింటిని నేడులకుల గ్రంథ ముగా రచించెను. పరవిద్యాహరులగు విద్యాసకులు హరింప కుండుటకు, నడవినడుమ సిరా చొరకనందునను నాతఁడద్దానిని తన గ్రంథముతో వ్రాసెను.

అట్లు రచించిన యా గ్రంథమును బుద్ధిగాఁ గాణభూతికి వినిపించెను. అతఁడు పఠించునప్పుడు, అదలి కథాచమ

తాగరమును, రసవిశేషము నాస్వాదించుటకు దేవతా సమూహము తమ విమానముల నధిసించి, యాకాశ మార్గమున నిలిచియుండెను. గుణాభ్యుదయ రచించిన యా కథను విని కాణభూతి తన శాపము నశింపగా నాతని వీడ్కోలు వడసి వెడలిపోయి తన పూర్వ పదవిని బొందెను. అతనితోడి పిశాచములును కథాశ్రవణ గౌరవముచే దివ్యగతి నందినవి.

అంత గుణాభ్యుదయ పాశ్చాత్యుడు తాను రచించిన గ్రంథ రాజమును భూమిలో స్థాపింపదలచి యందులకు దగినవాఁ డెవఁడా యని యాలోచించుచుండెను. అట్లున్నను, సంస్కృత ప్రాకృత దేశ భాషలఁ ద్యజి చి మైన చిలో నుండుటచే నెవ్వ రాదర్శితురని నిరంతర మభ్యుధామనసుకొని చింతించుచుండ నాతనితో నరుదె చిన గుణదేవ నందిదేవులను శిష్యులయ మాతని విచారమునకుఁ గారణమారసి, చేరఁబోయి, “గురు నర్యా! మీ రిట్లు విచారించఁ బనియేమి? మిమ్ము బోషించిన వాఁడును, సరససద్గుణ గరిష్ఠుఁడును, రసికుఁడును, సకల భాషా కోవిదుఁడు నగు సాతవాహను సార్వభౌముఁడు మీ గ్రంథము నంగీకరింపఁడా? అతఁ డంతటి కృతిఘ్నుఁ డగునా? రుద్రు, నేడే యాతని పాలి కరుగుచు” మని ప్రబోధింప నిమిశ తేలివి నంది, శిష్యుల యాలోచనమేరకు ప్రతిష్ఠానమున కేగెను. అచ్చట గుణాభ్యుదయ పట్టణమునకుఁ బోయి ప్రజ్ఞాభంగ మగునని తలచి, సమీపమండలి యుద్యానములోని కాళికాయ మున నుండి శిష్యులచే గ్రంథమును రాజనొద్దకుఁ బంపెను.

వాని దానిని గొని పట్టణమునఁ బ్రవేశించి, రాజవీధుల దాటి, ముత్రి నామంత దండనాథ పురోహితులచే బరివేష్టితుఁ

డగు సాతవాహన సార్వభౌముని గాంచి యాశీర్వదించి నిలిచిరి.

వేషభాషలయందుఁ బిశాచములవలె నున్న యా యిరువురిని దిలకించి సభయంతయు నాశ్చర్యపడుచుండ రాజు నారితో “అయ్యా! మీరెవ్వరు? ఏకార్యమును గోరి యిట కరుగుచేంచితిరి?” అని ప్రశ్నించెను.

నామ విషయవినమిశులై తమ యాగమన కార్యము వివేదించిరి. ఆ రాజు విద్యామదముచేఁ దనహితుఁడు రచించినది యనియైనఁ దలంపక, యిట్లనెను “మీరు పిశాచచూపులు, గ్రంథము పైశాచి, నీరస భాష; వ్రాసినది రక్తముతో; నితఁ బరిమితీయా యేడు లక్షలు! చీ! చీ! ఏమి వాడు కథ! దీని నర్పించుట కింకెవ్వరు దొరకలేదా?” యని యూహించెను.

ఈ మాటలు వినిన శిష్యులు తమ సంప్రదనమంతయు నమ్ముకాఁగా, విచార నదనములతోఁ గల్గి పువ్వునుమ, తమ గురువగు గుణాఘ్యనొద్దకుఁ బోయి సర్వము వినిపించిరి. ఆ మాటలు వినిన గుణాఘ్యుఁడు తన మనమున నిట్లు చింతించెను. “అక్కటా! ప్రాణసమానముగా గౌరవించిన భూపాలుఁ డిట్లవమానము చేయునా? ఇంతకంటె నేఱు దుఃఖము కలదా? ఇంక నెవని నాశ్రయింతును? ఆశ్రయించినను ఫలమేమి? నా శాపవిముక్తి భూలోకము; దీని ప్రచారమే కదా ప్రధానము? అయ్యది యెట్లులైన నేమి” యని గూఢ యాలోచన పట్టెఁగా గుణాఘ్యుఁడు సమీక్షించి యరణ్యమునకుఁ బోయి, యచ్చటఁ గల యొక పర్వతముపై సేకాంతముగాఁ గూర్చుచుండి, యొక కుండమున నగ్నిం బ్రజ్వలింపఁజేసి, శిష్యులు వినుచుండ

నొక్కొక్క యాశుడ గలజ్జోకముల శ్రావ్యముగాఁ జదివి
యా యగ్నికాహుతి నేయుచుండెను.

అట్లొక డాప్రకారము కథను జదువుచుండ నా ప్రాంతముల
నుండు సింహములు, మహిషములు, మత్తేభములు, సారంగ
ములు మున్నగు జంతు సమూహములు కథాసారము గ్రహిం
చుట కట మూఁగి, బారులుతీరి నిలుచుండి, నిద్రాహారముల
పైతియు గ్రహింపక, నిశ్శబ్దముగ వినుచు నాచంద బాష్పముల
రాలచుండెను. ఆకసమునఁ బొలు పతు లచ్చట మఱియొక
ప్రక్కఁ దమ కలకల నానములు విడిచి వినుచుండెను.

ఇట్లుండ నాలివాహన చక్రవర్తి కనారోగ్యము కలిగెను.
వైద్యులు పరీక్షించిరి. నీరస మాంసభోజన మందులకుఁ
గారణమని నుడివీరి. రాజును మంత్రులును, బాకశాలాధి
కారిని బిలిచి విచారింపఁగా, వారు తమ కేమియుఁ దెలియ
దనియు, వేటగాండ్రట్టి మాంసమునే యిచ్చుచున్నారనియుఁ
దెలిపిరి. వేటగాండ్ర నా విషయమై ముదిలించి యడగఁగా
వారు భయభక్తులతో “మహాప్రభూ! ఇందు మా దోషము
లేదు. మా కళి మృగములే దొరికుచున్నవి. అవి యశ్వ, యత్ని
లబ్ధములు. ఆ యడవిలో నొక పుణ్యాస్థానము గ్రంథము
నొకదానిని పఠించుచు, బఠించిన యాశును హోమముకొండ
మున వైచుచున్నాడు. దాని

లన్నియు నిశ్శబ్దముగా నాలిని చుట్టును నిద్రాహారములు
మాని నిలుచున్నవి. అవి యెప్పుడు నా చోటు విడిచిపోవున
ట్లగపడవు. అట్టివాని మాంసము సీసము గాక యెల్ల
డును?” అని విన్నవింపఁగా, రాజాశ్చర్య మానసుడై యాతి

నిని జూచు కుతూహలమున, వేటగాంధ్రు డారి సూప బయలుదేరెను.

ఆ యరణ్యమున జడల సమూహముచేత నిండిన దేహము కలవాడైన గుణాభ్యుని గుర్తించి, రాజచంద్రుడు నమస్కరించి, యతని స్మృతాంత మడుగఁగా నాతఁడు పుష్ప దంతుని స్మృతాంతముఁ, దన సమాచారమును వినిపించెను.

రాజాతఁడు ప్రమథావతారుడని తెలిసికొని, యతని సాదములకు మ్రొక్కి, “సుహాశయా! మొదట విద్యానుద మున, నీ గ్రంథమును నిరసించితిని. త్సమింపుము. ఇప్పుడా గ్రంథమును దయచేయు” మని వేడఁగా, గుణాభ్యుడు “రాజా! ఇప్పటి కాలులక్షల గ్రంథము—ఆలుకథలు గలది యగ్ని దేవుఁ కర్పించితిని. ఇక మిగిలియున్నది యేడవ కథ. ఇది యొకలక్ష గ్రంథము. సరవాహనవృత్తి చరిత్రము. దీనిని బృహత్కథ యనియు నందురు. దీనిని గొనుము. నీతోడ నా శిష్యులు వచ్చి విసరింతురు” అని యొసఁగి శిష్యుల తోడను గ్రంథముతోడను వీడ్కొలిపి యోగముచే దేహము వీడి శాప విముక్తుడై దివ్యపదముఁ జెందెను.

సాతవాహనుఁ డాగ్రంథమును గొనివచ్చి, గుణాభ్య శిష్యులగు నందిదేవ గుణదేవులను సత్కరించి, కథానతరణ మగు నీ స్మృతాంతము న్నాపైశాచిలోనే రచియింపించి ముందుఁ జీర్పించి వారి సనేకవిధముల బహూకరించి యంపెను.

శాపకారణములు

శ్రీమంతంబైన భారతి భూమికి సుతరదిగ్భాగమునఁ, బూర్వాపరసముద్రములకుఁ గొలగజ్జవలె హిమాలయపర్వ

తము వెలయుచుండెను. అది తన యాన్నత్యముచేతనే గాక, సర్వావధీసంపన్నముచేతిను సగాధిరాజత్యమును స్థాపించుకొనెను. ఆ పర్వతము లోయలయందు సిద్ధ విద్యాధర కిన్నర కింపురుషులు తమ యంగనలతో నెల్లప్పుడును విహరించుచుందురు. అచట సచట నాశ్రమముల గల్పించుకొని యునులసమూహము తపోధ్యానియతిమై యనంత మోక్ష నామ్రాజ్య పౌఖ్యముల నాకాంక్షించుచుండును.

మహాన్నతములైన యా గిరిశృంగములలో నిరంతరము పరమేశ్వర నివాసమగుటచే వాసిఁగాంచినది కైలాస శిఖరము. ఆ శిఖరప్రదేశములలో శివుడు పార్వతితోఁ జ్ఞాపించుచుండును. ఒండొరుల నెడఁబాయని యా జగన్నితగులు పార్వతీసరమేశ్వరులు, తమకు ప్రమథగణములు సేనలొనరించి, సెలయేటి వానిములందును, సువ్యాసనములందును, చంద్రకాంత వేదికలయందును, పూదేనియ కాలువల సమీపములందును, పూబొదకొండలయందును, విహరించుచుందురు.

శివసేవకులగు ప్రమథులలో నాతనికిఁ గూర్చువాడు పుష్పదంతిడు. పూర్వజన్మ తపశులముచేతినో, మఱి యేకాంతముననో, యేకాంతమందున్నప్పుడు సైతము, అతని రాకపోకలకు పార్వతీ శివు లనుమతించుచుందురు. ఆతనికిఁ గలిగిన గౌరవము నారసి యితర ప్రమథు లాతనియెడ మిక్కిలి మన్ననతోఁ బ్రవర్తించుదురు. అతని భార్య జయ యనునది పార్వతి యనుగ్రహము వడసి, యామె పరిసరవర్తినియై చరించుచుండును.

ఒకనాఁ డంతఃపురమున నేకాంతమున నుండు భర్తచెంతఁ జేరి పార్వతి యనురాగమున సరసనల్లాపమాలాడుచు, సందర్భ నశమున నిల్లనెను. “నాథా! మీరు నాపయిఁ బ్రేమచూపు చున్నట్లే యుందురు. కాని మీ హృదయ మన్యాయుత్తము. ఒకతె నెత్తిపైఁ గూరుచుండి యాడించుచున్నది. మిథ్యా ప్రేమ నాయంచును, హృదయగతమగు ప్రేమ యామె యందు నున్నది. ఇక నా కోరిక తీరుటెక్కడ?” అని నిష్ఠురము లాడిగా శివుఁ డామెను చెరచీసి “ప్రేమా! నేఁ డీ నిష్ఠురములేల? ఎప్పుడైన నీవడిగినది కాదా? నా? ఏమికావల యునో యడుగు” మనెను.

అంత పార్వతీదేవి “యార్యా! మిన్నపూర్వమగు కథ నొకదానిని జెప్పుడని యెన్నిసార్లు లక్షిగితిని? మీరు చెప్పితిరా? నాయందు మీ కనురాగమున్నగదా కిప్పుట? ఇప్పుడైన నీ యుల్లాస సమయమున వీరులవిందుగా నొక కథ వినిపింపు” డని ప్రాథీయపడఁగా శివుఁడు జాలించెంది “చెలీ! అట్లే కానిమ్ము. దేవతలు కేవలము సుఖములు. సకలవిషయ దుఃఖైక జీవులు. ఇట్టివారి కిథలలో నెట్టి నారముండదు. కావున సుఖదుఃఖైకమా, నారవంతము సగు విబ్యాధులకథఁ జెప్పెడి. నానాధానమున నాలింపు” మని నుడిచి, ద్వారపాలకు రావించి, ఎట్టివానికీని బ్రవేశ మీ గుఱులని కట్టిడచేసి యంపి కిథ చెప్పట కుపక్రమించెను.

ద్వారపాలకుఁడగు సంది యెరరికిని బ్రవేశమియక జాగ రూకతతోఁ గాఁచుండెను. అట్టియెడ పుష్పదంతుఁడు ప్రభునిఁ గొలుచు నేడుకలో నచ్చటికి వచ్చెను. కాని ప్రవేశము దుగ్గభమాయెను. ఎప్పుడు నెట్టి యాటంకములేని యాతనికి

నేడే డిట్టియడ్లు కలుగుటకు మనమునఁ జింతించి, యెటులైన
 యోనఁ బ్రవేశింపఁ దలంపుఁగొని, యా పుష్పదంతుఁడు యోగ
 విద్యా ప్రభావుఁడు కాన, సూక్ష్మరూపమునఁ బ్రవేశించి యొకచో
 దాఁగియుండి కథ వినుచు నానందించుచుండెనే కాని, తన
 యకృత్యము నెఱిగిన యా పార్వతీ పరమేశ్వరులు శపింతురని
 యెనఁ దలంపలేదు. కథ పూర్తికాఁగానే సచ్చినవిధముననే
 యాతఁడు వెడలిపోయెను.

అట్లు వెడలినవాఁడూరకుండక, తన భార్యయగు
 జయతో సరససల్లాపములాడుచు నా కథను బూర్తిగా వివరిం
 చెను. ఆ కథాశ్రవణమునఁ గుతూహలమై మరునాఁడు
 జయ పార్వతికి నేనాని నేయుచు నామెకుఁ బ్రార్థనావ్రతకై
 తనభర్త చెప్పిన కథను తెప్పెను. ఆ కథను విన్న పార్వతి
 యాశ్చర్యమగ్నయై, తా మెకానిమునఁ జెప్పకొనిన కథ
 యితఁగుల కెల్లు దెలిసినదా యని సందేహపడి జూచెను.
 అనికానిచో పరమేశ్వరుడే తన్ని మోసగించి యిందఱకుఁ
 దెలిసినదాని నపూర్వమని బాంకెనా యని తలంచెను. ఇట్టి
 తలంపుతోఁ బరమేశ్వరునినుండి దసకోపమును జూపుచు
 “అయ్యా! మంచిపని చేసితిరి. కోరికకోరిక, యొక కథ
 జెనుపుడని కోరగా, నందఱు పరస్పరము విరోధార్థము
 చెప్పకొను నామాన్యకథను వినిపించితిరి. ఇదియేనా మీ
 ప్రేమ? ఇది మోసముకాదా? ఇంతకంటె జెప్పక యూర
 కుండరాదా?” యని నిందించుచుండ శివుఁడు, “ప్రియా!
 నిష్ఠురములేల? ఈ కథ యపూర్వము కాదని యెవరనిరి?” అని
 ప్రశ్నింపఁ బార్వతి, “ఒకరు చెప్పనేల? మీరు చెప్పినట్లే
 మార్పునులేక జయ నాకీ కథను జెప్పినది” యనఁగాఁ బరమేశ్వ

రుడు యోగదృష్టిచే నిజమారసి, “కాంతా! నే నెప్పుడైనా సత్యములు పలుకుదునా? నా యీ కథ యపూర్వమే! కాని నిన్న నేకాంతమున నీకుఁ గథఁ జెప్పనప్పుడు నందిచే నడ్డగింపఁ బడిన పుష్పదంతుఁడు యోగమాయచే నదృశ్యుడై బ్రవేశించి, విని యుండెను. అతఁ డీ జయకుఁ జెప్పినాడు. ఆమె నీకుఁ జెప్పినది” అనఁగానే కుపితమై పార్వతి పుష్పదంతుని రావించి, “యోరీ మూఱ్ఱుడా! మే మేకాంతమున నున్నప్పు డంతఃపురమును మాయచేఁ బ్రవేశించితిని. అంతియకాక, యచ్చటి కథాలాఁములు నీ యిష్టమువచ్చిన స్థితరలకుఁ జెప్పుచున్నావు. ఇట్టి నీవు మా సేవకుఁ దగవు. భూలోకమున మనుష్యుడనై పుట్టిన మని శపించెను.

ఆ శాపమును విని పుష్పదంతుని హితుఁడు మాత్ర్యవంతుఁ డనువాడు పార్వతిని సమీపించి “దేవీ! పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రమనిన ట్లీయల్పనిపై నిట్టి ఘోరదండనము విధింప న్యాయమా? సేవకుఁ డెఱుంగక చేసిన తప్పిదమును దా మనుగ్రహింపవలయు”నని

తప్పిదమును లేశముగా నెంచుచున్నావా? వానిపక్షమున నిల్లు మాటలాడుటకు నీకు సిగ్గునను లేదా? దుష్టుడా! నీవును వానివలెనే మానవుడవు క”మని శపించెను.

ఇంతయు వినుచు గడగడ నడచుచుఁ దనగతి యేమగునో యని భయపడుచున్న జయ పార్వతి పాదములపైబడి “అమ్మా! పెంచిన నృత్యమును ఛేదించవచ్చునా? అది విషతుల్యమే యగుఁగాక! నాయందలి యవ్యాజకృపా విశేషమైన నెంచి, వారిని క్షమింపరాదా? తల్లీ! మీ రలిగిన లోకములే

క్షయములగును. మానంటివారా నిలుచుట? మీ యగు
హమే మాకు రక్ష. మీ యాగ్రహమే మా వినాశనము.
అనుగ్రహింపుడు"ని వేడుకొనెను. అంతఁ బార్వతి జాలి
చెంది. "ఓరీ! నా శాపము వృథకాదు. మీరు మానవులై
జన్మించియే తీరవలయును. పుష్పదంతుఁ డీ కథను, గుబేర
శాపముచేఁ బిశాచమైన కాణభూతికి వినిపించిర శాపవిముక్తి
యగును. మఱియు నాతని దర్శనముచే వీనికిఁ బూర్వజన్మ
జ్ఞానము కలుగును. కాణభూతి యనంతర మీ కథను
మాల్యవంతునకు వినిపించి, యతఁడు రచించగా విని తన
పూర్వరూప మందును. ఇక మాల్యవంతుఁ డీ కథను
భూలోకమున స్థాపించుటచే శాపవిముక్తుడై మమ్ముఁ గలసి
కొను" నని యవసానములఁ దెలిపెను. అట్లు చెందినతోడనే
వారిరువురు మఱుగునడిరి.

పుష్పదంతుఁడు కౌశాంబీసగరిమున, పరచుచి, కాత్యాయన
నామములతోడను, మాల్యవంతుఁడు సుప్రతిష్ఠితమున
గుణాధ్య నామముతోడను దమశాపము లనుభవించుటకు
మానవజన్మము లెత్తిరి.

కఠినపదముల కర్థములు; ప్రశ్నలు.

వరరుచి

౧

ప్రతిఘటించి = ఎదిరించి; అభ్రంశము = ఆకాశమును ఒరయినది (అంటునది); కలశసంభవుడు = అగస్త్యమహర్షి; మలకలు = పంకరలు; అపగతి = పోయిన (వదిలిన); కత్తిపయ = కొన్ని; పాంశులు = బాటసారులు; లంబోదరము = వ్రేలాడుబొజ్జ; ప్రోక్తము = చెప్పబడినది.

ప్రశ్నలు

1. వరరుచి కింకొక పేరేమి? అతడు సంచరించిన వింధ్యారణ్యమును వర్ణించునది.
2. ఆతఁ డా మరణ్యమున కేల వచ్చెను?
3. వరరుచి కాణభూతుల సమావేశ మెట్లయ్యెను?
4. కాణభూతి తన పైశాచిక భావమునుగూర్చి యేమని తెల్పెను?

అరిదుర్భద్రము = శత్రువులకు భేదింపరానిది; దేవాయతనము = గుడి; యజనము = యజ్ఞము చేయుట; యాజనము = యజ్ఞము చేయించుట; ఛాత్రులు = శిష్యులు; క్రంత = సంగు; హృదయరుడు = విననంతనే నేర్చువాడు.

ప్రశ్నలు

1. వరరుచి తలిదండ్రులెవరు? తల్లి యాతని పోషించుట కేల కష్టపడినది?
2. వరరుచి హృతిధరుడని వ్యాడీంద్రదత్తు లెట్లెఱిగిరి?
3. వ్యాడి వచించిన స్వీయచరిత్ర వివరించునది!

అవధి = గడువు; నిమగ్న = మునిగిన; శైశ్వము = శిశువు; మఘన = కలచు; ధిక్కారముచే = ఎదిరించుటచే; ఉత్పలూఢి = కలువలవంటి కన్నులు గలది; (స్త్రీ); కూర్మ = నిద్ర; ఛాతాంబరము = తెల్లనివస్త్రము; కుక్కుటములు = కోడిపుంజులు; అరుణాదీధితి = ఎఱ్ఱనికాంతి; అస్తవ్యస్తము =

తొలుమాలు; సబ్బూచారులు = సహపాతులు; సభము = ఆకాశము; మంచు
గుబ్బలి = హిమవత్సర్వతము.

ప్రశ్నలు

1. ఉపసర్పనిక్షేప్తి యెట్లు వ్యాపించెను?
2. సామచి కుపకోశతో నైన వివాహము జరిగెను?
3. సామచి తపసుసేయుట కేలపోయెను?

మందానిలుడు = పిల్లగాలి; పుష్పరజస్సు = పుష్పాడి; పాండుత్తామ
మనోహరాంగి = తెల్లని, చిక్కిన, అందమైన శరీరము కలది; మువ్వలువ =
కట్టాపస్త్రము; కనుమేతరము = పూవుకంటె జేతైన; యామము = జాము;
న్యాసధనము = ఇల్లుడ యుంచిన ధనము; బోహణము = పెద్ద పెట్టె, అధ్వర్య
ప్రయోగములు = మెడలోపుట్టు; కన్నగాడు = వొంగి, చేడియ = ఆడుది.
వేల్పు = దేవత.

ప్రశ్నలు

1. ఉపకోశ నాశించినవా రెవరెవరు? వారి కేమని యామె సమాధాన
ములు చెప్పెను?
2. ఉపకోశ యేయక్తిచే తిన్నాశించినవారినుండి తప్పించుకొనెను?
3. భూపాలుని యాస్థానమున గల్గిమెట్లు స్థాపింపబడినది?

౫

ఆనందకందళిత = ఆనందముచే జగిర్చిన; సునర్థములు = బంగారు నాణె

మరల ప్రతీకనవాడు; ఆనందదోలికలు = సంతోషమును సూచ్యములు;
జాగు = ఆలస్యము; జవరాండ్రు = యువతులు; తుచ్ఛము = నీచము;
పాలనము = సామన్యము; పారితోషికములు = బహుమానములు.

ప్రశ్నలు

1. గురువీణ చెల్లించుటకు న్యాదీంద్రుడైన గురువులు ఎవరనాశ్ర
యించుట దీని? కడకేమాయెను?
2. నందిచరణాదును నిన్న మున్నగు అరలును జేసిన మంత్రాంగ
మేమి?
3. ఆ మంత్రాంగమెట్లు ఫలించెను?

4. నందుడు వరరుచి సేల మంత్రిగా స్వీకరించెను?

5. వ్యాడి యింద్రదత్తునికి బోధించిన నీతియేమి?

లాలసుడు = ఆసక్తిగలవాడు; భుజస్కంధములు = భుజములనెడి బోజాలు; గూఢచారి = రహస్యముగా తిరిగి విషయముల సేకరించు సేవకుడు; నిత్య, నైమిత్తికకార్యములు = సుతదినిము విధిగా చేయునట్టిది, కారణాంతరమునఁ జేయఁదగినట్టిదియగు శైదికకార్యములు; జాలకము = కటికి; శుష్కమీనము = ఎండుచేప; నిశీధని = అధిరాత్రి; పనదనము = బహుమానము; జఘనప్రదేశము = మొల; సేలమాలె = భూగృహము.

ప్రశ్నలు

1. శకటాలుని విడుదల యెట్లయ్యెను?
2. వరరుచి గావించిన ప్రజ్ఞాకార్మ మేమి? దానివలనఁ గలిగిన ఫలమేమి?
3. బ్రాహ్మణుని సభింప రాజాజ్ఞాపింపఁ గారణమేమి? ఆ యాజ్ఞ యేల నిలుపఁబడెను?
4. శుష్కమీనహాసమునకుఁ గారణమేమి?
5. వరరుచి సేలమాలెలో వసించవలసిన పరిస్థితి యేల క?

రాత్రించరుడు = రాక్షసుడు; నిశాచరుడు = రాక్షసుడు; విస్తయము = ఆశ్చర్యము; అంధకూపము = చీకటి బావి; అశేష శేముషేనఁ బుండు = ఎక్కువ జ్ఞానమును కలిగినవాడు; విస్తంభ సంఘాషణములు = మైత్రీ పూర్వకమగు స్థూపములు; గీర్వా.....ప్రవాహః—దేవతాస్త్రిల అష్టములపైనున్న కంకుమఘృతితోఁ గూడిన ప్రవాహము కలదానా; మదన.....అలంకార = మృగధుని గాల్చిన అగ్నితోడి నాసటికన్నగల శివుని దట్టమయిన జడలకు అలంకారమైనదానా; మహాబలి.....ఉచ్ఛ్రవ = బలచక్రవర్తిని నిర్బంధించుటయందు సేర్పగల త్రివిక్రముని ఆకాశభాగమును కొలుచునట్టి రెండవ పాదము నుండిపుట్టినదానా; సకల చల్లపవిత్రుర = పాపముల బోగొట్టుదానా; నిత్యపాండురిశరీర = ఎప్పుడును తెల్లని దేహముకలదానా; సకలజల జంతువిహారప్రదేశ = జలజంతువుల కన్నిటికి విహారభూమియైన దానా; ఆగణిత.....రంగ = లెక్కలేని మణులు స్థానమైన సముద్రుని యర్ధదేహము నాక్రమించుకొనినదానా; సారీకృత, ఆర్యావర్త ప్రదేశ =

ఆర్యావర్తదేశమును (హిమాలయ వింధ్యాద్రుల మధ్యప్రదేశము) సారవంతముగ చేయదానా.

ప్రశ్నలు

1. పరరుచికిని రాక్షసునికిని స్నేహమెట్లాయెను?
2. శకటాలుండు పరరుచియం డెక్కు డభిమానము కలిగియుండుటకుఁ గారణమేమి?

౮

చుట్టలుండు = చెడ్డగుణములు కలవాడు; మలయుచు = తీరుగుచు; భ్రష్టాకము = ఎలగుబంటి; ఆరాపాశము = ఆశయనెడి దారము; ఝఘా = ఆడలి; అంకశలము = ఒడ్డిప్రదేశము; వ్యాఘ్ర + ఉపదేశము = బెబ్బలి యుపదేశము; ఉదంతము = విషయము; హనికిపట్టు = నివసించు చోటు; అపస్తాపము = మతిస్రంశము (శీఘ్ర).

ప్రశ్నలు

1. హిరణ్యగుప్తుఁ డెట్టివాఁడు? అతఁడు పటవృక్షముపై నివసించుటకుఁ గారణమేమి?
2. ఎలగుబంటి పెద్దపులుల సంభాషణమును వివరించునది?
3. రాజకుమారునికి శాపమేల కలిగెను? ఆ శాపమేమి? దానివిముక్తి మార్గ మెయ్యది?

౯

చికిత్సలు = వైద్యములు; నివారణ + ఉపాయము = పోగొట్టు ఉపాయము; పంత = విచారము; అంగిలార్పు = దుఃఖించు; రుజ = రోగము; ఆరాటము = కలత; ఉనికి, మనుకులు = ఉండుచోటు, జీవనములు; స్వర్ణస్త్రీయి = బంగారు దొంగిలించువాడు; భిన్నపనుండు = విచారముతోడి ముఖము కలవాడు.

ప్రశ్నలు

1. కుమారుని యుష్టాచరిషమును యోగనందునికిని, శకటాలునికిని జరిగిన సంభాషణము వివరించునది.
2. పరరుచి రాజకుమారుని యపస్తాపము నెట్లు పోగొట్టెను?

౧౦

అంతరాయము = అడ్డు; నిష్కంటకము = ముండ్లులేనిది (అడ్డులేనిది); రోచులు = కాంతులు; దక్షుండు = నేర్పరి; పండితమన్యఁడు = పండితుండు

కానివాడు; క్రోధ + ఉద్రిక్తుడు = కోపముచే ఉద్రిక్తుడు కలవాడు;
 కేశబంధము = జాట్లముడి; సంఘతాడిత భుజంగము = కట్టచే మోదబడిన
 పాము; పూరి = గడ్డి; వింజమాడిడినయట్లు = వింధ్యపర్వతము (నూర్యచంద్రుల
 సందారమును) అడ్డగించినట్లు.

ప్రశ్నలు

1. చాణక్యకటాంకులకు స్నేహమెట్లు కలిగెను?
2. రాజును చండించుటకు చాణక్యుడు కోరిన నిబంధనలేవి?
3. అవి యెట్లు నెఱవేడినవి?

౧౧

క్షుణ్ణుడు = చాణక్యవాసి, నికృష్టపు = నీచపు; బేలబోగి = అమాయ
 కుడగు తపస్వి.

ప్రశ్నలు

1. నందనాశనమును వివరించునది?
2. గుహాయందలి తపస్వికి వరరుచి చేసిన హితబోధ యేమి? ఏల చేసెను?

గుహాభ్యుదయము

౧

శివప్రోక్తము = శివునిచే జెప్పబడినది; అగ్రదానము = రాక; ప్రతీ
 ష్ఠించి = ఎదురుచూచి; రాకాచంద్రుడు = పున్నవాచంద్రుడు; ఎటుక =
 జ్ఞానము; చతువు = నేత్రము; అభిధానుడు = పేరుకలవాడు; నాదము =
 శబ్దము; నవనవ + ఉస్తేష = త్రైవిధముగా వికసించు; కలంకము = మచ్చ;
 కుశారము = గొడ్డలి.

ప్రశ్నలు

1. కాణభూతి తన శాపానసానకాలము సమీపించినదని యెట్లు తెలిసి
 కొనెను?
2. గుహాభ్యుదయ జన్మవృత్తాంతము వివరించునది?

ముదితుడు = సంపదించినవాడు; తిరోగమనము = మరలి నచ్చుట;
 మల్లవిద్య = కస్తీ; పశిక్కుమారులు = కోమటి బిడ్డలు; క్రైవ = దిక్కు;
 చాడ = పిగి; పశ్యాంగులలు = నేత్రములు; కక్ష్యాంతరములు = తొట్టికట్టులు;

(ఇంటి భాగములు); సాగరపీచులు = సముద్రపుటలలు; గౌరీశుండు = శివుడు;
అర్భకుడు = పిల్లవాడు; డొరసుడు = కన్నకుమారుడు; బాలభానుడు =
శ్రేణునూరుడు; సింహిక = ఆడుసింహము.

ప్రశ్నలు

1. గుణాధ్యుని బాల్యము, విద్యాభ్యాసము, సాతవాహన రాజదర్శనమును వివరించునది?
2. సాతవాహనుడును చే రాజుని కేల కలిగెను?
3. సాతని శాపవృత్తాంతము వివరించునది?

3

అంగనలు = స్త్రీలు; జలయానములు = పడనలు; రౌద = శబ్దము; కల
కంఠము = కోకిల; విశారద = నక్కగా నెఱిగినది; ప్రహసనము = హాస్య
మును కలిగించునది; మహానాగము = గొప్ప పాము; వితరణ = వదాన్యత
(దానగుణము); వాత్సల్య గౌరవ + అధికము = ప్రేమ, గౌరవముల యతి
శయము; అపరిపక్వ = సంస్కారములేని; వ్యాఖ్యానించి = భావములు వివ
రించి; దీనాలాపములు = దీనములగు మాటలు.

ప్రశ్నలు

1. సాతవాహనుడు డెట్టివాడు? అతని నెవ్వల కలిశేసి?
2. సాతవాహనుని విచారము పోగొట్టినకు మంత్రుడేమని యనుస
యించి?
3. వారి యనునయములకు రాజేమని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను?
4. శర్వవృత్త గుణాధ్యుల ప్రతిజ్ఞలను వివరించునది.

౪

శ్లేశము = కప్పము; కటాక్షము = కడకంటి చూపు; అంబరము = ద్వంద్రము.

ప్రశ్నలు

1. శర్వవృత్త కుమారస్వామిచే ఎవముల నెట్లు పడినెను?
2. సాతవాహనుని పూర్వజ్ఞు వృత్తాంతము వివరించునది?
3. కాణభూతి గుణాధ్యుని గౌరవదేమి?

౫

అగ్రహారము = బ్రాహ్మణకుటుంబములుండు గ్రామము; కైశ్వానరుడు =
అగ్ని; కనలి = కోపించి; ప్రాసాదము = మేడ; నిర్గమించి = వెడలి; ఇల్లడ

కాపాడుటకై యొకనియొద్ద దాచుట; అభ్యర్థనము = కోరిక; ఉచితము = సమయమునకు తగినది తెలిసినవాడు; తెంపరితనము = సాహసము; సాంత్వనవాక్యములు = ఓదార్పు మాటలు.

ప్రశ్నలు

1. గోవిందశర్మ యెట్టివాడు? అతని కుమారులెట్టివారు?
2. గోవిందశర్మకు గుమారులపై నేల విసుగు కలిగెను?
3. శ్రీ దేవిచేసిన పైగ యేమి? అది దేవదత్తుని కెట్లు తెలిసినది?
4. దేవదత్తుడు శ్రీ దేవిని వివాహమాడిన విధము వివరించునది?

—

శంభుడు = శివుడు; అన్యాయ కరుణాకటాక్షము = కారణములేని దయతోడి కడకంటి చూపులు; మనోహరము = మనస్సునకు సంతోషము కలిగించునది; వినయవినమితులు = అడకునతో నణగినవారు; వస్తు = వృథా; మహిమములు = అడవిదున్నలు; మత్తేళ్ళములు = మదపుటేనుగులు; సారంగములు = జింకలు.

ప్రశ్నలు

1. మాల్వవంతుడను పేరాతని కెట్లు కలిగెను?
2. బృహత్సర దేవితో ప్రాయబడినది? ఏల?
3. ఆ కథను భూమిలో స్థాపించుటకు గుణాస్యుడేమి చేసెను?
4. కడకది యెట్లు స్థాపింపబడెను?

శాపకారణములు

పూర్వాపరసముద్రములు తూర్పు పడమటి సముద్రములు; వాసి = ప్రఖ్యాతి.

ప్రశ్నలు

1. పార్వతీపరమేశ్వరులయొద్ద పుష్పదంతుడెట్టి గౌరవము లందుచుండెను?
2. పార్వతీ పరమేశ్వరు లేల యేకాంతమున నుండిరి?
3. పార్వతి పుష్పదంత మాల్వవంతులకు శాపము లాసంగక గారణము లేమి?
4. వారి కాపావసానములను వివరించునది.

KATHAKULA GADHARU

BY

VENKAT V. CHANDRASEKHARAN

CLB 13-177-11

138.61